

XI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU

"EDİRNE ve TRAKYA'NIN ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞINDAKİ YERİ, ÖNEMİ ve BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÇALIŞMALARINA ETKİLERİ"

22 NİSAN 2000
EDİRNE

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI NO:88

TBMM KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU YAYINLARI NO. : 88

XI. MİLLÎ EGEMENLİK SEMPOZYUMU

22 NİSAN 2000

EDİRNE

I S B N : 975-7479-78-0

ÖNSÖZ

1985 yılında TBMM Başkanlık Divanı bünyesinde kurulan Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu; bu tarihten itibaren TBMM'nin tanıtılması, milletimizin en yüce kurumunu oluşturan iradeyi, Millî Egemenlik fikrinin yaygınlaştırılarak benimsenmesi çalışmalarını yürütmüş, TBMM'nin açılışına kadar Büyük Önderimiz Atatürk'ün öncülüğünde yürütülen yerel ve ulusal kongreleri ve Gazi Meclis'ce sevk ve idare edilen Ulusal Kurtuluş Savaşımızı ve aşamalarını, zaman içerisinde konunun uzmanı bilim adamları aracılığıyla çeşitli boyutlarıyla ele alan bilimsel toplantılar düzenlemiş ve bu toplantılarda sunulan bildiriler kitap halinde toplanarak bilim çevrelerine, üniversitelerimize ve halk kütüphanelerimize ulaştırılarak okuyucuların yararına sunulmuştur.

TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, TBMM'nin açılış yıldönümlerinde tarihsel önem taşıyan kentlerimizde, o ilimizin tanıklık ettiği tarihi olayları ve üstlendiği tarihi misyonu konu alan toplantılar düzenleyerek Millî Egemenlik Haftalarını başlatmıştır. Bugüne kadar Ankara, Samsun, Amasya, Erzurum, Sivas, Afyon, Kütahya ve İzmir illerimizde düzenlenen toplantılarla, Millî Egemenlik Haftaları bilimsel, törensel ve kültürel etkinliklerle kutlanmaya başlanmıştır.

Kurulumuz bu yıl, 80. açılış yıldönümü etkinliklerimizi tarih ve kültür başkentimizde, Edirne'de başlatma kararı almış ve uygulamaya koymuştur.

*22 Nisan 2000 tarihinde geniş bir katılımla gerçekleştirilen **"XI. Millî Egemenlik Sempozyumu"**nda, Edirne İlimizin ve Trakya bölgemizin yurtsever insanlarının hürriyet ve bağımsızlık çabaları **"Edirne ve Trakya'nın Ulusal Kurtuluş Savaşı'ndaki Yeri, Önemi ve Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına Etkileri"** konulu sempozyumda çeşitli bilim adamlarımızla değerlendirilmiş ve bilimsel toplantının sonuçları da kitap halinde tarihçilerin, araştırmacıların ve okuyucuların istifadesine sunulmuştur.*

Tarihimizi canlarıyla, kanlarıyla yazan ve hür ve bağımsız bir devleti bizlere emanet eden aziz şehit ve gazilerimizi rahmet, minnet ve şükran

duygularımızla anıyor, bu bilimsel toplantılarımızın gerçekleştirilmesinde ev sahipliği yapan Edirne Valiliği'ne, Edirne Belediye Başkanlığı'na, Trakya Üniversitesi Rektörlüğü'ne, bilimsel toplantıya bildirileriyle katkı sağlayan bilim adamlarımıza, emek ve katkı sağlayan kurum, kuruluş ve şahıslara teşekkürlerimizi sunuyoruz.

**TBMM
KÜLTÜR, SANAT VE YAYIN KURULU
BAŞKANLIĞI**

İÇİNDEKİLER

AÇILIŞ OTURUMU

"EDİRNE VE TRAKYA'NIN ULUSAL KURTULUŞ SAVAŞINDAKİ YERİ, ÖNEMİ VE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ ÇALIŞMALARINA ETKİLERİ"

AÇILIŞ OTURUMU

SUNUŞ KONUŞMALARI

- **Prof. Dr. Osman İNCİ**
  Trakya Üniversitesi Rektörü

- **Cengiz VARNATOPU**
  Edirne Belediye Başkanı

- **Mustafa İLİMEN**
  Edirne Milletvekili

- **Mehmet CANSEVEN**
  Edirne Valisi

AÇIŞ KONUŞMASI

- **Ali ILIKSOY**
  TBMM Başkanvekili
  TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanı

Haydar ÖZUĞURLU - (TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Şefi) Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Vekili, saygıdeğer konuklar, Türkiye Büyük Millet Meclisinin 80 inci Açılış Yıldönümü münasebetiyle Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığının eşgüdümünde, Edirne Valiliğimiz, Edirne Belediye Başkanlığımız ve Trakya Üniversitemizin işbirliğiyle gerçekleştireceğimiz onbirinci Millî Egemenlik Sempozyumuna hoşgeldiniz, şeref verdiniz.

"Edirne ve Trakya'nın Ulusal Kurtuluş Savaşındaki Yeri, Önemi ve Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına Etkileri" konulu bilimsel toplantımıza geçmeden önce, Yüksek Heyetinizi, Ulu Önder Atatürk ve aziz vatanımız için şehit düşenlerin manevî huzurlarında saygı duruşuna ve İstikâl Marşımızın icrasına davet ediyorum.

Haydar ÖZUĞURLU - Sayın Başkanım, bu bölümde, Üniversite Rektörümüz, Belediye Başkanımız ve Edirne Milletvekilleri adına, Sayın Edirne Milletvekilimiz Mustafa İlimen ile Sayın Valimizin konuşmaları yer almaktadır.

Şimdi, sırasıyla sayın konuşmacıları, konuşmalarını yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Trakya Üniversitemizin Rektörü Sayın Profesör Doktor Osman İnci; buyurunuz Sayın Rektörüm.

Prof. Dr. Osman İNCİ*
Trakya Üniversitesi Rektörü

TBMM Başkanvekili ve Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Sayın Başkanı, Sayın Valim, İlimizi onurlandıran Sayın Milletvekilleri, Sayın Başkanım, TBMM Sayın Genel Sekreteri, konuk bilim adamları, İlimiz yöneticileri, sevgili öğrenciler ve değerli basın mensupları;

Türkiye Büyük Millet Meclisi Açılışının 80'inci Yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde Edirne Valiliği, Edirne Belediye Başkanlığı ve Üniversitemiz işbirliği ile düzenlenen, *"Edirne ve Trakya'nın Ulusal Kurtuluş Savaşındaki Yeri, Önemi ve Büyük Millet Meclisi Çalışmalarına Etkileri"* konulu XI. Millî Egemenlik Sempozyumuna hoş geldiniz.

Trakya ve İlimiz bu toplantı ile taçlanmıştır. Bu toplantıda ulusal egemenliğe giden yolda Trakya ve Edirne millî mücadelesi incelenecektir.

Ülkemiz bugünkü bağımsızlığını elde etmek için büyük bir savaş vermiştir. Ulu önder Atatürk'ün öncülüğünde başlayan bu savaşta Türk Milleti tek vücut olarak tarihte eşi ender görülen bir mücadele örneği sergilemiştir. Bu mücadelenin önemli bir parçası da Trakya'da yaşanmıştır. Osmanlı İmparatorluğunun çöküş döneminde Trakya işgallerinde bu kent çok çekmiştir.

3 Mart 1878 Ayastefanos ve 13 Temmuz 1878 Berlin Antlaşmaları Trakya'nın bütünlüğünü bozan antlaşmalardır. Osmanlı Devletinin askeri ve siyasî işgali ile Trakya Birliği tarihe karıştı. Balkan sıra dağlarının elden çıkması ile Trakya'da kalan Osmanlı toprakları İstanbul'un ve boğazların dolayısı ile Anadolu'nun emniyetini ciddî bir tehlikeye sokmuştur.

Talat Paşa Berlin dönüşünde Edirne istasyonunda Vali Zekeriya Zihni Bey ile görüşürken Edirneli'lerin dolayısı ile Trakyalı'ların geleceği hakkında kaygılanacak ifadelerde bulunmuş, halk teşkilatı kurmalarını tavsiye etmiştir.

Bazı yurtseverler toplanarak Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti kurmayı kararlaştırdılar. Tahmini olarak 2 Kasım 1919 günü bu kararı aldılar ve 30 Kasım 1919 yılında da bu Cemiyet kuruldu.

* *Özgeçmişi s. 121*

Trakyalı'ların haklarının savunulmasını yalnız hükümetten beklemeyip, bizzat kendilerinin ele alması, kuvvetlerini doğrudan doğruya halktan alan milli bir teşkilat kurmaları, ilerisi için çok ümit verici bir canlılık ve olgunluk eseridir. Türk Milletinin ölmediğini, yaşamak azminde olduğunu gösteren bir harekettir. Trakya Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniyesi unvanı ile kurulan bu Cemiyetin maksadı Edirne Halkının hukukunu müdafaa etmektir. Cemiyetin İdari Başkanı Edirne Müftüsü Mestan Efendi'dir.

Cemiyet Trakya davasını partiler üstü bir memleket meselesi olarak almış olmakla birlikte, ittihatçı-itilafçı kavgaları, bilhassa, halifecilik, sahte şeriatçılık kavgaları ve bozguncu tahrikler Trakya savunma sisteminin erken çökmesine neden olmuştur. Cemiyetin İstanbul'daki temsilcisi Edirne Mebusu Faik Bey'dir.

Doğu Trakya'yı muhtemel bir işgale karşı korumak mecburi olunca bir Müdafaa-i Hukuk Teşkilatı kuruldu. 9 Mayıs 1920'deki Büyük Edirne Kongresinde bu teşkilat heyetle birleştirildi. Cemiyetin gerçekleştirmek istediği en önemli dava halkının % 85'i Türk olan Batı Trakya'nın da Doğu Trakya ile birleştirilmesiydi. Bu birleşme Trakya Birliği şeklinde ifade olunuyordu.

Cemiyetin ilk başkanı Edirne Müftüsü İskeçe'li Mestan Efendi 16 Ekim 1919 günü yapılan seçimde Edirne Kongresi kararı ile Başkanlığı Edirne Belediye Başkanı Şevket Bey'e bırakmıştır.

25 Temmuz 1920'de Edirne Yunanlılar tarafından işgal edildi. Yunanistan'daki kral ve kralcılar hükümete geçince, diğer milliyetçi Türklerle birlikte Şevket Bey'de sürgüne gönderildi. Bu cemiyetin üyeleri İstanbul, Ankara ve Bulgaristan'da da ümitsizliğe kapılmadan daha büyük bir gayretle çalışmalarına devam etmişlerdir.

Bu arada Yunanlıların ve yabancıların parası ile kurulmuş iki teşekkülü de geçmemek gerekir.

1. Trakya Birliği ya da Trakyalılar Komitesi (Yunan Meclisinde mebusu olan 6 Türk Mensubu tarafından kurulmuş Doğu ve Batı Trakya'yı Yunanistan'a vermeği amaçlayan grup.)

2. Batı Trakya Umumi Merkezi. Gümülcineli İsmail Hakkı tarafından kurulmuştur. Amacı; Batı Trakya'yı Doğu Trakya ve Türkiye ile ilişkisini kesmekti.

Neyse ki bunlar kısa sürede yakalanıp dağıtılmışlardı.

Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi Cemiyeti, Trakya'nın ırk, kültür, ekonomi ve tarih bakımından Türklere ait olduğunu bilimsel ve tarihi kanıtlarla ispat etmek için kurulmuştu.

Mustafa Kemal Paşa ile birlikte bütün Türk Vatanının kurtuluş davası ele alınınca, durum değişmiş, Cemiyet de onun gösterdiği yolda, milli mücadelenin sadık bir üyesi olmuştur. Fuat Bey Türk ve Bulgarlardan kurduğu komite ve müfreze ile demiryolu, köprü, tünel baskınları düzenleyince, Yunanlılar 2-3 tümenini Trakya'da tutmak zorunda kalmışlardı.

Trakya davasını savunmak için hazırlanmış olan harita, grafik, risale ve muhtıradan başka tarihi değer taşıyan 4 belge daha bulunmuştur.

1. Bulgar Meclisindeki Türk Mebuslarının Sofya'daki yabancı devlet temsilcilerine verdikleri 18 Aralık 1918 tarihli muhtıra,

2. "Cenâb-ı Trakya'da Hakkı Hâkimiyet kimindir?" isimli kitap. Yazarı belli değildir. Yayının kapağının sağ üst köşesinde "Yunan Başvekili Mösyö Venezilos Cenaplarına" ithafı vardır. Yine yayının kapağının altında bir hilal işaretinin içinde "itilaf" kelimesi yazılıdır. Türklüğün ve müslümanlığın ortak bir cevabı olarak düşünülebilir. Yayın şöyle sona ermektedir;

Saf bir millî aşk ile taşımaya hazır bulunan ve varlık kavgasına büyük bir kuvvetle atılmak üzere bulunan Türklüğü kendinize düşman etmeyiniz bugünden çok yarını düşününüz. Gelecekte biz bize kalacağız.

3. Edirne Şehrine ait bir harita

4. İstanbul'da çizilip, Roma'da basılan iki harita.

Mustafa Kemal Edirne'deki Kolordu Kumandanı Cafer Tayyar Bey'e yazdığı 18 Haziran 1919 tarihli telgrafın son kısmında direktif olarak; "Yetkili olmamak üzere Trakya Cemiyeti İstanbul'da bir heyet bulundurabilir" diyerek, son olarak, Edirne I. Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey'e şu talimatı veriyor. "İstanbul'da iken, Trakya Cemiyeti üyeleri ile görüştüm. Şimdi zamanı geldi. Kendileri ile özel olarak görüşünüz. Derhal teşkilâtlanarak buraya gizlice iki üye göndersinler. Onlar buraya gelinceye kadar beni vekil tayin etsinler"

Meclis tutanaklarından anlaşıldığına göre Türkiye Millet Meclisi üyeleri 338 milletvekilinden oluşması gerekirken Meclis eksik açılarak

çalışmalarına başlamıştır. 115 mebus Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılış günü olan 23 Nisan 1920 günü Ankara'ya gelebilmiştir. Buna daha sonra ulaşabilen 5 üye eklenmiştir. Edirne milletvekilleri, Cafer Tayyar Paşa Eğilmez (Esir olduğu için katılamamıştır), Faik Kaltakkıran, İsmet İnönü Paşa, Kazım Karabekir Paşa, Mehmet Şeref Aykut'tan oluşmaktadır. Görüldüğü üzere Edirne, ilk mecliste Şark ve Garp cepheleri komutanları ile Trakya'yı savunan I. Kolordu Komutanı olmak üzere temsil edilmiştir. Edirne Milletvekilleri Mecliste ve Cumhuriyet Hükümetlerinde çok etkin görevler üstlenmiştir.

8 Mayıs 1920 günü Sultan Selim Cami avlusunda yapılan bir mitingde Trakya'nın tek yurdu olduğu ve bütün Trakyalıların müdafaa, azim ve kararları ateşli nutuklarla ilan edilmişti.

Bu güzel ülkede, bu vazgeçilmez ülkede özgür olarak yaşamamızı sağlayanlara, cumhuriyetimizi yeşerten ve geliştirenlere saygılar sunuyor, aramızdan ayrılanları rahmetle anıyorum. TBMM Sayın Başkan Vekili, şahsınızda tüm meclis üyelerine, ulusumuzun temsilcilerine, ulusal egemenliği temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisinin açılışının 80. yıldönümünü kutlarken, bu ulusa nice 80 yıllar diliyor, saygılar sunuyorum.

Haydar ÖZUĞURLU - Konuşma sırası, Edirne Belediye Başkanı Sayın Cengiz Varnatopu'ndadır.

Buyurunuz Sayın Başkanım.

Cengiz VARNATOPU*

Edirne Belediye Başkanı

Sayın Meclis Başkanvekilim, Sayın Valim, Saygıdeğer Milletvekilleri, Trakya Üniversitemizin Değerli Rektörü, İlimizin Değerli İdarecileri, Üniversitemizin Değerli Üyeleri, Sevgili Konuklar, Sevgili Öğrenciler; hepinize hoşgeldiniz diyor, saygılar sunuyorum.

Osmanlının Rumeli'ye geçişiyle 1361 tarihinde alınan, Bursa'dan sonra Edirne, İstanbul'un fethiyle bu unvanı yitirmesine rağmen, serhat kenti olması nedeniyle"ikinci başkent" unvanıyla taçlandırılan önemini daima korumuştur. Osmanlı mimarî eserleri ve sonsuz kimliğiyle Edirne'yi ayakta tutmaktadır.

1913 yılında Bulgarlar Edirne'ye geldiklerinde, Çar Ferdinand, "Edirne kimde ise, İstanbul'a sahip olacağının ümidinde haklıdır" sözüyle, Edirne'nin önemini vurgulamıştır.

Bu özelliği nedeniye, Edirne pek çok kez işgale uğramış, bu işgaller 18 inci Yüzyılda 350 bin nüfusuyla dünyanın 4 üncü büyük kenti iken, nüfusu bugün bile eski sayısına ulaşamamıştır.

Edirne'yi Edirne yapan tarihî yapılar da, işgallerden nasibini almış, kimisi yok edilmiş, kimisi de büyük ölçüde tahrip olmuştur.

30 Ekim 1918 Mondros Ateşkes Anlaşması, Trakya'yı, Edirne'yi yine aynı kaderle başbaşa bırakmıştır.

Ancak, Trakya halkı, düşman işgalinden kendilerinin kurtulacağı bir savunma örgütüyle kurtulabileceği inancıyla, şehrin ileri gelenlerinden 20 kişi ile İstanbul'da Kınacıyan Han'da Yolageldili Kasım Efendi'niyle kurtulabileceği inancıyla, şehrin ileri gelenlerinden 20 kişi İstanbul'da Kınacıyan Han'da Yolageldili Kasım Efendi'nin dükkânında toplanarak, bir savunma örgütü kurmuşlardır.

İşte, merkezi Edirne olan ve ulusal mücadelemizde önemli görevler üstlenecek olan Trakya Paşaeli Cemiyeti, bu karar üzerine ve Mondros Mütarekesinin imzalanmasından, sadece 8 gün sonra kuruldu.

19 Mayıs 1919'da Samsun'da millî mücadeleyi başlatan Mustafa Kemal Paşa da, irtibata geçtiği askerî ve sivil birliklere, kendisinden emir almalarını ve savunma dernekleri kurmalarını bildirdi.

* Özgeçmişi s. 125

Anadolu ve Trakya'da kurulacak bu örgütlerin, Anadolu'da yapılacak kongrelere delege göndermelerini istedi. Ulusumuz, Mustafa Kemal Paşa'nın kişiliğinde güven verici liderini bulmuştu.

Bunu takiben, Sıvas Kongresinde alınan karara göre, bütün cemiyetler topyekûn mücadelenin önemi açısından, "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adı altında birleşti.

Ancak, Anadolu ve Trakya arası düşman eline geçmişti. Doğu Trakya'nın beklemeye zamanı yoktu; çünkü, Yunan Edirne'ye dayanmıştı.

Gerek 16 Mart 1920 tarihli genelgeye gerekse 31 Mart 1920 tarihli Lüleburgaz Kongresiyle, düşmana karşı mücadele başlatan Trakya halkı, bu kararlılığını Paris Anlaşmasıyla, Doğu Trakya, Yunanlılara resmen verildiğinde de sürdürdü.

Bu kararın sonucunda başlayan ve çete savaşları şeklinde yürütülen askerî mücadelenin millî mücadeleye iki büyük yararı olmuştur.

Anadolu'ya saldırıya geçecek Yunan güçleri ikiye bölünmüş ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde Anadolu savunması nedeniyle hazırlık yapmak için değerli zamanlar kazanılmıştır.

Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Bey, Yarbay Nazif Bey, Yarbay Cemil Bey ve maiyetindekiler gibi, Yolageldili Kasım Bey, Muhittin Bey, İbrahim Bey, Çolak Basri Bey gibi adını buradan saymamız mümkün olmayan binlerce binlerce asker ve sivil kahraman sayesinde Trakya düşmandan kurtarılmış, Türk birlikleri 25 Kasım 1922'de Edirne'ye ayak basmışlardır.

Bu vesileyle bu vatanseverleri şükran duyguları içerisinde rahmetle anmak isterim.

Osmanlı ve bir asra yakın başkentlik yapmış serhat kenti, anıtlar kenti Edirnemiz, geçmişten gelen tarihsel sorumluluk ve bilinciyle, dün olduğu gibi, bugün de Atatürk ilke ve inkılapları ışığında layıkıyla sürdürecektir.

Yüce Meclisimizin açılışının 80 inci Yıldönümü etkinliklerinin tarih ve kültür kenti Edirnemizden başlatılmasından dolayı, büyük bir onur yaşıyor, sevgi ve saygılar sunuyorum.

Haydar ÖZUĞURLU - Sayın Başkanım, değerli konuklar; XI. Millî Egemenlik Sempozyumuna, başta Başbakan Sayın Bülent Ecevit olmak üzere, Başbakan Yardımcıları, Devlet Bakanları ve Türkiye Büyük Millet Meclisinde grubu bulunan siyasî partilerimizin genel başkanları ile bu sempozyuma 23 Nisan etkinlikleri nedeniyle Ankara'da yoğun işleri

olduğu için katılamayan çok sayıda milletvekilimiz telgraf göndermiştir. Sempozyumumuzun kutlu olmasını, başarılı olmasını diliyorlar. Kendilerine şükranlarımızı sunuyoruz.

Şimdi sizlere, Edirne Milletvekili Sayın Mustafa İlimen'i, Edirne Milletvekilleri adına konuşma yapmak üzere kürsüye davet ediyorum.

Buyurunuz Sayın Milletvekilim.

Mustafa İLİMEN*
Edirne Milletvekili

Türkiye Büyük Millet Meclisinin Değerli Başkanvekili, Sayın Valim, değerli milletvekili arkadaşlarım, sayın kaymakamlarım, değerli belediye başkanlarım, Sayın Rektörüm, değerli bilim adamları, kamu kuruluşlarımızın değerli temsilcileri, basınımızın saygıdeğer temsilcileri, değerli konuklar; öncelikle, sizleri, Edirne milletvekilleri Sayın Evren Bulut, Sayın Ahmet Ertürk ve Sayın Şadan Şimşek adına saygıyla selamlıyorum.

Ben, öncelikle, serhat şehrimiz Edirne'de Sayın Başkanvekilimizi, değerli kurul üyelerimizi, değerli Genel Sekreterimizi, Türkiye Büyük Millet Meclisi idarecilerini, üniversitelerimizin değerli akademisyenlerini ağırlamaktan büyük bir onur ve mutluluk duyduğumuzu belirtmek isterim.

Bu anlamlı sempozyum vesilesiyle ilimize karşı oluşacak ilgi ve sempatinin, farklı alanlarda da kendini göstereceğinden hiç kuşkum yok. Zaten bu yolda ilk adım, Edirne sarayları için Türkiye Büyük Millet Meclisi Vakfından ödenek verilmesiyle atılmış oldu. Bu nedenle Edirne halkı adına tekrar şükranlarımızı sunuyoruz.

Sempozyum boyunca üniversitelerimizin değerli akademisyenleri, konu üzerinde önemli açıklama ve yaklaşımlarla bizleri gereği gibi aydınlatacaklardır. Bu nedenle, kendi adıma, konuyla ilgili olarak önemli bulduğum bazı noktalara değinmek istiyorum.

Millî mücadelemiz, Türk Milletinin muhteşem bir uyanış ve diriliş hamlesidir. Trakya, bu mücadelenin çok nazik ve ayrılmaz bir parçasıdır. Osmanlı Devletinin kuruluşu ve genişlemesi sıralarında çok büyük yeri olan Trakya, 19 uncu Yüzyıl içerisinde Osmanlı sınırlarının Tuna boylarından güneye doğru gerilemesi karşısında, daha da önem kazanmıştır.

Balkan Savaşları, Trakya meselesini Avrupa politikasının en dikenli bir davası haline sokmuştur. Birinci Dünya Savaşının Osmanlı Devletinin mağlubiyetiyle bitmesi, Trakya meselesini Türkler için korkunç bir şekilde tekrar ortaya koymuştur.

Trakya'nın üstüne çöken tehlikeyi, mütarekenin daha ilk günlerinde sezen Trakyalılar, bu topraklar üzerindeki haklarını ve varlıklarını koru-

* *Özgeçmişi s. 120*

mak için siyasî halk teşkilatı kurmaktan başka çare göremiyorlardı. Trakya Paşaeli Cemiyeti bunlardan biridir. Önceleri Osmanlı Hükümeti ile işbirliği yapmakta ve böyle görülmekte fayda görse de, Atatürk'ün Anadolu'ya geçmesiyle çalışmalarında esaslı bir değişikliğe gitmiştir.

Trakya, ilk günlerden itibaren Atatürk'ün çalışma sahasında özel bir yer tutuyordu. Mondros Mütarekesiyle Arap memleketleri fiilen Osmanlı Devletinden ayrılmışlardı. Osmanlı Devleti, eski karakterini kaybetmiş, Atatürk'ün kurmak istediği yeni Türk Devleti ise, Türklerin özyurdu Anadolu'ya ve Trakya'ya dayanan bir devlet olacaktı.

Atatürk, hayalci değildi; Osmanlı Devletinin uğradığı mağlubiyetin bir zafere çevrilmesini düşünmüyordu. Onun istediği, Türk Milletinin bağımsız olarak yaşaması ve gelişmesi için gerekli toprakları sağlayacak adil bir barıştı. Türk Devletinin yalnız Anadolu üzerinde kurulup yaşamasına imkân yoktu. Anadolu'dan başka, İstanbul'u da içine alan, Boğazlar bölgesiyle Doğu Trakya'nın yeni Türk Devletinin sınırları içinde kalması da şarttı. Bu nedenle, Anadolu'ya geçer geçmez, Doğu Trakya'daki 1 inci Kolordu ve Trakya Paşaeli Cemiyeti ile ilişki kurmuştur. Bu düşünceyle Sıvas Kongresinde millî mücadelenin belkemiği ve siyasî iskeleti olarak kurduğu Cemiyete "Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti" adını vermiştir.

Peki, bu mücadelede Trakya ne yapmıştır? Öncelikle, son Osmanlı Meclisinin işgal altındaki İstanbul'da yaptığı toplantıda, Sıvas Kongresi kararlarının bir ifadesi olan Misak-ı Millînin imzalanmış olmasında, Trakya mebuslarının büyük katkısı olmuştur.

Bunlar, aldıkları kararla, Atatürk'ün başlattığı millî mücadeleye bağlılıklarını açık bir şekilde göstermişlerdir.

Bundan sonradır ki, bugün olduğu gibi, halkın dinî duygularını sömürerek çıkar sağlamak isteyen gerici güçler, Trakya'da bu kongreden sonra devreye girmiş, halkı bu bağımsızlık mücadelesinden yıldırmak için fetvalar vermiştir. Fakat, bu fetvalar ve "Katli vacib" sözleri, ne 1 inci Kolorduya ne de Trakyalılara tesir etmemiştir.

Yine, Ankara'da Büyük Millet Meclisi toplandıktan iki hafta kadar sonra, Edirne'de büyük bir kongre toplanması, millî mücadelenin önemli olaylarındandır. Burada da ittifaka yakın çoğunlukla Trakyalıların yurt

savunması için silahlı mücadeleye karar vermesi, yurtseverliğin en önemli örneklerindendir. Edirne Kongresinde alınan kararlar, çiçeği burnundaki Meclise büyük bir moral kaynağı olmuştur.

Değerli konuklar, Kurtuluş Savaşı daha başlarken, Atatürk Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisini kurmuş, böylelikle demokratik cumhuriyetin temellerini, daha savaş sürerken atmıştır. Türk Ulusuna çok iddialı bir hedef göstermiştir. Türkiye'nin çağdaş uygarlık düzeyine değil, çağdaş uygarlık düzeyinin üstüne erişme hedefini vermiştir. Bu iddialı hedef, Türk Ulusunun erişebileceği bir hedeftir. Bu hedefe erişebilmenin başta gelen araçları, eğitimdir, bilgidir, bilimdir, laikliktir, özgürlük ve demokrasidir.

İşte, Trakya Halkı, Kurtuluş Savaşında gösterdiği yurtseverliği, Atatürk'ün çizdiği bu hedeflere ulaşmak için gerekli araçları ülke hizmetine sunmayı bugün de kendisine hedef çizmiştir. Bugün bu hedefi seçen ve geçmişte mücadelesini veren Trakya'nın incisi Edirnemizin 1937 yılında Trakya Umumi Müfettişi Kâzım Dirik'in, Atatürk'ün huzurunda yaptığı bir konuşmada sunduğu değerlerin günümüzde çok gerisinde kaldığını ifade etmeden geçemeyeceğim. Fakat, ümitliyim, halkımızın yıllarca özlemini çektiği ilkeli, dürüst, somut ve cesur adımlar atan devlet adamlarının yönetiminde başlatılan ulusal diriliş mücadelesinde, Edirne ve Trakyamızın en az Kurtuluş Savaşımızdaki kadar önemli bir paya sahip olacağına inanıyorum.

Serhat Kenti Edirnemizde kutlanan bu anlamlı günde, Ulu Önderimiz Mustafa Kemal Atatürk'ü ve Büyük Komutan, Devlet Adamı, İkinci Cumhurbaşkanımız ve ilk Mecliste Edirne Milletvekili olarak görev yapan İsmet İnönü'yü ve ebediyete intikal etmiş tüm demokrasi şehitlerimizi rahmetle anıyor, bugünün Edirnemizde kutlanmasını ve gerçekleşmesini sağlayan kişi ve kurumlara, tüm Edirne halkı ve milletvekilleri adına teşekkürlerimi ve şükranlarımı sunuyorum.

Saygılarımla.

Haydar ÖZUĞURLU - Teşekkür ederim Sayın Milletvekilim.

Şimdi söz sırası, Edirne Valisi Sayın Mehmet Canseven'de; buyurunuz Sayın Valim.

Mehmet CANSEVEN*

Edirne Valisi

Sayın TBMM Başkanvekilim, sayın milletvekillerim, Türkiye Büyük Millet Meclisinin saygıdeğer Genel Sekreteri, Belediye Başkanım, Sevgili Rektörüm, çok değerli bilim adamları, kamu yönetiminin değerli temsilcileri, sevgili öğretmenlerim, değerli konuklar; Meclisimizin 80 inci Yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde XI. Millî Egemenlik Sempozyumunun, tarih ve kültür başkenti olan Edirne'de yapılmasından dolayı duyduğum sevinç ve mutlulukla sözlerime başlamadan önce, hepinizi sevgi ve saygıyla selamlıyorum.

Her karış toprağı şehit kanlarıyla sulanmış, yeryüzü cenneti olan güzel yurdumuzda Türk Ulusunun vazgeçilmez Önderi, Büyük Kahraman Mustafa Kemal'in izinde gerçekleştirdiği Ulusal Kurtuluş Savaşımızın anlam ve önemi, şüphesiz ki çok iyi bilinmektedir. Ancak, sömürgecilerin Anadolu ve Rumeli'deki Türk varlığına kastetmek amacıyla giriştikleri saldırıya, kadın, erkek, kız, kızan, topyekûn karşı çıkmanın adı olan Türk Kurtuluş Destanını hemen her fırsatta genç kuşaklara anlatmanın gerektiğini özellikle vurgulamak istiyorum.

İşte, Mustafa Kemal'in önderliğinde, bu kurtuluş mücadelesinin sonunda ulusal kimliğini kazanmış, uygar ve çağdaş bir toplum yaratmayı başarmış olan ulusumuzun, bu destanı yaratırken yaşamış olduğu olaylar, cumhuriyet düşüncesi çerçevesinde yürütülen etkinlikler ve tüm bunların Büyük Millet Meclisimizin kuruluş ve çalışmalarına etkileri, biraz sonra sayın bilim adamlarımızın bildirileriyle bir kez daha ortaya konulacaktır.

Sayın Meclis Başkanvekilim, değerli konuklar; Mustafa Kemal Paşa'nın Dokuzuncu Ordu Kıtaatı Müfettişi olarak, Anadolu'ya geçişi, bütün ülke ve bu arada Trakya için de yeni bir devrin başlangıcı olmuştur. Bundan sonra, Trakya işleri de yeni bir istikamete girmeye ve yeni bir mana kazanmaya başlamıştır. Edirne'de Trakya Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesinin kurulmasıyla yeniden tutuşan millî hareket de, Atatürk'ün şahsında en büyük bir yardımcı bulmuştur. O, daha İstanbul'da iken, kurulmuş olan Trakya Teşkilatı, artık O'nun gösterdiği yolda bütün yurdu kavrayan millî mücadelenin bir kısmı haline girmek imkânına kavuşmuştur.

* Özgeçmişi s. 114

Mustafa Kemal Paşa, Samsun'a çıktıktan bir ay gibi kısa bir zaman içerisinde, bütün Anadolu ile yakından temasa geçerek millî kurtuluş amacıyla başlayacak mücadelenin esaslarını anlatmaya muvaffak olmuştur. Bu süre içerisinde, memleketin karşılaştığı tehlike hakkında millet aydınlatılmış ve her yerde "millî teşkilat" fikri yayılmaya başlamıştır. Mustafa Kemal, Samsun'a çıktıktan sonra, mücadelenin Anadolu ve Rumeli temsilcilerinden oluşacak bir millî heyet tarafından idare edilmesi kararına varmış ve bu kararında Sıvas'ta bir millî kongre toplayarak hayata geçirmiştir.

Sevgili konuklar, Anadolu'da bir ay içerisinde millî mücadelenin temellerini atan Mustafa Kemal, Trakya işlerini de millî mücadele çerçevesi içerisinde düzene koymak zamanının geldiğine hükmederek, Edirne'de bulunan 1 inci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Beyi genel durum hakkında aydınlattıktan sonra, ona Trakya hakkında şunları söylüyordu: "Trakya Cemiyeti ve Edirne Vilayeti Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti ile de el ele vererek ve umum Anadolu ve Trakya Müdafaa-i Hukuku Milliye ve Redd-i İlhak Cemiyetlerini birleştirmek ve Anadolu ve Rumeli vilayetleri murahhaslarından kuvvetli bir merkezî heyet teşkil etmek kararlaştırılmıştır" Bu heyet, İstanbul'un kontrolünden ve yabancı devletlerin tesir ve nüfuzundan uzak olan Sıvas'ta toplanacak ve buradan milletin sesini bütün cihana duyuracaktır. Mustafa Kemal, bunun yanı sıra, İstanbul'da iken Trakya Cemiyeti üyeleriyle görüştüğünü bildiriyor ve 1 inci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar Beyden, Cemiyet üyeleriyle görüşerek, derhal teşkilatı yaparak, gizlice bir iki murahhas göndermelerini, bunlar gelene kadar kendisini vekil tayin etmelerini istiyordu. Böylece, Büyük Önder, daha İstanbul'da iken, Trakyalıların, kendisine müracaat ederek "Başımıza geçer misiniz" şeklindeki teklif ve arzuları da gerçekleşmiş oluyordu. Mustafa Kemal Paşa, bu talimatıyla her tarafı düşman kuvvetleriyle çevrilmiş olan Trakya'yı gerektiği zaman savunacak 1 inci Kolorduyu da Anadolu'ya bağlamış ve Trakya içlerine millî mücadele çerçevesi içinde yeni bir yön vermiştir.

Bu andan itibaren, Trakya ile işbirliği kurulmuş ve Anadolu'daki millî harekete paralel olarak, Trakya'da da millî teşkilat ve millî mukavemet ruhu kuvvetlendirilmiştir.

Saygıdeğer konuklar, tarih içinde uğradığı saldırı ve işgallerle büyük acılara tanık olan Edirnemiz, Birinci Dünya Savaşının bitimiyle birlikte,

bir başka önemli gelişmeye de tanık olmuştur. Yunanlıların Mondros Mütakeresini izleyen günlerde Anadolu ve Trakya'da başlattıkları işgal hareketleri, 25 Temmuz 1920'de Edirne ve tüm Doğu Trakya'nın Yunanlıların eline geçmesiyle sonuçlanmıştır. İşte, bugünlerde Trakya ile hemen temasa geçmek gerektiğine inanan Mustafa Kemal'in, bu amaçla Anadolu'nun iştiyak ve selamlarını Trakya'ya bildirmeye, eski yaverlerinden Bolu Mebusu Cevat Abbas Beyle, Galip Bahtiyar Beyi memur ettiğini ve Cevat Abbas Beye, Trakya Paşaeli Cemiyetine hitaben bir mektup verdiğini biliyoruz. Mustafa Kemal, 14 Aralık 1920 tarihli bu mektubunda şöyle diyordu: "Hadiselerin müessif neticelerine ve her şeye rağmen Edirne'yi Türk camiasının bir cüz'ü sayılan Türkiye Büyük Millet Meclisi, bu mübarek kıtanın Anavatana avdetini teminen, her türlü fedakârlığı ihtiyara karar vermiş ve Anadolu'nun iştiyaklarını ve selamlarını Trakya'ya tebliğe Bolu Mebusu Cevat Abbas ve Galip Bahtiyar Beyleri memur etmiştir.

Trakya davası, Anadolu davasıyla tev'emdir. Türk Milletinin fedakârlığı ve metaneti sayesinde her iki dava da kurtarılacaktır. O mesut anın hulülüne değin, ittihat ve vifakla hareket olunması mercudur.

Muvaffakiyet temenni eder ve en samimi selamlarımı ithaf eylerim.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Reisi

Mustafa Kemal"

Bu mektup, Atatürk'ün Trakya davasını Anadolu'nunkinden ayırmadığını ve Trakya için de hiçbir vakit tavizciliğe gidilmeyeceğini, açıkça gösteren bir belgedir.

Edirne, yaklaşık iki yılı aşkın bir süre Yunan işgalinde kaldıktan sonra, Kuvay-ı Milliyenin gösterdiği güçlü direniş ve Yunanlıların Sakarya'da uğradıkları ağır yenilgi, itilaf devletlerini 1922 yılı içerisinde tutum değişikliğine zorlamıştır. Nitekim, Mart 1922'de toplanan Paris Konferansı, Edirne ve Kırklareli dışında, bütün Doğu Trakya'nın Türklere verilmesini öngörmüştür ve fakat, bu öneri, Ankara Hükümetince kabul edilmemiştir.

Edirne'nin kaderi, büyük taarruzun zaferle sonuçlanmasıyla birlikte değişmeye başlamıştır. 11 Ekim 1922'de imzalanan Mudanya Mütarekesine göre Yunanlılar, Karaağaç da içinde olmak üzere, Meriç'in batısına dek bütün Doğu Trakya'dan çekilecek, yerlerine gelecek itilaf birlikleri, bu bölgeyi, en çok bir ay içerisinde Türk güçlerine bırakacaktı.

Sayın Başkanvekilim, değerli konuklar; Trakya'nın elden çıkması ve daha sonra Atatürk'ün azim ve dikkati, ulusumuzun fedakârlığıyla tekrar Türk camiasına kavuşması, şüphesiz ki Ulusal Kurtuluş Savaşımızın önemli safhalarından birisidir. Bu Türk toprağının geçirdiği safhalar, kurtuluş destanımızın bütünüyle birlikte ele alınarak, sözlerimin başında da ifade ettiğim gibi, her fırsatta genç nesillere defalarca anlatılmalı, atalarımızın bu toprakları hangi fedakârlıklar ve mücadelelerle kazandıkları belleklerine yerleştirilmelidir. Bu konu, velilerimiz, eğitimcilerimizce bir millî ödev olarak addedilmelidir. Unutulmamalıdır ki, geçmişini bilmeyen geleceğine sahip olamaz. İşte bugün, bu salonda yapılan çalışma da, bu düşüncenin bir parçasıdır. (Aynı zamanda bu veciz ifadenin bir örneğini de bugün tüm Edirnelilerle birlikte yaşamaktayız.)

Osmanlı İmparatorluğuna 92 yıl başkentlik yapmış tarihî Edirnemizde kaderine terk edilmiş Osmanlı saraylarımızın ihyası ve inşasına Türkiye Büyük Millet Meclisimiz el atmıştır. Başkanlık Divanı üyesi milletvekilimiz Sayın Şadan Şimşek ve diğer milletvekillerimizin katkılarıyla konu, Meclisimizin Başkanlık Divanına ve oradan da Meclis Vakfına iletilmiştir. Meclis Başkanımız, Divan üyelerimiz ve Meclisimizin Sayın Vakıf Başkanı Genel Sekreterimiz Sayın Vahit Erdem Beyefendinin sıcak bakmalarıyla, şimdilik Vakıf tarafından konuya el atılmıştır. Millî Saraylar Daire Başkanımız, Meclis Genel Sekreterine ve milletvekilimiz Sayın Şadan Şimşek ile diğer milletvekillerime, Edirne Halkı adına şükranlarımı sunmayı bir görev olarak addediyorum.

Bu arada, Osmanlı saraylarımızın da kısa zamanda, kanun teklifi yoluyla, Millî Saraylara bağlanmasını da, Edirne Halkının beklentisi olarak arz etmeyi bir görev olarak kabul ediyorum.

Bu vesileyle, Türkiye Büyük Millet Meclisimizin 80 inci Yıldönümü etkinlikleri çerçevesinde, XI. Millî Egemenlik Sempozyumunun, kentimizde yapılmış olmasından dolayı, bir kez daha şükranlarımı arz ediyor, hepinize sevgi ve saygılarımı sunuyorum.

Haydar ÖZUĞURLU - Saygıdeğer konuklar, sevgili Edirneliler, değerli bilim adamları, sayın basın mensupları; XI. Millî Egemenlik Sempozyumunun açış konuşmalarını Gaziantep Milletvekili Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanıvekili, Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanı Sayın Ali ILIKSOY'u arz ediyorum.

Ali ILIKSOY

TBMM Başkanvekili

Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanı

Serhat kentimizin değerli yöneticileri,

Değerli Milletvekili arkadaşlarım,

Bilim adamlarımız, sevgili öğrenciler,

Basın yayın kuruluşlarının seçkin temsilcileri,

Yurdumuzun en batı ucundaki tarih ve kültür kentimizde sizlere hitap etmekten büyük mutluluk duymaktayım.

Edirne, Türkiyemizin pek çok yeri gibi daha tarih öncesi çağlarda yerleşik kültüre geçmiş bir bölgenin merkezidir.

Bu merkez, tarih boyunca Anadolu ve Balkanlarda kurulan büyüklü küçüklü devletlerin stratejik konumları açısından her zaman çok önemli bir rol oynamıştır.

Öyle ki ardarda gelen üç büyük imparatorlukta, yani Batı Roma, Bizans ve Osmanlı imparatorluklarında iki kıtayı birleştiren en önemli düğüm noktasının Edirne ve çevresi olduğu bilinci bütün devlet adamlarına ve topluma yerleşmiştir. Bundan dolayı güzel kentimiz ve yöresini oluşturan Trakya tarihin akışı içinde çok önemli olaylara sahne olmuştur.

Edirne'ye Osmanlı'dan önce 11. yüzyılda Peçenek soyundan gelen atalarımız yerleşmişler, ancak; bu yerleşme kalıcı bir biçim alamamıştır.

Orta Asya'dan Batı'ya akan büyük Türk boyları içinde bulunan Osmanlı'lar, Anadolumuzun en batısına, Selçuklu sultanları tarafından yerleştirilmiş ve yeni kurulan devletin güvenliğini sağlamak açısından Trakya'nın yurt topraklarına katılması gereğine inanmışlardır.

Trakya'nın çeşitli bölgeleri 1350 yılından önce yurt parçası haline getirilmiştir. Edirne ise 1362 yılında kesin olarak Türk kenti olmuştur.

O günden bugüne değin, altı yüz yıldan fazla bir süredir bu güzel kent ve yöresi Anadolumuzun batıya, Avrupaya bir uzantısı olarak en önemli bir merkezimiz konumundadır. Bursa'dan sonra, İstanbul'un fethine kadar Edirne ilimiz Osmanlı'ya başkentlik yapmıştır.

* *Özgeçmişi s. 119*

Daha sonra, İstanbul'un başkent olması Edirne'nin önemini hiçbir zaman azaltmamıştır. Bunun en dikkate değer kanıtı, İstanbul'un başkent olmasından yüz on yıl kadar sonra, 1569 yılında yapımına başlanan ve bugün için bile rekor sayılabilecek bir sürede 1575 yılında bitirilen Selimiye Camiidir. Koca Sinan'ın bu başyapıtı, bildiğiniz gibi, dünyanın en görkemli birkaç mimarlık yapıtından biridir.

Edirne İstanbul'un Başkent olmasından sonra da hiçbir zaman önemini yitirmemiştir. Bu süreçte tarih, kültür kenti olarak Balkanlara ve Avrupaya açılan önemli bir merkez olarak konumunu muhafaza etmiş ve Osmanlı yönetimi zaman zaman aylarca İstanbul'u bırakıp Edirne'de hüküm sürmüşlerdir.

İstanbul'daki merkez yönetim örgütünün bütün birimleri Edirne'de de yer alıyor ve padişah bu kentimize taşınınca, büyük dünya imparatorluğu buradan yönetiliyordu. Başka hiçbir eski başkent, örneğin Bursa, böyle bir konuma erişememiştir. Zira Edirne, Türklerin Batıya açılışını simgeliyordu.

Çağdaş, modern yeni devlet anlayışı ortaya çıkınca bütün imparatorluklar gibi, Osmanlı İmparatorluğu da bu gelişmelerden olumsuz etkilenmeye başladı ve büyük toprak kayıpları ilk önce ülkenin batısında görüldü. Edirne yavaş yavaş imparatorluğun merkezi değil, kenarı olma sürecine girmiştir. Yirminci yüzyıl başında uğradığımız ve haketmediğimiz ağır felaketlerden bütün ulusumuz gibi Trakya ve onun merkezi olan Edirne de bu anlamda payını almıştır.

1912-1913 Balkan Savaşları ile bütün Rumeli'yi yitirdik. Trakyamızın Batısı da elimizden çıktı. Hatta çok kısa bir süre için, 26 Mart-22 Temmuz 1913 tarihleri arasında, Edirne kentimiz işgal edildi. Bu felaket büyük özverilerle önlendi ama artık Batı Trakya imparatorluğun dışında kaldı ve Edirne bir sınır kenti durumuna düştü.

Trakyalı yurtseverlerin bu ağır duruma tahammül edemedikleri ve bütün olanaksızlıklara rağmen ellerinden gelen her türlü çabayı göstererek kutsal vatan toprağımızı nasıl savunduklarını, ne gibi siyasal örgütlenmelerin içine girdiklerini bugünkü sempozyumumuzda bilim adamlarımız dile getireceklerdir.

Ne yazıktır ki bu çabalar herhangi bir destek bulamadı ve Trakyamız'ın batısını kesinlikle yitirdik. Ama en acı olaylar birkaç yıl

sonra, Birinci Dünya Savaşı'nı yenik olarak bitirmemiz üzerine görülecektir. Haksız işgal, 1920 yılı temmuz ayı içinde başladı. Edirne ve bütün Doğu Trakya işgal edildi.

Bu arada çok dikkate değer bir noktayı belirtmek istiyorum:

30 Ekim 1918 tarihli Mondros Ateşkes Anlaşması hükümlerinin her türlü işgale açık olduğunu sezen yurt severlerimiz geleceğin karanlıklarını engellemenin onurlu bir yaşam için baş koşul olduğunu anlamaya başlamışlardı.

İşte dikkate değer nokta şudur: Olası işgàllere karşı ilk bilinçli direnme hareketleri iki serhat kentimizden geldi: Ateşkesten hemen sonra kurulan Trakya-Paşaeli Müdafaa Heyet-i Osmaniyesi Derneği ilk direniş örgütüdür.

18 Aralık'ta Edirne'de kurulan bu Derneğin amacı Edirne ile Trakya'yı olası işgallerden kurtarmaktır. 1918 yılı 5 kasımında ise Kars'ta bir direnme örgütünün ilk basamağını oluşturacak Kars İslâm Şûrası toplanır.

Görüldüğü gibi yurtseverlik bakımından Kars ile Edirne arasında hiçbir fark yoktur. İşte yurdumuzun Batı ve Doğu uçlarında uyanmaya başlayan bu bilinç eşsiz kurtuluş mücadelesinin ruhunu yaratmış, giderek ülkemizin her yerinde kongreler ve direniş örgütleri ardarda kurulmaya başlamıştır.

Edirneliler işgale kadar canla başla çalıştılar. Özellikle Anadolu'nun bağrında somutlaşan kurtuluş azmini kendi yörelerinde hep diri ve canlı tuttular.

23 Nisan 1920'de Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılışına her bakımdan destek verenler arasında bulunan Trakyalılar bir süre sonra işgal dolayısıyla Anadolu ile ilişkileri kesilmiş olmasına rağmen çeşitli yollarla her türlü özveriyi göstermişlerdir.

Türk Ulusunun egemenliğine sahip çıkarak kendi yazgısını kendisinin belirlemesi, binlerce yıllık tarihimizin belki en önemli olayıdır. Edirne ile Kars'ta başlayan ulusal bilinçlenme, 1920 yılına kadar dalga dalga bütün yurdu kaplamış, sonunda Amasya'da, Erzurum'da, Sivas'ta ulusal birlik haline getirip, kurtuluş ve çağdaşlık yolunu bize açan büyük dahi Atatürk'ün önderliğinde, 23 Nisan 1920'de Türkiye Büyük Millet Meclisi açılmıştır ve Milletimiz egemenliğine sahip çıkmıştır.

1922'de Saltanat kaldırılarak egemenlik kesinlikle Milletin olmuştur.Bu temel üzerine de 29 Ekim 1923'te bugünkü Cumhuriyetimiz kurulmuştur. Bu cumhuriyet yurttaşların eşitliğine dayanan bir altyapının tamamlanmasından sonra kendiliğinden demokratik bir niteliğe kavuşmuştur. Öyle ise bugünkü cumhuriyetimizin ve demokrasimizin temeli 23 Nisan 1920 tarihinde atılmış oluyor.

Türk insanı doğuştan demokrat ruhludur. Cumhuriyetimizin kurucusu ATATÜRK de bu gerçeği pek çok kez dile getirmiştir. Demokrat yapılı bu millete en uygun devlet şekli elbette millet egemenliğine dayanan bir cumhuriyet idi. Ama Cumhuriyet düşüncesi millî egemenlik ilkesi ile bağlantılı olduğundan Osmanlı döneminde bu yolda bir düşünce hareketi gelişememiştir.

Buna rağmen Türk tarihinde ilk cumhuriyet hareketi 1913 ve 1920 yıllarında iki kez Trakya'da denenmiştir. Biri Balkan Savaşlarından sonra, diğeri ise Birinci Dünya Savaşının bitiminde kurulan Batı Trakya Cumhuriyetleri, gerçi güçsüz ve kısa süreli devletlerdi.

Ama Azerbaycan'dan önce kurulan ilk Türk Cumhuriyetleri oldukları da kuşkusuzdur.

Demek ki Trakyalı vatandaşlarımız cumhuriyet düşüncesini, eski deyimi ile "kuvveden fiile" çıkartan, yani gerçek anlamıyla ilk kez uygulayan topluluğumuz olmaktadır.

Bunun ardından kurulan ve o da çok kısa ömürlü olan Azerbaycan Cumhuriyeti'nden sonra gerçek anlamda bütün bir milleti kucaklayan, kökünü ve gücünü doğrudan doğruya milletin egemenliğinden alan Cumhuriyetimiz ise bugün içinde yaşadığımız ve varlığı ile kıvanç duyduğumuz devletimizin yapısındadır.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığına bağlı Kültür, Sanat ve Yayın Kurulumuz, ulus egemenliği ilkesinin kutsallığını, demokrasi ile ulus egemenliğinin içiçe geçtiğini, insan haklarına dayalı bir demokrasinin ancak ulusun gönülden desteği ile gelişebileceğini kanıtlayıcı çalışmalar yapmak ve yaptırtmak için kuruldu.

1983 yılından beri bu konularda aydınlatıcı, öğretici etkinlikler yürüten Kurulumuz son derece yararlı sonuçlar almaktadır. Toplantılarımız ve yayınlarımız çok geniş topluluklara seslenmekte, özel-

likle bilimsel çalışmaların desteklenmesi ile Kurtuluş ve Demokrasi tarihimizin pek çok evresine ışık tutmaktadır.

Yarın ulus egemenliğinin sarsılmaz ve tek temsilcisi Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 80. açılış yıldönümünü kutlayacağız. Bu kutlamalar her yıl bilimsel bir sempozyumla bir ilimizde başlıyor.

Bu yıl yukarıda açıklamaya çalıştığım öneminden dolayı 80. yıldönümü sempozyumunu Edirne'de düzenlemek kararını aldık. Aziz Yurdumuzun her köşesindeki yurttaşlarımız ulus egemenliği ve kurtuluş için ölüm kalım savaşı vermişlerdir. Edirne de bu yurt köşelerinden biridir. Bu kentimizin, 80 yıl sonra Avrupa Birliğine girme aşamasına geçen ulusumuz için simgesel önemi, buradan hep Batıya yürümemizle açıklanabilir.

Aziz Edirneliler, Değerli yurttaşlarım,

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin 80. Açılış Yıldönümü etkinliklerini huzur ve güven ortamı içinde Edirne'de başlatıyoruz. Bu mutlu gün hepimize kutlu olsun. Türk Ulusu kıskançlıkla sahip çıktığı egemenliğini sonsuza kadar kendi kullanacaktır. Demokrasi başta olmak üzere gelişmenin ve mutluluğun temeli bu ilkenin korunmasında yatmaktadır.

Bu gün Trakya Üniversitemizin değerli katkılarıyla hazırladığımız sempozyumda bilim adamlarımız, Edirne ile Trakya'nın Kurtuluş Savaşı öncesinde ve savaş sırasında geçirdiği evreler ile ulus egemenliği ilkesine katkıları üzerinde duracaklardır. Bu toplantının mükemmel bir biçimde gerçekleştirilmesine katkı sağlayan evsahipleri, Sayın Edirne Valisi'ne, Sayın Belediye Başkanı'na, Trakya Üniversitemizin Rektörüne ve bu toplantıda birikimleri ile ufkumuzu genişletecek bilim adamlarına, emeği ve katkısı olan herkese Türkiye Büyük Millet Meclisi adına içten teşekkürlerimi sunuyorum.

Bu büyük bayramın Edirne'li yurttaşlarımızla birlikte bütün Ulusumuza kutlu olmasını içtenlikle diliyorum.

Bu anlamlı günde, büyük kurtarıcımız, devletimizin kurucusu Ulu Önder ATATÜRK'ü, en yakın arkadaşı büyük komutan, devlet adamı, ikinci Cumhurbaşkanımız, ilk meclisimize Edirne'den milletvekili seçilen İsmet İNÖNÜ'yü, ulusal kurtuluş savaşını ve millet egemenliğini gerçekleştirenlerden ebediyete intikal edenleri rahmet, minnet ve şükran duygularıyla anıyor, hayatta olan gazilerimize de şükran duygularımızla sağlıklı bir ömür diliyorum.

Değerli konuklar, değerli katılımcılar;

Hepinize TBMM adına en içten dileklerimi sunuyor ve XI. Milli Egemenlik Sempozyumunu açıyorum.

Hayırlı olması dileklerimle.

Haydar ÖZUĞURLU - Sayın Başkanım, değerli konuklar; Onbirinci Millî Egemenlik Sempozyumumuzun Oturum Başkanlığını Trakya Üniversitemizin Rektörü Sayın Prof. Dr. Osman İnci yapacaklar. Sayın Başkanı ve konuşmacı sayın bilim adamları Sayın Prof. Dr. Şerafettin Turan, Sayın Prof. Dr. Ahmet Mumcu, Sayın Prof. Dr. İhsan Güneş, Sayın Prof. Dr. Zeki Arıkan, Sayın Yrd. Doç. Dr. İsmet Görgülü, Sayın Yrd. Doç. Dr. Hasan Berke Dilan'ı, ve oturumu yönetmek üzere de Sayın Rektörümüzü davet ediyorum; buyurunuz efendim.

SEMPOZYUM

OTURUM BAŞKANI
Prof. Dr. Osman İNCİ
Trakya Üniversitesi Rektörü

KONUŞMACILAR

- **Prof. Dr. Şerafettin TURAN**
  Ankara Üniversitesi E. Öğretim Üyesi
  TDK E. Başkanı
  "Trakya Kongrelerinin Özellikleri ve Türk Kurtuluş Savaşındaki yeri"

- **Yrd. Doç. Dr. İsmet GÖRGÜLÜ**
  Başkent Üniversitesi Öğretim Üyesi
  E. Kurmay Albay
  "Trakya'daki Millî Mücadelenin Türkiye Büyük Millet Meclisine Etkileri"

- **Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ**
  Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı
  "Millî Egemenliğe Dayalı Yeni Devletin Kurulmasında Edirne Milletvekillerinin Katkısı"

- **Prof. Dr. Zeki ARIKAN**
  Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Başkanı
  "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Trakya Sorunu"

- **Yrd. Doç. Dr. Hasan Berke DİLAN**
  Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi
  Trakya Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü
  "Trakya-Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti Nasıl Kuruldu"
  "Trakya-Paşaeli Gazetesi"

- **Yrd. Doç. Dr. Süreyya SOFUOĞLU**
  Kocaeli E. Milletvekili
  Kocaeli Üniversitesi Öğretim Üyesi
  "Atatürk'ün Edirne ve Trakya ile İlgili Anıları"

GENEL DEĞERLENDİRME

- **Prof. Dr. Ahmet MUMCU**
  TBMM Başkanı Danışmanı
  Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

OTURUM BAŞKANI
Prof. Dr. Osman İNCİ
Trakya Üniversitesi Rektörü

Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanı Sayın Vekilim, Sayın Valim, değerli milletvekilleri, değerli izleyiciler; Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür Sanat ve Yayın Kurulunun kentimizde düzenlemeyi kararlaştırdığı Onbirinci Millî Egemenlik Sempozmunun ikinci aşaması olan bilim adamları ve değerli konuk öğretim üyelerimizle yürütülecek olan oturumu açıyorum.

Zamana karşı yarışacağımız ve bilgilerimizi çok kısa süre içinde sunacağımızdan, değerli arkadaşlarımın, zamanı en iyi şekilde kullanacaklarından kuşkum yok. Birçoğu da benim kıdemlim.

Süre olarak 12.30'da sonuçlandırmayı tasarlıyoruz ve arkadaşlarımızın bu süre içerisinde kendilerine verilen zamanı en tutumlu şekilde kullanacakları dileğiyle ilk konuşmayı Prof. Dr. Sayın Şerafettin Turan'a vereceğim.

Sayın Turan, 1925 doğumlu olup, Dil, Tarih ve Coğrafya Fakültesinden 1992'de emekli olmuştur. Osmanlı İmparatorluğu ve Türk Devrimine ilişkin araştırmalarıyla 1997 yılı TÜBA bilim ödülünü ve 1999'da da Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülüne layık görülmüştür.

Değerli Hocamı, *"Trakya Kongrelerinin özellikleri ve Türk Kurtuluş Savaşındaki yeri"* konulu konuşmasını yapmak üzere davet ediyorum.

Buyurun efendim.

Prof. Dr. Şerafettin TURAN*
Ankara Üniversitesi E. Öğretim Üyesi
T.D.K. E. Başkanı

"TRAKYA KONGRELERİNİN ÖZELLİKLERİ VE TÜRK KURTULUŞ SAVAŞINDAKİ YERİ"

Sayın Başkan, Türkiye Büyük Millet Meclisimizin saygıdeğer Başkanvekili, saygıdeğer dinleyiciler! Öğrenciler diyeceğim ama, ne yazık ki öğrenciler yok. Biz, bu nevi toplantılara -ben değil, özellikle genç arkadaşlarım- büyük bir çaba göstererek, hazırlanarak gelirler, metinler oluştururlar, çizelgeler oluştururlar; ama, hep şununla karşılaşırız; Zamanı toplum olarak çok boşuna harcarken, bu konuşmalara sıra geldiğinde zaman daralır ve sıralar boşalır. Bu, bizim yazgımızdır. Ben, 75 yaşına gelmiş 56 yıldır tarihle uğraşan bir bilim adamı olarak bu üzüntümü burada da dile getirmek gereğini duyuyorum. Yani, üniversiteden 5 arkadaşım günlerini vererek -ben emekliyim- hazırlanmışlardır; çok güzel bir yolculuk olmakla beraber, gene de bir yorgunluğa katlanarak buraya gelmişlerdir; ama, boş sıralara ve öğrencisi olmayan bir toplantıya seslenmek bana hüzün veriyor. Bunu dile getirmeyi yaşlı bir kişi olarak görev bildim.

Ben, arkadaşlarıma zaman bırakabilmek için çok geniş bir genelleme yapmakla yetineceğim.

Coğrafya parçalarının ve kentlerin, konumlarına göre yazgıları değişir. Trakya'nın ve Edirne'nin de yazgısı, bu coğrafi konumlarından ve stratejik yapılarından kaynaklanır. Avrasya'da bir geçiş noktası olan Trakya, birçok uygarlıklara mesken olmuş, bir imparatorluk kendi olarak kurulan Edirne ise öncelikle tarihî bir ticaret yolu üzerinde bulunmanın, sonra Osmanlı İmparatorluğunu Avrupa içlerine taşıyan güçlerin odağı olma konumu nedeniyle Avrupa'ya doğru uzanan bir atılım tahtası görevini görmüş. Ama, bu gelişmeye koşut olarak, paralel olarak Osmanlı ilerleyişinin durduğu 12 Eylül 1683 Viyana bozgunundan, Kalenberg önlerinden başlayıp da, Eylül 1921'de Sakarya'da sona erecek olan geri çekilmenin de acılarını tatmış bir kentimiz.

Bu kentin Osmanlı'ya başkentlik yaptığı doğru; ama, tarihleri düzeltmemiz gerekir sanıyorum. 92 yıl diyenler var, 700 yıl diyenler var; ama,

* Özgeçmişi s. 124

tarih de eğer bir kronolojiye dayanıyorsa, hiç olmazsa, bu sempozyumda bu yanlışımızı da düzeltmemiz gerekir. Çünkü, Edirne ancak Fetret Devri döneminde 1402'de Süleyman Çelebi'yle beraber başkent olmuş ve 1453'te bitmiştir bu görev. 1454'te, İstanbul, tümüyle Osmanlı başkenti olmuştur. Ama, Edirne'nin özelliği, Sayın Başkanın da belirttiği gibi, bir ikinci başkanlık görevini, bir merkez görevini, başkentlik görevini de sürdürmesidir. Yabancı araştırmacıların dedikleri gibi, Osmanlı padişahları Edirne'de kendilerini daha çok ülkelerinde hissetmişlerdir ve bu yüzyıllarca devam etmiştir.

Yarın kutlayacağımız ulusal egemenlik kavramının doğuşuyla birlikte, Trakya'nın, millî mücadelede önemli bir yeri var. Ben, bu mücadelenin Türk düşün hayatına, millî egemenlik kavramına, millî birlik kavramına ve kongrelere getirdiği katkıları özetlemeye çalışacağım.

Bu kent, bildiğimiz gibi, Osmanlı gerileyişinden başlayarak, 1829'dan itibaren dört kez yabancı istilaya uğramış bir kent. Üniversite, bitiş sınavlarında benim profesörüm bitiş tezi olarak 1829 Edirne Antlaşmasını incelemeyi vermişti bana. Arşiv belgelerine dayanarak tezimi hazırladım; yayınlandı da. 700 üncü yılını dolduran Osmanlı İmparatorluğunu kutlama değil çünkü, sanıyorum ki tarihe göçmüş bir dönemi kutlamak olmaz; ama, anmak olabilir, Osmanlı'nın niçin gerilediğinin ve ne duruma düştüğünün somut simgesi 1829'da burada Sarayiçi'nde yapılan Edirne görüşmeleridir. Düşünün, Ruslar gelmişler, Edirne'yi işgal etmişler ve Osmanlı Devletini barış görüşmelerine çağırmışlardır. Koskoca bildiğimiz İmparatorluk kimleri delege olarak seçmiştir bilir misiniz, Şıkkı evvel Defterdarı Mehmet Sadık Efendi, yani bugünkü deyimle Maliye Bakanını ve Anadolu Kazaskeri eminbeyzade Abdülkadir Beyi; yabancı dil bildikleri yok, diplomasi deneyimleri hiç yok... İşte 500 yılını dolduran bir imparatorluk 1829'da diplomasi masasına defterdar ve bir kadıyla oturuyor. Danışmanları kim? Çok ilginçtir, İmparatorluğu çöküntüye götüren yabancı devletlerin temsilcileri bir nevi antrenör gibi bizim iki delegeyi yöneltiyorlar. Başta Prusya'nın, sonra Fransa'nın ve İngiltere'nin İstanbul'daki elçileri ve kapı kethüdaları. Ruslar çıkarıyorlar hazırlanmış bir anlaşma metnini Osmanlı delegelerine veriyorlar ve size onüç günlük süre; ya bunu kabul edersiniz yahut biz Edirne'den İstanbul'a doğru ilerleyişimize devam ederiz diyorlar. Ne yapacaklar bizim

delegeler? Yabancılara danışıyorlar. O yabancılar ki, Mora ihtilalini desteklemiş ve Yunanistan'ı doğurmuş olan Fransa ve İngiltere'nin temsilcileri ve Prusya kapı kethüdası ve İstanbul'da da bir meşveret toplanıyor, ne yaparız ne yaparız?.. Sonra, Babı fetvanın Meşihatın verdiği bir fetvaya dayanarak el hükmü limen galep diyorlar; hüküm galebe çalanındır. Yani, Ruslar zafer kazanmıştır, bizim yapacak bir şeyimiz yoktur ve böylelikle, Rusların hazırladıkları anlaşma metni 14 Eylül 1829'da Edirne'de imzalanır. Bu anlaşma Trakya bütünlüğünü bozan yolun başlangıcıdır. Osmanlı İmparatorluğunu 20 milyon Macar altınına harp tazminatına mahkûm kılar. Bunun 10 milyonu için Poti, Anapa, Ahıska, Ahılkelek Kaleleri alınır, 10 milyon Macar altını için de taksite bağlanır, borç bağlanır. Çöküşün başlangıcıdır bu ve bunu Edirne'nin diğer istilaları izleyecektir. 1878, 93 Savaşındaki Rus işgali, arkasından, değinildi, ben sadece önemli notları vurgulamakla geçeceğim, 1912-13 Balkan Savaşında Bulgar işgali.

Edirne'yi geri almak, o dönemdeki Osmanlı yönetimi İttihat Terakki için çok büyük başarıdır kuşkusuz. Ama, bunun, bir olumlu bir de olumsuz yanını buluyoruz. Edirne'yi geri alabilmek için ortaya atılan parola, bizim, her gün 180 defa tekrarladığımız ancak bir türlü gerçekleştiremediğimiz millî birlik kavramıdır. Benim saptayabildiğime göre millî birlik kavramı Edirne'yi geri almak için ortaya atılmış bir büyük slogandır. Başarıya ulaşmıştır; ama, nasıl başarıya ulaşmıştır; bir hükümet darbesiyle, Babıali Başkanı dediğimiz, Enver Bey ve arkadaşlarının gerçekleştirdiği, Harbiye Nazırının öldürülmesiyle sonuçlanan Edirne'yi geri alan, ama, bizim tarihimizde, siyaset tarihimizde hükümet darbelerinin de başlangıcı olan bir girişimle. Bunu da anmak durumundayız.

Böylelikle, millî birlik kavramı Edirne'yi geri alır ve bu dönemde bir şey daha gerçekleşir, Sayın Başkanvekilimiz dile getirdiler, o dönemde kurulan Trakya Hükümeti müstakilesi. Gerçekten de Türk tarihinde ilk cumhuriyet örneği. Her ne kadar bizim bazı araştırmacılarımız dört halife döneminde cumhuriyet olduğunu, Osmanlı döneminde kimi aydınlarımız söylerler ama bunlar isim benzetmesinden öteye gitmeyen yakıştırmalardır. Ulusal egemenliği yansıtabilen ilk girişim Trakya'da doğabilmiştir.

Sonra, geliyoruz Kurtuluş Savaşı dönemine yol açan kongreler ve Trakya'nın durumuna. Yine, Sayın Başkanvekilimiz değindiler, Mondros Silah Bırakışmasını izleyen ilk direniş hareketi Kars İslam Şûrasıdır, bunu, iki günlük gecikmeyle Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti izler ve Müdafaa-i Hukuk adı da bundan sonra Anadolu'da gerçekleştirilecek rahmetli Tunaya'nın çoban ateşleri dediği, yer yer yakılan kurtuluş ateşleri - ki, bu ateşleri birleştirecek Mustafa Kemal olacaktır- ikincisi de, Trakya'da başlamıştır. Bu da, Trakya'nın bu örgütlere isim babası yapmış olması anlamına gelir. Ama, burada, 1919 Haziranından 1920 Mayısına kadar Anadolu'nun her yanında gördüğümüz kongreler döneminin Trakya'dakilerin bazı özellikleri var. Onları da birkaç tümceyle belirterek sözlerime son vermek istiyorum.

Batı Anadolu kongrelerinde izlenen yöntem şudur : Fiilen orduda çalışan bir komutanı içe almamak koşuluyla örgütlenme. Balıkesir ve Alaşehir Kongrelerinde ısrarla üzerinde durulan şey, yerel direnişe geçerken, orduda görevli subayların içe almamaktır ve bu nedenle, bula bula sadece ordudan emekliye ayrılmış albay olduğu için Kara Vasıfı ancak içlerine alırlar. Oysa, biliyoruz, Erzurum, Sıvas Kongreleri, Mustafa Kemal'in kişiliğiyle beraber, Rauf Beyle beraber asker-sivil karışımı gider; ama, orada da başka bir özellik var, kongreyi destekleyen Karabekir, cemiyetin üyesi olmamıştır, hatta Erzurum Kongresi toplandığı gün salona bile girmemiştir. Oysa, Trakya kongrelerinde Birinci Kolordu Komutanı Cafer Tayyar, bu derneğin kurucularındandır ve doğal üyesidir. Bütün kongrelere girmiştir, üyesidir ve Anadolu Kongreleriyle, heyeti temsileyle ilişki de kolordu aracılığıyla yapılmıştır. Bu büyük bir farklılık gösterir. Büyük bir direnişi getirmiştir, ama, tabiî, kolordu komutanının esir düşmesi Trakya'daki başarısızlığı daha da çabuklaştırmıştır.

Bir başka özelliği, buradaki kongrenin ikili bir amaç gütmek zorunda kalışıdır. Yani, genel amaç, Doğu Trakya'yı kurtarmaktır. Ama, Nizamnamenin, Tüzüğün 9 uncu maddesiyle Batı Trakya'yı da içine almak koşuluyla bir Trakya Birliği kurmak da ikinci bir amaç olarak belirlenmiştir günün şaşmaz koşullarının gereği olarak. Bu ikilem, zaman zaman duraksamalara yol açmıştır Anadolu ile Trakya arasındaki ilişki-

lerde. Ama, Mustafa Kemal, biliyoruz, Amasya Genelgesi denilen o genelgenin ilk müsvettesini Cafer Tayyar'a göndermiştir 22 Hazirandan önce, aynı koşullarla.

Bir başka özellik de, Trakya'da kurulan cemiyetin Paris Barış Kongresine özel bir temsilci göndermesine karar vermesidir. Çünkü, Anadolu'daki kongrelerde, zaten bütün kongrelerdeki amaç, o yörenin yabancı işgaline düşmemesi için Türklüğünü kanıtlamak, bunu araştırmalarla, yayınlarla desteklemek ve yabancı devletlerin, itilaf devletlerinin İstanbul'daki temsilcilerine delege göndermek. Oysa, Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuki Osmaniyesi büyük kongrede aldığı kararla, doğrudan doğruya Paris'e bir heyet göndermeye karar vermiştir ve eski bir diplomat olarak Galip Kemali Söylemezoğlu'nun başkanlığında bir heyet göndermiştir. Hatta Galip Kemali Söylemezoğlu Osmanlı İmparatorluğu'nun geleceğine yönelik bir proje bile önermiştir. Konfederasyon projesi. Ama bu başarıya ulaşmamıştır. Bu kongreler sonunda Trakya, Edirne Dördüncü kez işgal altına düştüğünde Cafer Tayyar Paşa'nın anısını aktararak sözlerime son veriyorum :

Bilindiği gibi Cafer Tayyar Eğilmez, Yunanların eline bir ihbarla esir düşmüştür; bilinçli olmayan bir köylünün onun yerini göstermesiyle. Yunanlı komutan Cafer Tayyar'a şu soruyu yöneltir: Sizi bir ihbar sonucu ele geçirdik. Eğer o köylü karşınıza gelse, ne yapardınız ona? Cafer Tayyar'ın cevabı çok düşündürücüdür ve yaşamsaldır: Ben onu eğitir, öğretirdim. Önce vatan sevgisinin, vatan duygusnun ne olduğunu öğretirdim. Sanırım, Türkiye'nin yaptığı ve yapmaya devam edeceği şey de budur; vatan sevgisinin, ulusal egemenliğin ne olduğunu bilinçli olarak topluma aşılamaktır.

Beni dinlediğiniz için çok teşekkür ederim.

BAŞKAN - Sayın Turan'a teşekkür ediyorum süreyi çok iyi kullandıkları için.

Efendim, ikinci sunu, Yrd. Doç. Dr. İsmet Görgülü tarafından yapılacaktır. Sayın Görgülü Emekli Kurmay Albaydır. Atatürk İlkeleri ve Devrim Tarihi Doktoru olup, halen Başkent Üniversitesinde öğretim üyesidir.

Sunuları, *"Trakya'daki millî mücadelenin Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne etkileri."*

Yrd. Doç. Dr. İsmet GÖRGÜLÜ*
Başkent Üniversitesi Öğretim Üyesi
E. Kurmay Albay

"TRAKYA'DAKİ MİLLÎ MÜCADELENİN TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NE ETKİLERİ"

Tarihimizde millî mücadele fikrinin ve uygulamasının ilk örneğini Meriç'in ötesinde görüyoruz. Millî mücadele derken, halkın devlete rağmen kendini kurtarmak için mücadelesini kastediyoruz.

Trakya tarihimizde dört kez işgale uğrar. İlki 1828;1829 Osmanlı-Rus savaşındadır. Ruslar, 1829'da Edirne'yi işgal ederler. İşgal kısa sürdüğü için olsa gerek bu dönemde bir halk hareketi görmüyoruz.

1877-1878 OSMANLI-RUS SAVAŞI SONRASI

İkincisi,1877-1878 Osmanlı-Rus savaşındadır. Bu kez Ruslar Yeşilköy'e kadar tüm Trakya'yı işgal ederler. İşte bu işgal dara düşünce başvurduğumuz, ulusal bir davranışın ilk örneğini verir. Meriç'in batısındaki ve kuzeyindeki Türkler, Rus işgaline ve topraklarının Bulgarlara veriliyor olmasına karşı ayaklanırlar, örgütlenirler,silahlanırlar, işgalcilere karşı silahlı mücadeleye başlarlar. Devlet kendilerine yardım etmeyince, devletten ümitlerini kesince, 1878'de RODOP TÜRK MUKAVEMET HÜKÜMETİ kurarlar. Bu hükümet 4 milyonluk bir nüfusa hükmeder ve 250 bine yakın askerî kuvvet oluşturur. Verdikleri mücadele ile Ayestefanos Antlaşması'nın, Berlin Antlaşmasına dönüşmesinde etkenlerden biri olurlar. (bkz. Kroki 1)

Berlin Anlaşması ile Arda Nehiri güneyinin tekrar Osmanlı'da kalmasını sağlarlar, ayrıca Osmanlı devletinin ömrünü uzatırlar.Batı Trakya, Osmanlı'ya geçince mücadele büyük ölçüde azalır. Ancak Doğu Rumeli vilayeti içinde kalan Kırcali ve Rapçoz bölgeleri mücadeleye devam ederler ve bu mücadelelerini sekiz yıl sürdürürler. Bunun sayesinde, 1886'da yapılan bir anlaşma ile bu bölgeler, yani Arda'nın kuzeyindeki dar bir şerit de Osmanlı toprağına katılır. 300 köyün Osmanlı sınırlarına girmesini sağlarlar. (bkz. Kroki 2)

---
* *Özgeçmişi s. 116*

Ahmet Timruki başkanlığındaki bu ilk millî mücadele hareketi, Meriç Nehri ötesindeki Türklere, sonrasındaki işgaller karşısında hep model olmuştur. Her işgale millî mücadele ile tepki verilmiştir.

1878'de başlayan bu ilk millî mücadelenin Anadolu'daki millî mücadeleye etkisini ortaya koymadan önce bir konuya dikkat çekmek istiyorum. Aynı yılda Doğu Anadolu'nun önemli bir bölümü de işgale uğrar, Ruslar Erzurum'a kadar gelirler. Savaş sonunda Batum, Kars, Ardahan, Sarıkamış ellerinde kalır. Ancak buralarda benzer hareketleri görmüyoruz. Savaş sırasında Erzurum muharebelerinde halkın orduyla birlikte Rus'a karşı çarpışması var. Ancak işgalde kalan bölgelerde ulusal direniş yok.

Kanımca bunun sebebi Türklük bilincindedir. Bizim kendimizi Türk olarak hissetmeye başlayışımız Batıdan başlamıştır. Meriç ötesinden başlamıştır. Bu bölgedeki Osmanlı tebası, bizden önce millet olma bilincine erişirler ve bu bilinçle bizden kopmaya başlarlar. Bu kopmalar, bu bölgedeki Türkleri uyandırır ve ayrı bir millet olduklarının bilincine vardırır.

İşte bu bilinç, ilk millî mücadele örneğini bu bölgede görmemize sebep olur. Ayrıca Göktürk'lerden sonra yine ilk kez bir hükümete Türk isminin verildiğini görüyoruz. "Rodop Türk Mukavemet Hükümeti."

Bu mücadelenin ve hükümetin Anadolu'daki etkilerini ise şöyle değerlendirebiliriz:

Önce kadro yönünden bakalım;

Anadolu millî mücadelesine başlatan ve yönetenlerin önemli bir kısmı bu toprakların çocuklarıdır.

Başta yüce Atatürk olmak üzere; Korg. Naci Eldeniz (Manastır), Korg. Nihat Anılmış (Filibe), Alb. Şefik Aker (Manastır), Korg. Ş. N. Gökberk (Selanik), Tümg. Refet Bele (Selanik), Tümg. Sıtkı Üke (Selanik), Org. Fahrettin Altay (İşkodra), Korg. Kazım Dirik (Manastır), Tümg. Suphi Kula (Manastır), Tümg. Hayri Tarhan (Tırnovacık), Fuat Bulca (Selanik), Nuri Conker (Selanik), Org. Kazım Özalp (Köprülü), Org. İzzetin Çalışlar (Yanya), Korg. Naci Tınaz (Serfice), Tümg. A. Zeki Soydemir (Selanik), Korg. Ahmet Derviş (Selanik), Org. Salih Omurtak (Selanik), Plt. Bnb. Fazıl (İşkodra),

Bunlar bu mücadele hareketinin hikayeleri ile yetişmişler, vatan işgale uğrayınca mücadele edilir bilinciyle büyümüşler, ayrıca yetişme çağların-

da tanık oldukları, etnik ayrılıkçı ayaklanmaların etkisiyle Türk milliyetçisi olmuşlardır. Ve Anadolu işgale uğrayınca mücadeleye koşmuşlardır.

Anadolu Millî Mücadelesini yapanların diğer önemli bir kısmı da bu topraklarda görev yapmış olan kişilerdir. Mrş. Fevzi Çakmak, Reşat Çiğiltepe, Org. Y. Şevki Subaşı, Tümg. Y. İzzet Met, Korg. A. Hikmet Ayardan, Alb. Bekir Sami Günsav, Korg. Kazım İnanç, Tümg. Selahattin Adil, Org. Mustafa Muğlalı, Korg. A. Fuat Cebesoy, Korg. Kazım Karabekir, Korg. Emin Koral, Org. Nafiz Gürman, Tümg. Halit Karsıalan, İsmet İnönü, Emir Erkilet, Org. Kazım Orbay, Tümg. O. Zati Koral, Org. Sabit Noyan, Korg. O. Halis Bıyıktay, Korg. Kemalettin Sami vd...

Bunlar da Meriç ötesindeki atmosferden etkilenmişlerdir. Vatan işgale uğrayınca, devlete rağmen mücadeleye koşmuşlardır.

Örgütleme ve yönetim yönünden etkisi:

- Buradaki mücadele halk hareketi olarak başlatılmıştır. Anadolu'daki mücadele de aynı şekildedir.

- Buradaki mücadele hedefine ulaşana kadar "Ölmek var, dönmek yok" sloganı ile yürütülmüştür. Anadolu'daki, "Ya istiklal, ya ölüm"

- Buradaki mücadele bir yönüyle devlete isyan şeklindedir. Abdülhamit'in "Mücadeleyi kesin" emri dinlenmeyerek yürütülmüştür. Anadolu'daki de aynı.

- Buradaki mücadele, demokratik sistemle yönetilmiş, bir hükümet (Dört kişilik) ve otuz kişiden oluşan Temsilciler Meclisi ile mücadele yürütülmüştür. Anadolu'daki de aynı.

- Buradaki mücadele Ayastefanos Anlaşması'nı değiştirmek için, Anadolu'daki Sevr anlayışını ve Sevr barışını değiştirmek için yapılmıştır.

- Burada silahlı mücadele verilirken aynı zamanda siyasi alanda da mücadele verilmiştir. Anadolu'daki de aynı.

Bu etkilerin yanında bir önemli farkı da vurgulayarak noktalayalım. Buradaki mücadele Osmanlı devletine tekrar bağlanmak için, Anadolu'daki ise yeni bir devlet kurmak için yapılmıştır.

1912-1913 BALKAN SAVAŞI SONRASI

Balkan Savaşında senarist Rusya'dır. Oyuncular, Bulgaristan, Yunanistan, Sırbistan ve Karadağ'dır.

Bizden olma bu dört küçük devlet, genişleme amacıyla Ekim 1912'de, Osmanlı'nın Avrupa'da kalan topraklarına her yönden saldırırlar. Coğrafi durumumuz direnmeyi güçleştirecek şekildedir. Askeri bakımdan ise içler acısı durumdayız. Ordu, Abdülhamit yüzünden savaş yapamaz nitelikte-dir. Durum böyle olunca acı son çabuk gelir, tarihimizin en büyük felake-tini, Balkan faciasını yaşarız. (bkz. Kroki;3) 40 günde Makedonya, Arnavutluk, 11 günde Batı Trakya, 23 günde Doğu Trakya elden çıkar (Edirne hariç)

Batı ve Doğu Trakya, Bulgarlar tarafından işgal edilir. Ancak ikinci Balkan Savaşında Batı Trakya Yunan işgaline girer. Biz de Doğu Trakya'yı kurtarırız. Savaş sonu anlaşmaları ile Batı Trakya, Bulgarlara tekrar geri verilir. Doğu Trakya'da bizde kalır.

Bulgarların Batı Trakya'yı devralması sırasında ikinci önemli millî mücadele gerçekleşir.

Doğu Trakya'da Sol Kanat Ordusu Kurmay Başkanı olan yarbay Enver, Edirne'nin kurtarılışından sonra (22 Temmuz 1913), 15 Ağustos 1913'de Batı Trakya Türkleri'ni, Bulgar mezalimine karşı korumak amacıyla, kendi kararlarıyla, emrindeki gönüllüler müfrezesinden 116 kişilik bir kuvveti, Kuşçubaşı Eşref'in komutasında Batı Trakya'ya gön-derir. Bunlar çatışmalarla, Mestanlı, Koşukarak, Kırcaali bölgelerini ele geçirirler. Yerli halkı da silâhlandırırlar. İstanbul, bu durumdan rahatsız olur, daha ileri gitmemelerini emreder. Ancak, Edirne'deki Enver Bey, tüm Batı Trakya'nın kurtarılmasını emreder. Batı Trakya'ya, Süleyman Askeri başkanlığında bir miktar daha kuvvet gönderir. Çatışmalar sürdürülür. 31 Ağustos'ta Gümülcine, 1 Eylül'de İşkece kurtarılır. Sofulu ve Ferecik yani Meriç kıyıları Bulgar'lardan temizlenir.

1 Eylül'de merkezi Gümülcine olmak üzere, GARBİ TRAKYA HÜKÜMETİ MUVAKKATESİ kuruldu. Hükümet reisi ve Genelkurmay başkanı Binbaşı Süleyman Askeri oldu.

Hükümet kurma, anlaşma ile bölge kendisine verilmiş olan Sofya'da ve vermeyi kabüllenmiş İstanbul'da tedirginlik yarattı. İstanbul, dış baskılardan çekinerek, bölgedekilere geri dönün emri verdi. Batı Trakya idarecileri, dön emrine bağımsızlık ilân ederek karşılık verdiler. Büyük devletlere yayınladıkları bildiride, Garbi Trakya Hükümeti Muvakkatesi isminin Garbi Trakya Hükümeti Müstakilesine dönüştürüldüğünü duyur-dular.

İstanbul'a da ilginç bir yanıt verdiler;

"Hükümetimize katılan bazı er ve subayların iadeleri Osmanlı hükümetince talep edilmekte ise de, devletler hukuku kaidelerine dayanılarak arz olunur ki, Batı Trakya hükümeti ile Osmanlı devletinin birbirleriyle imzalanmış, suçluların iadesi gibi bir anlaşma bulunmadığın-dan...." diye devam ederler.

Böylece Batı Trakya'da yeni bir Türk devleti daha kurulmuş oldu.

Yunanlılar, çıkarlarına uygun düştüğü için bu oluşuma sevindiler, yardım vaadinde bulundular, ellerinde bulundurdukları Dedeağaç'ı 2 Ekim'de yeni devlete devrettiler.

Yeni devlet;

- Başkentini Gümülcine olarak ilân etti.
- Ay yıldızlı, yeşil, beyaz ve siyah renkli özel bayrağını resmî binalara çekti.
- Pasaport sistemini, posta teşkilâtını kurdu, pul bastırdı.
- Batı Trakya Ajansı'nı kurdu.
- Türkçe-Fransızca İndependant" isimli gazete çıkardı.
- Millî marşını kabul etti.
- Özgür adlı resmî gazete çıkarmaya başladı.
- Bütçesini hazırladı.
- Bütçesi ile 61 000 kişilik bir ordu kurmayı planladı.

(30 000 kişilik ordusu vardı)

Bulgarlar kendi askerî güçleri ile Batı Trakya'yı alamayacaklarını anlayınca Rusya vasıtasıyla Osmanlı devletine baskı yaptırdılar. Osmanlı, Albay Cemal'i (Bahriye Nazırı Cemal Paşa'yı) devlet kurucularını ikna için bölgeye gönderdi. Ve devlet, 25 Ekim 1913'de kendini feshetti. Bölge Bulgarlara devredildi.

BATI TRAKYA DEVLETİ'NİN ANADOLU MİLLÎ MÜCADELESİNE ETKİLERİ

Batı Trakya'da Balkan Savaşı sonrasındaki millî mücadele, Anadolu millî mücadelesine çok yönüyle isim babalığı yapmıştır.

- Balkan Savaşı'nda bu bölgelerin işgale uğraması üzerine Ocak 1913'de, İstanbul'a, Müdafaa-i Milliye Cemiyeti kurulur, toprakları kur-

tarmak amacıyla. İşte bu cemiyet, Birinci Dünya Savaşı sonrasında tüm vatanın tehlikeye düşmesi üzerine kurulan bölgesel cemiyetlerin, fikir ve isim yönünden temeli ve öncüsü olmuştur.

- Tarihimizde ilk Kuvayi Milliye kavramı bu mücadelede kullanılmış ve Anadolu'ya örnek olmuştur.

Anadolu'da millî mücadelenin sembolü olan kalpağın ve şapkaya takılan ay yıldız kokartın burada kullanılmaya başlandığını görüyoruz. Yani Kuvayi Milliye adı ve ruhu, sembolleri ile birlikte Anadolu'ya buradan gitmiştir.

- Bu mücadele, Osmanlı devletine Teşkilât-ı Mahsusa örgütünü kazandırmıştır. Burada başarı kazanılınca, gelecekte benzer faaliyetler yapabilmek için, yine çekirdeğini Batı Trakya'da mücadele etmişler oluşturacak şekilde, 5 Ağustos 1914'te Teşkilât-ı Mahsusa örgütü kurulmuştur. Başkanı da Batı Trakya devletinin kurucusu, Süleyman Askeri'dir. Bu örgüt Birinci Dünya Savaşı sonunda feshedilir, ancak elemanları ayaktadır ve hayattadır. Yurdumuzun işgale uğramaya başlaması ile birlikte, aldıkları eğitimin ve sahip oldukları görev anlayışının dürtüsüyle, kendiliklerinden Batı Anadolu'da Kuvayı Milliye'yi kurarlar. Bu ise Anadolu millî mücadelesine ve kurtuluşuna önemli katkı yapar.

- Balkan Savaşı sonrasındaki bu mücadele ile elde edilen sonuç, bölgedeki Türklerin millî bilinç yüksekliği, vatanlarını koruma azimleri, Atatürk'ün Millî Mücadele Dönemi'ndeki Trakya politikasını da etkilemiştir.

Millî Mücadele'de kurtarılacak vatan hududu 30 Ekim 1918 Mondros Mütarekesinin imzalandığı sırada elimizde kalan topraklar olarak belirlenmiştir. Yani Batı Trakya bu hududun, Misak-ı Millî'nin dışındadır. 1913'te bir anlaşma ile terkettiğimiz bir bölgedir. Buna rağmen, Misak-ı Millî Mondros sınırına dayandırılmış olmasına rağmen M. Kemal Batı Trakya için şu politikayı izler :

"Batı Trakya'nın Türklerin elinde bir bütün olarak kalması ve uygun bir zaman ve fırsatta ana vatana katılması gayemizdir. Bu Türk vatan parçasının yabancı müstemleke olmasına razı olamayız. İlk adım istiklâl veya muhtariyet kazanmasıdır."

Bu politika nedeniyle millî mücadele sırasında Ankara'nın Batı Trakya'ya ilgisi yoğundur. Fevzi Çakmak bizzat ilgilenmektedir. Bütçenin

fakirliğine rağmen Batı Trakya'ya her ay ödenek gönderilir. İşte Ankara'yı bu politikaya yönelten Batı Trakya'nın gösterdiği başarıdır, batı Trakya'lılara duyulan güvendir.

BİRİNCİ DÜNYA SAVAŞI

Birinci Dünya Savaşı sırasında Batı Trakya'da ve Makedonya'da daha önce görülen örnekler gibi bir mücadele olmadı. Bölgede Teşkilât-ı Mahsusa elemanları Osmanlı çıkarları doğrultusunda faaliyetlerde bulundular.

Bu elemanlar Batı Trakya'dan 18 000 kişiyi askere alarak, Bulgarlara yardım için Makedonya ve Romanya 28 000 kişiyi askere alarak Türkiye'ye gönderdiler.

Toprağımız olmayan bir bölgeden askere alma işinin nasıl olduğu sorusu akla gelebilir. Kısaca şöyle açıklayalım :

Bulgarlar, savaşın ilk yılında tarafsızlıklarını inatla sürdürünce, biz toprak vererek müttefiğimiz olmalarını sağladık. Bunun karşılığında da Bulgar toprağı olan Batı Trakya'dan askere alma hakkını aldık. Bulgarlar da Türk nüfusu azalsın diye bunu severek kabul ettiler.

Verdiğimiz topraklar, Meriç nehrinin doğu kıyıları, Dimatoka, Kuleliburgaz, Karaağaç, Arda nehri kuzeyi ve Paşa mahallesi kuzeyi (Tunca nehri ne kadar) (bkz. Kroki 4).

Bu toprak tavizi, Lozan görüşmelerini etkiler. Geri almak için bir hayli mücadele veririz. Ancak sonuca ulaşamayız.

MİLLÎ MÜCADELE DÖNEMİ

BATI TRAKYA

Birinci Dünya Savaşı sonunda Bulgar'ların imzaladığı Barış Antlaşması'na göre (Nevilly-27 Kasım 1919), Batı Trakya'nın çözümü, yenen devletlerin kararına, Doğu Trakya'nın geleceği de Osmanlı barışına bırakılır.

Müttefikler, Eylül 1919'da verdikleri barış koşulları ile Batı Trakya'nın boşaltılmasını istediler ve Bulgar'lar Ekim 1919'da bölgeyi Fransız işgaline devrettiler.

Fransızlar, *"Müttefikler Arası Muvakkat Batı Trakya Hükümeti"* ismi ile kukla bir yönetim kurdular. Bu yönetimle bölgenin kolayca Yunanistan'a devrini amaçladılar. Ve Mayıs 1920'de Yunanistan, müttefiklerin kararı ile bölgeyi işgal etti ve bu kukla hükümet de söndürüldü.

Batı Trakya'da bu dönemdeki millî mücadele için hazırlıklar, bölgenin Yunanlılara verilmesinden önce başlatılmıştı. Çünkü sonucun bu şekli alacağı tahmin edilmekteydi. Hatta Atatürk, Batı Trakya'nın Bulgarlardan alınarak Yunanlılara verileceğini 23 Temmuz 1919'da yani bir yıl önce, Erzurum Kongresini açış nutkunda haber vermişti.

Yzb. Fuat Balkan liderliğinde ve Bulgar'larla ortak yürütülen mücadele hazırlıkları, Yunan işgali üzerine su yüzüne çıkarıldı.

27 Mayıs 1920'de "Batı Trakya Millî Hükümeti" kuruldu. Bu hükümet Lozan Antlaşmasına kadar varlığını sürdürdü. Halkı örgütledi ve Yunanlılara karşı silahlı mücadele verdi. Gerilla taktiğiyle yürütülen mücadele sayesinde, Yunanlılara önemli kayıp verdirildi. Ayrıca Ankara'nın kendilerinden istediği görevi başarı ile yerine getirdiler. Doğu Trakya'nın da Yunan işgaline girmesine rağmen, Anadolu'daki millî mücadele sonuna kadar bölgede iki Yunan tümenini tuttular. Yani en azından 20 000 bin Yunan askerini buraya bağladılar. Anadolu'daki Yunan kuvvetini bu kadar azaltmış oldular. Bu dönemdeki mücadelelerinde Anadolu'ya katkıları bu olmuştur.

DOĞU TRAKYA

Doğu Trakya, Kurtuluş Savaşında kendisinden bekleneni gösterememiştir. Elde bölgeyi savunmaya yeterli askeri güç ve potansiyel olmasına rağmen, bu güç, psikolojik olarak direnmeye hazırlanmamış, halk direnmeye ortak edilmemiş ve koca Trakya beş günde Yunanistan'a teslim edilmiştir.

Edirne bölgesi hariç, hiç bir yerde Yunan'a direnilmemiş, Yunan'a ateş dahi edilmemiş, Yunan askeri ufukta görülünce kaçılmıştır. Burada Birinci İnönü Zaferini kazanan kuvvetin nerede ise üç misline yakın bir kuvvet olmasına rağmen, iki günde kuvvet olmaktan çıkmış, döküntüleri de 10 000 sivil ile birlikte Bulgaristan'a kaçmıştır.

Yunan işgali karşısında cereyan eden askerî harekatın muharebe değil, ne kadar yumuşak olduğunu kayıp sayılarımızı vererek anlatalım. Toplam

kaybımız 3 subay, 40 erdir. Barış koşullarındaki kabul edilebilir kayıptan biraz fazla. Bunların bir kısmı da; Yunan topçu ateşiyle değil panikten ve kazadandır.

İşgal sırasında da, Temmuz 1920'den, Kasım 1922'ye kadar, Doğu Trakya yine sessizdir. Batı Trakya gibi değildir.

Bu durumun çeşitli sebepleri var ama başta gelen sebep, komutanların millî ahlâkın gerektirdiği görevlerini yapmamalarıdır. Atatürk'ün Nutuk'ta belirttiği gibi özellikle Cafer Tayyar'ın, onun yerine Kolordu Komutanlığına getirilen Muhittin Kurtiş'in ve en kritik bölgeyi savunacak olan Alaaddin Koval'ın ve Tekirdağ Valisinin görevlerini yapmamalarıdır.

Doğu Trakya'daki Mücadelenin TBMM'ye Etkisi :

18 000 kişilik bir kuvvet çok ucuz şekilde elden çıkarılmıştır. Anadolu'nun böyle bir askerî kuvvete, yani düzenli orduya ihtiyacı büyüktü. Haziran 1920'deki Yunan'ın Batı Anadolu'yu işgal hareketinde 90 000'e karşı 12 000 kişilik gönüllü kuvvet ile karşı konulmaya çalışılmıştı. Anadolu'da henüz düzenli ordu bile kurulamamıştı. Trakya'da elden çıkarılan Kolordu ise düzenli orduydu.

Trakya'daki durumun TBMM'ye, Anadolu'daki millî mücadeleye etkisini anlayabilmek için Anadolu'nun durumuna kısaca bakalım (bkz. Kroki-5) :

- Anadolu'da ordu henüz kurulamamış, mücadele gönüllüler ile yürütülüyor.

- Doğu Karadeniz'de, Rum çeteleri yaklaşık 20 000 silahlı, Türkleri katletmeye devam ediyor.

- Doğu Anadolu'da Gürcü işgal bölgesinde durum sakin. Ermeni işgal bölgesinde Türk katliamı sürüyor. Ermeniler, topraklarını genişletmek için hazırlık içinde, her an geniş çaplı saldırı yapabilirler.

- Fransız işgal bölgesinde, Antep kuşatılmış, direniyor. Çukurova'da Kuvay-ı Millîye çarpışıyor.

- İtalyan işgal sahası sakin.

- Batı Anadolu'da Yunanlılar, bölgeyi Yunanlılaştırıyorlar. Kuvvetleri durdurulamayacak kadar güçlü. Her an saldırabilirler.

- Güney Marmara'da Anzavur'un ikinci isyanı sürüyor. Bölgeyi kontrol altına almış. Yunan karşısındaki Kuvay-ı Millîye'yi arkadan vuruyor.

- İstanbul resmen işgal edilmiş, Osmanlı Devletinin hayatiyesine son verilmiş.

- Bunun üzerine Mustafa Kemal, Anadolu'nun idaresini meşru olarak ele almak için Ankara'da bir meclisin açılmasına karar verir.

- Meclis'in açılmasını önlemek, açıldığı takdirde söndürmek için İstanbul ve İngiliz destekli peş peşe isyanlar çıkar. Birinci Düzce (Nis.-May.) Birinci Yozgat (Mayıs-Ağustos), Kuvayı İnzibatiye (Nisan-Haziran), Zile (May.-Haz.), Cemil Çeto (May.-Haz.).

- Bu isyanlar söndürülmeye çalışılırken 22 Haziran 1920'de üç koldan Yunan saldırısı başlar. Aynı gün Ermeni'ler de saldırıya başlar. Biri batıdan doğuya, diğeri doğudan batıya. Kısa sürede, Bursa ve Uşak dahil tüm Batı Anadolu elden çıkar.

- Böyle bir durum içerisinde Ankara'da olmak, Büyük Millet Meclisinde olmak ve Mustafa Kemal olmak çok zor bir iş. Çelik gibi irade ve sinir isteyen bir iş. Siz Büyük Millet Meclisi olarak Anadolu'yu kurtaracağız diye ortaya çıkmışsınız, fakat siz ortaya çıktıktan sonra işgaller daha da genişlemiş, Anadolu'daki yangın büyümüş, peş peşe isyanlar çıkar olmuş.

- İşte bu normal insanı pes ettirici durumun üzerine bir de Doğu Trakya'nın işgalini koyduğumuzda, Meclisin üzerinde dolaşan kara bulutların, fırtına bulutlarına dönüşmüş olacağını tahmin etmek güç değildir. Doğu Trakya'nın kolayca işgali Meclisi ve Anadolu'daki direnişçileri olumsuz etkilemiştir.

Bütün bunlara rağmen mücadeleyi bırakmamaları hem örnek alınacak, hem de şükranla anılacak bir davranıştır.

Millî mücadele mucizesini yaratan başta yüce Atatürk ve o dönemin altın nesline borcumuz daimdir.

Hepinizi saygıyla selamlıyorum.

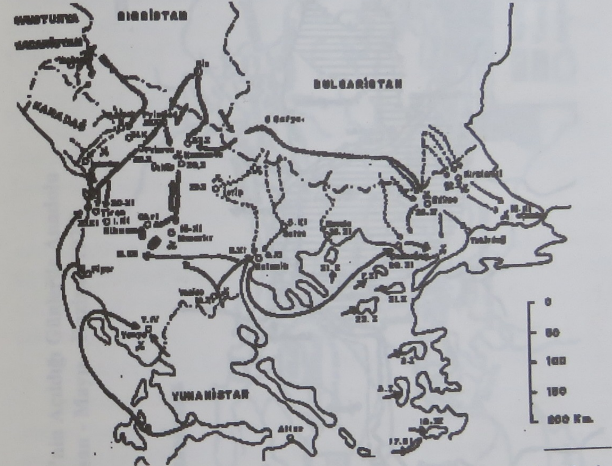
Osmanlı İmparatorluğunun Avrupa'daki Sınırı ve Berlin Anlaşmasına Göre Balkan Devletlerinin Durumu (1878)

Şarki Rumeli Vilayeti ve Batı Trakya

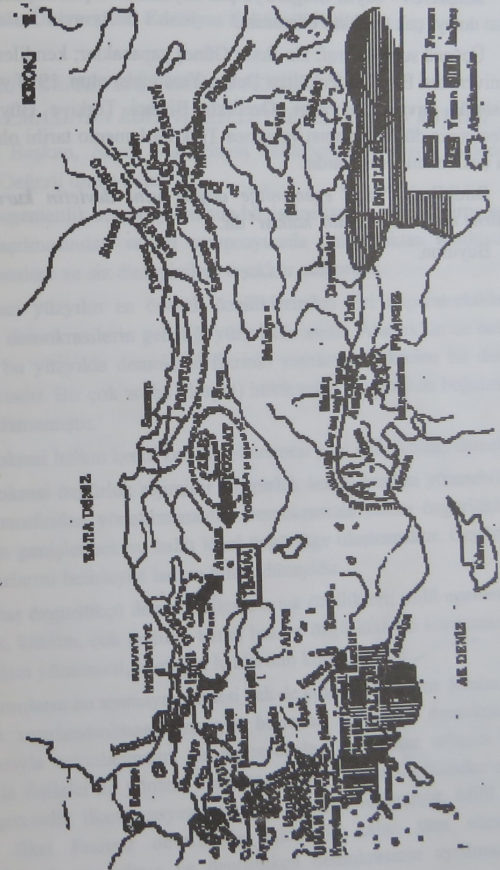
BALKAN SAVAŞI
(1912 - 1913)

Balkan Devletlerinin Türk topraklarına taarruzları ve işgalleri

Meriç boyunda Osmanlı - Bulgar Hudut durumu

TBMM'nin Açıldığı Günlerde Anadolu
(Nisan - Mayıs - Haziran 1920)

BAŞKAN - Sayın Görgülü'ye çok doyurucu ve çok başarılı sunusundan dolayı çok teşekkür ediyorum.

Üçüncü sunuyu Prof. Dr. İhsan Güneş yapacaklar; kendileri Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekan Yardımcısı olup, 1994 yılında profesörlük unvanını almıştır. Özellikle Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin düşünce yapısı ve ayrıca Türk Parlamento tarihi olmak üzere iki çok önemli eseri vardır.

Bildirileri, *"Millî egemenliğe dayalı yeni devletin kurulmasında Edirne milletvekillerinin katkısı"* dir.

Buyurun.

Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ*
Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı

"MİLLÎ EGEMENLİĞE DAYALI YENİ DEVLETİN KURULMASINDA EDİRNE MİLLETVEKİLLERİNİN KATKISI"

Sayın Başkan, Sayın Vali, Sayın Milletvekilleri, Sayın Belediye Başkanı, Değerli dinleyiciler,

Millî egemenlik sempozyumunun böylesine tarihle iç içe Edirne kentimizde açılmasından ve bu sempozyumda bulunmaktan mutluyum. Düzenleyenlere ve siz dinleyicilere teşekkür ediyorum.

XX nci yüzyılın en önemli özelliklerinden biri imparatorlukların yıkıldığı, demokrasilerin geliştiği yüzyıl olmasıdır. Atatürk'ün de belirttiği gibi bu yüzyılda demokrasi fikrinin yayılması yükselen bir denizi andırmaktadır. Bir çok zorba (despot) hükümetler bu denizde boğulmaktan kurtulamamıştır.[1]

Demokrasi halkın kendi kendini yönetmesi yani halk iktidarı demektir.

Demokrasi özgürlük rejimidir. Özgürlük kendi kendini yönetebilme, başkası tarafından yönetilmemedir. Demokrasinin amacı özgürlüklerin sınırlarını genişletmek ve halkı ideal özgürlüğe ulaştırmaktır. Özgürlüklerin sınırlarını belirleyen halkın bilinç düzeyidir.

Çağdaş özgürlükçü demokrasilerin ortak özellikleri; millî egemenlik, özgürlük, katılım, çok seslilik, temel hak ve özgürlüklerin korunması ve çoğunluğun yönetmesi, azınlığın haklarının korunmasıdır.

Toplumların bu aşamaya gelmesi pek de kolay olmamıştır. Kralın yetkilerinin sınırlandırılması amacıyla başlayan mücadele demokrasinin kurulmasıyla noktalanmıştır. Bu mücadelede kimi zaman uzlaşıcı kimi zaman da ihtilalci bir yöntem benimsenmiştir. Fransız ihtilâlinden sonra millî egemenlik ilkesi anayasalarda yer almaya başlamıştır. Millî egemenlik fikri Fransız devriminin etkisinde kalan tüm ulusların anayasalarında yer almış ve özgürlükçü demokrasinin ayrılmaz bir parçası olmuştur.

* Özgeçmişi s. 117

Çünkü "*millî egemenlik milletin namusudur, haysiyetidir, şerefidir. Hürriyetin de, musavatın da, adaletin de*" dayanağıdır.[2] Atatürk'ün de belirttiği gibi " *egemenlik hiçbir mânâ, hiçbir şekil ve hiçbir renkte ve belirtide ortaklık kabul etmez.*" [3] Yani egemenlik tektir bölünemez, başkasına devredilemez. Egemenlik çağdaş dünyada temsilciler eliyle kullanılır.

Her siyasal rejimde olduğu gibi demokrasinin de temel kurumları vardır. Bunların başında da parlamento gelir. Kendini demokratik olarak nitelendiren sistem parlamentoya dayanmak zorundadır. Çünkü egemenliğin "*tecelli ve temerküz ettiği yer*" parlamentodur.

Türk toplumunun parlamentoyla tanışması XIX uncu yüzyılın ikinci yarısında olmuştur. Bu tanışma kısa sürmüştür. 1877-78 Osmanlı Rus savaşındaki olumsuz gelişmelerden yararlanan Padişah Anayasa'dan aldığı güçle anayasayı askıya almış, parlamento çalışmalarını durdurmuş hatta kimi mebusu tutuklatmıştır. Yeniden daha mutlakiyetçi bir düzen kurmuş ve çağdaşı kimi ülkelerde yaşayan halkın kullandığı özgürlükleri Osmanlı halkının yaşamasına izin vermemiştir. Ancak, sivil ve askerî okullarda başlayan ve gizli olarak gelişen özgürlükçü hareketi de önleyememiştir. XX nci yüzyılın başında sivil asker aydınların İttihat ve Terakki Cemiyeti çatısı altında toplanıp istibdata karşı verdikleri mücadele başarıyla noktalanmış, 23 Temmuz 1908'de Anayasanın yeniden yürürlüğe konması ve meşruti sistemin yeniden çarklarının dönmesi sağlanmıştır[4].

Meşruti sistemin çarkları dönmeye başlayınca seçimlerin yapılarak parlamentonun toplanması ülke sorunlarının burada tartışılması gündeme gelmiş ve ülkenin dört bir yanında serbestçe seçimler yapılmıştır. Mebusların İstanbul'a gelmesinden sonra 17 Aralık 1908'de Meclisi Mebusan açılmıştır. Böylece Osmanlı halkı 1878'de kaybettiği parlamentolu yaşama yeniden kavuşmuştur. Parlamentolu yaşam geleneği zaman zaman kesilmesine karşın günümüze değin süregelmiş olması ulusumuzda demokratik bilincin oluşmasına büyük ölçüde yardımcı olmuş, siyasal kültürün ivmesini artırmıştır.

1908'den 1918'e değin Türk toplumu üç kez sandık başına giderek temsilcilerini seçmiş ve parlamentoya göndermiştir. Bu süreçte Edirne'den de mebuslar seçilmiş ve meclisteki yerlerini almıştır.

Edirne merkezden Asım Bey seçilmiş onun ölümü üzerine Faik Bey Edirneyi temsil etmiştir.. Faik Bey II, III, IV üncü Dönemde Osmanlı Meclisi Mebusanında bulunmuş, TBMM' ne de katılarak Edirne'yi temsil etmiştir. Onun dışında Talat (Bey) Paşa ikinci ve üçüncü devrede Dr. Rıza Tevfik Bey I inci devrede, Emin Bey II nci devrede, Hacı İbrahim Bey III üncü devrede, Galip Bahtiyar Bey, Mehmet Şeref Bey de IV üncü devrede Edirne'yi temsil etmişlerdir[5].

Edirne'ye bağlı olan diğer seçim bölgelerinden de şunlar seçilmiştir[6].

	I. Devre	II. Devre	III. Devre
Dedeağaç :	Süleyman Bey	Süleyman Bey	Süleyman Bey
Gelibolu :	İstefan Narlı Efendi	Hüseyin Ulvi Bey	Dimitraki Papa Fito Efendi
Gümilcine :	İsmail Bey	Hacı Adil Bey	
	Mehmet Fehmi Efendi	Mehmet Bey	
	Mehmet Arif Bey	Mehmet Arif Bey	
Kırkkilise :	Emrullah Efendi	Emrullah Efendi	Rıza Bey
	Mustafa Arif Bey	Ömer Naci Bey	Mehmet Fehmi Efendi
Tekirdağ :	Mehmet Adil Bey	Agop Boyaciyan	Harun Hilmi Efendi
	Agop Babikyan Efendi	Bedrettin Bey	Efkaladis Efendi
	öldü.		
	Agop Boyaciyan		

1908-1918 dönemi Türkiye Tarihinin bir dönüm noktasıdır. Çünkü bu dönemdeki gelişmeler bir imparatorluğu sona yaklaştırıyordu.

Birinci Dünya Savaşı'nın yenilgiyle bitmesi üzerine Osmanlı İmparatorluğu 30 Ekim 1918'de imzaladığı Mondros Mütarekesi ile savaş alanından ayrılmıştı. Ancak İtilaf Devletleri bağımsız bir Türk devletinin varlığına tahammülleri olmadığı için mütarekenin daha mürekkebi kurumadan ülke topraklarına girmeye başlamışlardır.

Mehmet Şeref Bey bu haksız duruma karşı şöyle seslenecektir.

Mütarekenamenin bir vesika olduğunu nazarı dikkate alırsak, tarafeynin onun ahkamına riayet etmesinden başka yol yoktur. Şu halde 7 nci madde mucibince hutut-u hadidiyyeye İtilaf Devletleri yalnız mümessil bir zabit koyacaklarını vaad ederken hangi hak ve selahiyetle Trakya'nın o güzel ve yeşil memleketin bütün hat boylarını Yunanistan'dan gelen askerler istila ediyor. Farzedelim ki bu hat boyunun

işgali tamamiyle İtilaf Devletlerine bırakılmış olsa bile Hayrabolu, Uzunköprü, Babaeski gibi kat'iyen ussül hareke olmayan kasabaları işgal etmek, Babaeski'nin minaresinde Bang-i Muhammediyi göklere yükselten müezzine kurşun atmak mütarekenin hangi maddesinde mevcuttur.

Mütarekenin diğer maddesinde İtilaf Devletlerinin kendilerini tahtı tehditte gördükleri takdirde, ancak sevkülceyş noktasını işgal edebileceklerinden bahsedildiği halde... Hiçbir vakit inanmam ki İzmir'in veyahut Hayrabolu'nun sevkülceyş ile bir münasebeti olsun. Sonra kendi mevcudiyetleri taht-ı tehditte olduğu vakit kaydına dikkat buyurulmasını rica ederim. Acaba İzmir işgal olduğu zaman İtilaf Devletlerinin mevcudiyeti orada taht-ı tehditte mi idi. İtilaf Devletlerine taarruz eden mi vardı"?[7]

Bir yandan İtilaf Devletlerinin işgalci eylemleri öbür yandan onlardan güç alan azınlık unsurların Türklere yönelik tavır ve davranışları ülkede Millî egemenliğin kurulmasına giden yolu açacaktır.

Bütün memleketin mukaddesatına karşı birden bire kabaran fena hisler, kinler bizim çocuklarımıza doğru taarruz ederken hiçbir müslüman ne silaha sarılmış ne de kimseye dokunmuştur. Sokaklarda sakin dolaşan İslamlara karşı hücum eden ve nihayet karşısında ırzının, kadının parçalandığını, hissiyatının yaralandığını, çocuğunun süngülendiğini gören bir Müslüman, bu hücuma ve mukateleye katiyen tahammül edemezdi. Çünkü Türk Cihana Allah'ın alemi yarattığı günden itibaren gelmiş ve cihanda tarihler yaratmış, dünyanın haritasını değiştirmiş ve nihayet bugüne kadar hakimiyetle yaşamış ve takdiri ilahi ile ilelebet yaşayacak bir millettir.[8]

On yıldan beri meşruti sistem içinde yaşayan Osmanlı İmparatorluğunu, içinde bulunduğu sorunlardan parlamentonun açık tutulmasıyla aşılacağı yerde tam tersinin yapılarak halkın temsilcilerinin karargâhı olan Meclis-i Mebusan'ın kapatılması tepkilere yol açtı. Halk kendi örgütlerini yarattı. Anadolu'nun dört bir yanında Müdafaai Hukuk Cemiyetleri kuruldu.

Osmanlı yöneticileri zaman zaman parlamentoyu açma girişimlerinde bulundu ise de bu konuda Ali Rıza Paşa Hükümetinin kurulmasına kadar olumlu gelişme olmadı. Çünkü iktidarda bulunanlar meşrutiyetçi değillerdi. Parlamentonun açılacağı mesajını bir taktik gereği ortaya atıyorlardı. Zira Anadolu ve Trakya'da Müdafaai Hukuk temeline dayalı millî bir

hareket başlamış, Mustafa Kemal'in önderliğinde dalga dalga yurdun dört bir yanına yayılıyordu. Bu hareketin amacı vatanın bütünlüğünü, milletin bağımsızlığını korumaktı. Bunun için de "Millî Meclisin derhal toplanması ve hükümetin yaptığı işlerin meclis tarafından kontrol edilmesi öngörülüyordu.[9] Oysa İstanbul'da odaklanan siyasî iktidarın amacı ülkeyi değil saltanatı kurtarmaktı. Ülke bütünlüğü ulusun bağımsızlığı üzerinde düşünülen konular değildi. Oysa bir devletin oluşumunu belirleyen olmazsa olmazlardan olan egemenlik hakkını kullanamıyordu. Egemenlik itilaf devletleriyle mevcut siyasî iktidar arasında âdeta paylaşılmıştı. Örneğin İstanbul basınına hükümetin sansürü yanında bir de itilaf devletleri sansürü konmuştu. İnsanların kendi ülkesinde miting yapması, kahrolsun işgal demesi yasaklanmıştı. Tüm olumsuzluklara rağmen Anadolu'da tabandan tavana doğru başlayan örgütlenme hareketinin baskısıyla işgal altında bulunan Aydın, Saruhan, Adana, Gaziantep ve Maraş dışında seçimler yapılmış[10] ve 21 Aralık 1918'de kapatılan Meclis-i Mebusan'ın 12 Ocak 1920'de yeniden açılması sağlanmıştır.

12 Ocak'ta başlayıp 18 Mart 1920'ye değin süren bu mecliste Edirne'yi temsil eden Faik Bey, Mehmet Şeref Bey ve Galip Bahtiyar Bey hem yörelerinin hem ülkenin sorunlarına sahip çıkmışlar ve demokratik kültürün gelişmesine katkıda bulunmuşlardır.

Örneğin Harp Kabinesinin Divan-ı Aliye gönderilmesini içeren takriri dolayısıyla söz alan Galip Bahtiyar Bey Malûmâliniz, Tanzimatı Hayriyeye gelinceye kadar mesuliyeti vükelanın pek celi vakaları da vardır. O zaman mesul olan ricali ya yeniçeriler vurur veyahut Padişah kafasını kestirir, mesele biterdi ve mesuliyet de böylece tecelli ederdi. Fakat devri cedıtten beri bizde vükelanın mesuliyeti zail olmuştur. O vakitten bu ana gelinceye kadar Milletin mukadderatını hüsn-ü idare etmediğinden dolayı rical-ı Devletten hiçbirinin tahtı muhakemeye alınıp tecziye edildiği vaki değildir. 1324 Meşrutiyetinden sonra Kanun-ı Esasi de bu mesuliyeti vükelayı esas ittihaz etmekle beraber usulü muhakemesini düşünememiştir. Binaenaleyh bugün bir takım vakayiin ilcası ile böyle mühim bir meselenin karşısında bulunuyoruz. Şu surette hem mesuliyeti vukelayı tespit hem de usulü muhakemesini tayin edeceğiz. Ve tarih-i osmanide tamamı ile meşruti bir milletin yapmak istediği mesuliyeti vükelayı yani milletin umusunu hüsn-ü tedvir etmeyenlerin mesul

olmalarını tayin edeceğiz."[11] diyerek hükümetin sorumluluğunun saptanmasını istemiştir.

Mehmet Şeref Bey ise "İtiraf ederim ki on senedir zelzele-i meşrutiyetle sarsılan memlekette hükümetler büyük bir hata irtikap ettiler. O da kanunu hakim kılmamaktadır. Evet hiçbir hükümet kanunu hakim kılmadı. Hakim olan hep şahıslar oldu... Fakat iftihar ediyorum ve iftiharımdan göğsüm kabarıyor ki Anadolu'da yırtılan ırzları, çiğnenmek istenen mukaddesi korumak için silahlı müdafaaya koşan Türk çocukları katiyen kanuna riayetten başka bir şey yapmıyorlar.

Çünkü bugüne kadar hiçbir şahsı yükseltmediler. Teşkilâtı Millîye denilen ve bütün milletin ruh ve vicdanından kopan o muazzam teşkilât zannetmeyiniz ki her silahını kapan ve her tüfeğini alan sokağa çıkıyor. Hayır efendiler, öyle değil,[12] diyerek Anadolu'da başlayan hareketin meşruiyetini ortaya koymuştur.

Mehmet Şeref Bey bununla da kalmadı. Türk devrinin temel taşlarından biri olan Misak-ı Millî metnini Meclis-i Mebusanın gündemine aldırdı ve Meclis kürsüsünden okuyarak mebusların onaylamasını sağladı. Yaptığı konuşmada da "Biz hiçbir şey istemiyoruz. Hakkı sarihimizi istiyoruz. En tabii en bedihi hakkımız olan yaşamak hakkımızı istiyoruz."[13] diyerek; Devlet olmanın da demokratik olmanın da baş koşulunun insanların yaşama hakkı olduğunu gür ve kararlı bir sesle Batılı devletlere karşı haykırdı. Buna karşın, 16 Mart 1920'de İngilizler İstanbul'u fiilen işgal altına alınca, Parlamentoyu basıp bazı mebusları tutuklayınca Edirne Mebusu Faik Bey ile Mehmet Şeref Bey'de tutuklandılar. Bu iki yurtsever mebusu Malta adasına sürdüler. Suçları Milliyetçi olmaları. Trakya ve Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin kurulmasında yer almaları, son Osmanlı Meclis-i Mebusan'ında işgallere karşı çıkmaları ve Misak-ı Millî'nin benimsenmesinde aktif rol oynamalarıydı.

İngilizler bu iki milletvekiline "Savaş tutsağı" muamelesi yaptılar. Onlara çok acı çektirdiler. Towshend'e yazdıkları mektupta "Bize verilen eti köpeklere atıyoruz, köpekler bile yemiyor. Türkiye'de geçirdiğiniz tutsaklığınızı hatırlatmamıza izin veriniz" diyerek günümüzde de bize insan hakları dersi vermeye kalkanların gerçek yüzlerini açıkça ortaya koydular.

Onlar, Malta'da çile doldururken Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğindeki ulusal hareket yeni bir ivme kazanmıştı. Meclis-i Mebusan'ın yerine Ankara'da Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması için seçimlere başlanmıştı.

Siyasî iktidarın, İtilaf Devletlerinin tüm baskılarına rağmen seçimler yapılmıştır. Bu seçimde Edirne'den Cafer Tayyar Bey/Paşa, Kâzım Karabekir Paşa, Mustafa İsmet Bey/Paşa milletvekili olarak seçilmişlerdir[14]. Birinci İnönü başarısı üzerine tutsaklıktan kurtulan Mehmet Faik Bey ve Mehmet Şeref Bey de Türkiye Büyük Millet Meclisi'ne katılacak ve Yeni Türkiye Devleti'nin çağdaş temeller üzerine oturtulması mücadelesine kaldıkları yerden devam edeceklerdir.

Edirne Halkı Millî Egemenliğe dayalı çağdaş yeni bir Türk Devleti kurulurken isabetli karar vermiş yurtsever, ulusalcı ve olgun kişileri temsilci olarak seçmiştir.

Kâzım Karabekir, İsmet Bey/Paşalar Meclis içinden daha çok cephelerde devletin varlığını kanıtlamak için mücadele vermişlerdir. Mehmet Şeref ve Faik Bey ise Meclis içinde çağdaş devletin sağlam temeller üstüne kurulması için canla başla çalışmışlardır. Faik Bey biri gizli celsede olmak üzere 9 konuşma yapmış, 2 soru önergesi vermiştir.

Mehmet Şeref Bey ise 17'si gizli toplantılarda olmak üzere 60 kez Meclis kürsüsüne çıkmış, 9 kez soru önergesi vermiş, 9 kanun teklifi hazırlamıştır.

Faik ve Şeref Bey Atatürk'ün yanında yer almışlardır. Meclis'de gruplaşmalar başlayınca Şeref Bey, liderliğini Mustafa Kemal Paşa'nın yaptığı Anadolu ve Rumeli Müdafaai Hukuk Grubu (Birinci Grup) içinde yer almaktan çekinmemiştir.

Başkomutanlık yasası görüşülürken *"Bugün iki yüz km. ötede bir düşman var. Onun karşısında Meclis-i Âli bir tedbir-i kâti ve şedid almak mecburiyetindedir...*

Ordunun sevk ve idaresi bize tevdî edildiği için tabiatıyla ordunun başkumandanlığı, yani ordunun doğrudan doğruya idaresi bize mevdu olduğundan... Meclis ordunun başına çelik bir el, görür bir göz, işler bir dimağ koysun" diyerek Atatürk'ün Başkomutan olmasını onaylıyordu.

Şeref Bey bir başka konuşmasında, *"Anadolu baştan başa kıyametti. Ya namusu İstiklâl ya ölüm. Mustafa Kemal Paşa bugün hiçbir kimsenin malı değildir. Bugün milletin malıdır. Bütün Türk Milletinin malıdır. Onu tutan millettir. Yoksa şahıs değildir. Efendiler yanlış anlıyorsunuz. Mustafa Kemal Paşa'nın vaziyet-i şahsiyetinde hiçbirşey yoktur. Yalnız Türk Milleti onun etrafında toplanarak işte şu vaziyeti meydana getirdi"*[15] *derken günümüze de ışık tutuyordu."*

Şeref Bey, Millî egemenliğin önündeki en büyük engel olarak gördüğü saltanata karşı çıkmıştır. Vahdettin'in işgal ve sonrasında gösterdiği tavır ve davranışları eleştirmiştir. *"Mehmetçik Sakarya vadilerinde son kanını dökerek milletin namusunu, alsancağın asırlardan beri (süren) şerefini savunurken padişahın genç bir bayanla evlendiğini, Meclis-i Mebusandan bir heyet padişahı milletin başına geçmesi için davet ederken onun papaz Furu ile görüşmesini içine sindirememiş ve hiç unutmamıştır."*

Veliaht Abdülmecid Efendi'nin Meclis Başkanlığına yazdığı bir mektup üzerine, *16 Mart 1920'de İstanbul işgal edilirken, halkın temsilcileri sürüklenirken, Mehmetçiğin kurşunu İngilizler'in kalbine girerken Abdülmecid'in İstanbul hastanelerinde İngiliz yaralıları ziyaret etmesini, Sevr Andlaşmasını uygulamaktan başka çare yoktur demesini tepkiyle karşılamış ve çağrıldıkları halde Millî Mücadele'ye katılmayanların saltanat mensupları olduğunu belirtmiştir.*[16] Şeref Bey, *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin irade-i milliyeye ve millet mukadderatına hâkim olduğunu artık Anadolu'nun çalışıp çabalayıp ürettiği ürününü, ineğinin sütünü efendinin sarayına götürmeyeceğini vurgulayarak saltanatın sonunun yaklaştığı mesajını vermiştir.*[17] Zira Şeref Bey'e göre; *Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin vaziyeti hiçbir meclise benzemiyordu. Şanlı başlayan tarihini yine şanlı yaşatmak zorundaydı.*[18] *Bu Meclis halk meclisiydi. Herkes bu Meclis'den nasibini alacaktı.*[19]

Şeref Bey Meclis'te kimi saltanatçı milletvekilleri saltanatı korumak için yaptıkları girişimlere hep karşı çıkmıştır. 1921 Anayasası'nın öngördüğü İcra Vekilleri'nin görev ve yetkilerinin belirlenmesini isteyen maddesi uyarınca hazırlanan yasa tasarısında Kanun-u Esasi'nin 1-7. maddelerinin yürürlükte tutulması isteğine karşı milletin millî iradeyi hâkim kılmak için bu Meclis'i topladığını, hükümdar hukukunu ve millî iradeyi bu Meclis'in temsil ettiğini belirtmiş[20] ve *bu Meclis tek egemenlik kabul etmiştir. O da millî egemenliktir* diyerek Meclis'in padişahın yerine geçtiğini dolayısıyla artık saltanatın bittiğine dikkati çekmiştir.

Aslında engin bir tarih bilgisine sahip olan Şeref Bey daha Malta'da tutuklu iken yazdığı *Hanedan* ve *Millet* adlı eserinde vatan tehlikede diye görev başına koşan Türk çocuklarını engellemeye çalışan padişah ve fetvacılara karşı çıktığını, Türk Milletinin er ve geç bunlar hakkındaki son

kararını vereceğini, Türk Milletinin yükselmesine engel olmak isteyenleri bir tekme ile devireceğini belirtmişti.[21]

Konuşmama bu toprakların yetiştirdiği Mehmet Şeref Bey'in şu sözleriyle son veriyorum.

Yürü ey büyük ulusum. Gelecek, seni lâyık olduğun en insanî görevlerini tamamlamaya davet ediyor.

Cephelerde kanlarını, Meclis'te terlerini dökerek bize bu güzel ülkeyi armağan edenlere minnet ve şükran duygularımı, sabırla dinlediğiniz için sizlere de teşekkürlerimi sunarım.

BAŞKAN - Değerli Hocama çok teşekkür ediyorum.

Dördüncü sunuyu Profesör Doktor Sayın Zeki Arıkan sunacaklar.

Kendisi, Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Başkanı olup, 1980'den beri Ege Üniversitesinde görevlidir. Ayrıca, İzmir Basın Tarihi, Avrupa'da Türk Görüntüsü ve Osmanlı Tarihi ile ilgili çalışmaları bulunmaktadır.

Sunuları: *"Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde Trakya Sorunu"*

(*) Özgeçmiş S. 117

(1) bkz. Afet İnan Medenî Bilgiler ve M. Kemal Atatürk'ün El Yazıları, Ankara : 1969, s.29

(2) Atatürk Diyor ki, s. 25

(3) Utkan Kocatürk, Atatürk'ün Fikir ve Düşünceleri. s.39

(4) bkz. İhsan Güneş, Türk Parlamento Tarihi Meşrutiyete Geçiş Süreci, c.1, Ankara 1996. E.e. Ramsaur, Jön Türkler vi 1908 İhtilali (Çeviren Nuran Ülken) İstanbul : 1972. Şerif Mardin, Jön Türklerin Siyasî Fikirleri (1895;1908), Ankara : 1962, Sina Akşin, 100 Soruda Jön Türkler ve İttihad ve Terakki : 1980

(5) İhsan Güneş, Türk Parlamento Tarihi. I. ve II. Meşrutiyet., c.2, Ankara : 1998, s.26-27, 46, 57, 66-67

(6) a.g.y.

(7) Meclisi Mebusan, Zabıt Ceridesi. Devre 4.5 (MM.Zb.C.) c.1.s.80.Meclisi.

(8) MM 2.C.D.4.c.1.s.80

(9) Mustafa Kemal Atatürk Nutuk, s.46

(10) Türk İstiklâl Harbi II. cilt, Batı Cephesi 2. kısım Ankara 1965 s.93

(11) bkz.MM Zb.C.D.4.c.1.s.97

(12) MM Zb.C.D.4.c.1.s.80.

(13) MM.Zb.C.D.4.c.1.s.144

(14) Cafer Tayyar Bey/Paşa Eğilmez (1877-1958)

Priştine'de doğdu. Harbiye'yi bitirdi. III. Ordu'da görev yaptı

Trakya'da müdafaai Hukuk Cemiyetinin kurulmasında aktif görev yaptı. Mustafa Kemal Paşa ile sürekli ilişki içinde oldu. İstanbul'un işgalini protesto etti. İstanbul hükümeti onu görevden aldı. Bunun üzerine Trakya-Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti Merkez Heyetinin kararıyla Trakya Millî Komutanı olarak görevlendirildi. Lüleburgaz'da toplanan Kongre kararıyla Edirne ve Çatalca'yı Mecliste temsil etmek üzere milletvekili seçildi. Fakat Ankara'ya gidemedi. Edirne'de kaldı. 20 Temmuz 1920'deki Yunan saldırısında esir düştü. Atina'ya gönderildi. 1923 yılı Mart sonuna kadar esarette kaldı. 11 Nisan'da Ankara'ya geldi. TBMM'ne katıldı. I. dönemde Mecliste bulunamadı.

Kâzım Karabekir Paşa (1882-1948)

İstanbul'da doğdu. Harp okulunu bitirdi. Çeşitli askerî birliklerde görev yaptı. 2 Mart 1919'da Erzurum'daki 15. Kolordu Komutanlığına atandı. Millî Mücadelenin öncü kadrosu içinde yer aldı ve Mustafa Kemal Paşa'yı destekledi. Erzurum Kongresinin toplanmasını sağladı.

Aydın, Karesi (Balıkesir), Menteş (Muğla) ve Edirne'den milletvekili seçildi. Edirne'yi tercih etti. Fakat doğudaki görevi nedeniyle Meclise ancak 30 Ekim 1922'de katılabildi.

Kâzım Karabekir Paşa cephe görevinde de bulundu.

İsmet Bey/Paşa (1884-1973)

İzmir'de doğdu. Harbiye'yi bitirdi. Çeşitli askerî birliklerde görev yaptı. İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde yeraldı. Millî Mücadelenin öncü kadrosu içinde yeraldı. İstanbul'un işgali üzerine Ankara'ya gitti ve Türkiye Büyük Millet Meclisi'nin açılması için yapılan hazırlıklara katıldı. Ertuğrul ve Edirne'den milletvekili seçildi. O Edirne'yi tercih etti. Meclis toplanınca Genelkurmay Başkanlığına getirildi. Batı cephesi komutanlığı yaptı. I, II. İnönü, Sakarya, Büyük Taarruz'da aktif görev yaptı. Mudanya Mütarekesini imzaladı.

26 Ekim 1922'de Dışişleri Bakanlığına seçildi. Böylece cephe görevi bitti.

İsmet Paşa Lozan anlaşmasını imzalayarak Misak-ı Millî ile çizilen sınırlar içinde önder bir devletin varlığını tüm dünya devletlerine kabul ettirdi.

Mehmet Faik Bey (1870-1948)

Edirne'de doğdu. Rüştiye'de okudu. Kısa bir süre memurluk yaptı. İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne üye olmakla suçlandı. Ceza gördü. 1909'da Edirne mebusu seçildi. Trakya ve Paşaeli Müdafaai Hukuk Derneği'nin kurulmasında aktif görev yaptı. Meclis-i Mebusan'a seçildi. Sonra tutuklandı. Malta'ya sürüldü. TBMM'ne katıldı. (23 Nisan 1921) TBMM'de II. Başkan vekilliği yaptı. Bütçe Komisyonu'nda bulundu.

Meclis'te 9 konuşma yaptı. 2 soru önergesi verdi.

Mehmet Şeref (1847-1939)

Edirne'de doğdu. Hukuk Mektebini bitirdi. Avukatlık yaptı. İttihat ve Terakki Cemiyeti içinde yer aldığı için çeşitli cezalara uğradı. Çeşitli gazetelerde yazılar yazdı. Yeni Edirne-Trakya gazetesini çıkardı. Özgürlük-Bağımsızlık konularını işledi. Mondros Mütarekesi sonrasında Trakya ve Paşaeli Müdafaai Hukuk Cemiyeti'nin kuruluşunda önemli rol oynadı. 5 Kasım 1919'da Edirne Mebusu seçildi. İbrahim Hakkı Paşa, Ahmet Muhtar Paşa, Mahmut Şevket Paşa, Sait Halim Paşa ve Talat Paşa Hükümetlerinin Yüce Divanda yargılanmasını istedi. İşgallere karşı çıktı. Misak-ı Milli'yi Meclis kürsüsünden okudu. Tutuklanarak Malta'ya sürüldü. 23 Nisan 1921'de TBMM'ne katıldı. Anayasa, İçtüzük, Adalet ve Dışişleri Komisyonlarında görev yaptı. 17 gizli toplantılarda olmak üzere 60 kez söz alarak görüşlerini açıkladı. 9 soru önergesi, 6 kanun önergesi sunarak, Yeni Türkiye Devleti'nin sağlam temeller üzerine oturtulması için elinden gelen tüm çabayı gösterdi. (Fahri Çoker, Türk Parlamento Tarihi : Millî Mücadele ve TBMM. I. Dönem (1919-1923), c.3, Ankara : 1995, s.313-331).

(15) Türkiye Büyük Millet Meclisi Zabıt Ceridesi, Devre I, (TBMM Zb. C.) c10, s.298

(16) Türkiye Büyük Millet Meclisi Gizli Celse Zabıtları (TBMM G. Celse Zb.) c.2, s.524

(17) a.g.y.

(18) TBMM G.Celse Zb. c.2, s.459

(19) TBMM G.Celse Zb. c.3, s.35

(20) TBMM Zb.C. c.14, s.348

(21) Mehmet Şeref, Hanedan ve Millet 1923, s.120

Prof. Dr. Zeki ARIKAN*
Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi
Tarih Bölümü Başkanı

"BİRİNCİ TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ'NDE TRAKYA SORUNU"

Teşekkür ederim Sayın Başkan.

Mondros Mütarekesinin ülkede yarattığı olumlu hava, çok geçmeden bütün Türkiye'yi kapsayan derin bir karamsarlığa dönüştü. Çünkü bir yandan ordu terhis ediliyor, öte yandan demiryollarına, limanlara el konuluyor ve mütarekenin 7.maddesine dayanan itilaf devletleri, ülkenin en stratejik noktalarını işgal ediyorlardı. Wilson Prensipleri çerçevesinde sözde tarihsel hak iddia eden kimi devletler, Türkiye'yi parçalayarak yutmanın yollarını araştırıyor, dünya kamuoyu önünde yoğun ve işlek bir propagandaya girişmiş bulunuyorlardı. Bu durum karşısında ülkenin aydınları, bulundukları bölgelerin Türklüğünü kanıtlamak, bunu çeşitli yollarla dünya kamuoyuna duyurmak, gerekirse yurdunu savunmak amacıyla örgütlenme yoluna gittiler. Başlangıçta birbirinden kopuk olan ve bölgesel bir nitelik taşıyan bu örgütler, Sivas Kongresi'nde birleştirilerek, Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin içinde bütünleştiler. Hareketin önderi Mustafa Kemal Paşa daha Anadolu'ya ayak bastığı andan başlayarak kurtuluş kavramını bir bütün olarak algılamış ve bütün çalışmalarını bu nokta üzerinde yoğunlaştırmıştır. Nitekim Trakya'daki I. Kolordu ve Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti üyeleri, düşünce ve ilke konusunda er geç Atatürk'ün emir ve talimatına uymanın bir yurt ödevi olduğunu anlamışlardır[1]. İstanbul'u ve onun savunması için zorunlu olan Trakya'yı içine almayan ve sadece Anadolu ile sınırlı bir devletin yaşamasına olanak yoktu. Bu gerçeği herkesten iyi bilen Atatürk, Milli Mücadeleyi bir bütün olarak düşünmüş ve Trakya'daki bütün gelişmeleri izlemekten geri kalmamıştır.

Atatürk Amasya kararlarından dört gün önce 18 Haziran 1919 tarihinde Trakya'ya çektiği telgrafta *"Anadolu ve Rumeli ulusal örgütlerini birleştirerek, bir merkezden temsil ve yönetmek üzere Sivas'ta genel ulusal bir kongre toplanması gerektiği"* üzerinde durmuştu[2]. Bu telgrafta

** Özgeçmişi s. 113*

yer alan ayrıntılar, Amasya Genelgesinin (22 Haziran 1919) kaynağını oluşturmaktadır. Bu belgede şu anlamlı ve kararlı satırları vurgulamak istiyoruz:

"Trakya Cemiyeti ve Edirne Vilayeti Müdafaa-i Hukuku Milliye Cemiyeti ile el ele vermek ve umum Anadolu ve Trakya Müdafaa-i Hukuku Milliye cemiyetlerini tevhid etmek ve Anadolu ve Rumeli umum vilayatının murahhaslarından mürekkep kuvvetli bir heyet-i merkeziye teşkil etmek takarrür etti. Bu heyetin İstanbul'un murakabesinden ve ecnebi devletlerin nufuz ve tesirinden tamamıyle azade kalacak ve sadayı milliyi gür bir sesle cihana duyuracak vechile Sivas'ta inikadı münasip görülmüştür".

Erzurum ve Sivas kongrelerinde ulusal sınırlar belirlenmiş ve Amasya görüşmelerinde de (20- 22 Ekim 1919) Trakya sorunu önemli bir konu olarak ele alınmıştır. Heyet-i Temsiliye ile İstanbul hükümeti arasında yapılan bu görüşmelerde, hangi amaçla olursa olsun buradan hiçbir memleket parçasını terkine rıza gösterilmeyeceği şeklinde bir görüşbirliği ve kararına varılmıştır[3]. Trakya-Paşaeli cemiyetini uğraştıran Batı Trakyalı göçmenler sorunu da Amasya buluşmasında görüşüldü. Yunanlıların Rum nüfusunu çoğaltmak amacıyla Batı Trakya'ya Rum göçmenleri getirmeleri Trakyalıları düşündürüyordu. Nitekim cemiyet, Birinci Dünya Savaşı içinde Bulgaristan'a bırakılan Batı Trakya'dan çıkarılmış olan Türk göçmenlerin, yerlerine gönderilmesi işini de ele almış ve bunun için Mustafa Kemal Paşa ve İstanbul hükümeti nezdinde bir çok girişimlerde bulunmuştu. Bununla ilgili olarak gizli protokolün onuncu maddesiyle Batı Trakyalı Türk göçmenlerin yerlerine gönderilmesinin sağlanacağı kabul olunmuştur. O sırada yalnız Doğu Trakya'da 40.000 kadar Batı Trakyalı Türk göçmeni bulunuyordu[4].

28 Ocak 1920'de son Osmanlı Mebusan Meclisi, Erzurum ve Sivas Kongreleri kararlarını ve Ankara'da mebusların Mustafa Kemal Paşa ile yaptıkları görüşmeleri esas alarak Misak-ı Milliyi kabul etti[5]. Misak-ı Milli'nin üçüncü maddesi doğrudan doğruya Batı Trakya ile ilgilidir. Çünkü Doğu Trakya zaten tartışmasız, Türkiye'nin bir parçasıdır[6] . Misak-ı Milli'de batı Trakya ile ilgili madde şöyledir:

"Türkiye barışına bırakılan Batı Trakya'nın hukuki durumunun belirlenmesi de halkının tam bir özgürlükle ve belirleyecekleri oya göre gerçekleşecektir".

Tevfik Bıyıklıoğlu'nun belirttiği gibi bu maddenin Mustafa Kemal Paşa tarafından Trakya-Paşaeli Cemiyeti'ne verilen talimata uygun olduğu açıktır.

Atatürk'ün Nutuk'ta vurguladığı gibi, Edirne ile ilişkiler ve iletişim Türkiye'nin her yeriyle olduğu gibi korunuyor ve devam ediyordu. Burada Atatürk'ün açıklamaları ve ortaya koyduğu belgeler, ilginin boyutlarını yeterince ortaya koymaktadır. Mustafa Kemal Paşa Cafer Tayyar Bey'e gönderdiği genelgede Yunanlıların ve Trakya Rumlarının saldırılarına karşı silahlı müfrezeler kurulmasını emretmişti[7]. Ancak İstanbul'un işgal edilmesi Trakya'nın durumunu daha da güçleştirmiş ve alınan bütün önlemlere rağmen 20 Temmuz 1920'de başlayan Yunan saldırısı, 25 Temmuz'da Edirne'nin işgaliyle sonuçlandı ve Cafer Tayyar Bey'de pusuya düşürülerek tutsak alındı[8].

Bu çerçeveyi çizdikten sonra Trakya sorununun TBMM'deki gelişimini izlemeye çalışacağız. Trakya konusu daha TBMM'nin toplandığı ikinci gün 24 Nisan 1920'de yapılan gizli oturumda ele alındı. Daha doğrusu Mustafa Kemal Paşa, ülkenin durumu hakkında gizli oturumda yaptığı uzun konuşmada Trakya üzerinde de duruyordu. Mustafa Kemal Paşa diyordu ki: *"Trakya son olaylar nedeniyle bizimle iletişimde güç koşullar içinde bulunmakla beraber bizimle daima irtibatı korumaktadır. Trakya da aynı görüş birliği içindedir. Ancak Fransızlar Trakya'nın böyle tek başına kaldığını gördükleri için onları varlıklarını korumaktan aciz göstererek kendilerinin koruma altına alabileceklerini ima etmektedirler. Bizim de Trakyalı vatandaşlarımıza verdiğimiz görev, bu küçük Trakya parçasının kurtarılmasıyla ilgilidir ve bu bakış açısında direnmektedirler[9]"*. Mustafa Kemal Paşa'nın TBMM'nde genel askeri ve siyasal durum hakkında yaptığı konuşmada (9 Mayıs 1920) Trakya konusu yeniden gündeme gelmiş bulunuyordu:

Tunalı Hilmi (Bolu)- Trakya hakkında malûmatınız var mı?

Mustafa Kemal Paşa (devamla) - Şarki Trakya mı Garbi Trakya mı?

Tunalı Hilmi - Her ikisi hakkında

Mustafa Kemal Paşa - Efendim, Şarki Trakya'da en son vaziyet, orada bir Heyet-i Merkeziye vardır. Trakya -Paşaeli Heyet-i Merkeziyesi. Onlar bir kongre yaptılar ve kongre neticesinde o heyet-i merkeziyeye Trakya'nın idaresini tevdi ettiler.

Mustafa Kemal Paşa, konuşmasına devam ederek bu heyet-i merkeziyenin Ankara'ya olan bağlılığı üzerinde durdu, ancak kendi yazgısını İstanbul'a başvurmaksızın üzerine aldığını da belirtiyordu. *"Oradaki kolordu komutanı yani Cafer Tayyar, hem bu heyetin içindedir, hem de meclisin üyesidir. Bu nedenle bütün askeri gücü oradaki heyet-i merkeziye ile birlikte oranın yazgısını kurtarmak için çaba göstermektir. Takip ettikleri program tamamen bizim takip ettiğimiz programdır".* Mustafa Kemal Paşa bu ayrıntıların yanında özellikle Fransızların Trakya'yı elde etmek için öteden beri bir takım girişimlerde bulunduğuna da işaret etmektedir[10].

1920 yılında Milli Mücadele en sıkıntılı en bunalımlı dönemini yaşamaktadır. Düzenli ordu henüz kurulamamıştır. Ayaklanmalar birbirini izlemektedir. İstanbul basını özellikle Ali Kemal'in başyazarlığını yaptığı Peyam- Sabah gazetesi zehirli yazılarıyla düşmanın ekmeğine yağ sürmektedir. Yunan ordusu, Kuvay-i Milliye'yi etkisiz hale getirmiş, işgal bölgelerini genişletmiştir. Sevr'in hazırlıkları bütün hızıyla devam etmektedir. İşte bütün bu gelişmelerden yararlanan Yunanistan , 22 Mayıs 1920'de Batı Trakya'yı işgal etmiş, 20 Temmuz 1920'de Tekirdağ-Ereğli civarına çıkarma yapmış ve 25 Temmuz 1920 tarihinde de Edirne'ye Yunan kuvvetleri girmiştir[11]. Böylece Batı Anadolu'dan sonra Yunan işgali Trakya'da da başlamış bulunuyordu.

TBMM'de Trakya ve Edirne'nin işgalinin herhangi bir biçimde görüşülmediği ve tartışılmadığı anlaşılmaktadır. Çünkü tutanaklarda bununla ilgili ayrıntılar bulunmamaktadır. Aynı bağlamda işgali izleyen ilk günlerde de konu gizli bir oturumda da ele alınmamıştır. Ancak daha sonraki aylarda Trakya zaman zaman meclisin gündemine gelecektir. Bu işgallere ilk aylarda meclisin sessiz kalmasının nedeni Ankara'nın böyle bir olup bittiyi kabul etmemesiyle açıklanabilir. Nitekim Milli Müdafaa Vekili Fevzi Paşa, 13 Ocak 1921 tarihinde TBMM'de Birinci İnönü Zaferi hakkında konuşurken işgal altındaki bölgelerin özellikle Trakya'nın, Adalar'ın, İzmir'in yani *"arazi-i meşgule"*nin ahden bizim olduğunu vurguluyordu[12]. Bu konuşma sırasında Trakya konusu yüksek sesle gündeme gelmiştir. Fevzi Paşa geçici olarak bizden ayrılmış olan *"yeşil Bursa'mıza güzel İzmir'imize"* yakında kavuşacağımızı müjdelerken (Trakya, Çanakkale, Adana'ya) sesleri yükselmişti. Kaldı ki *"I. İnönü'de patlayan zafer silahı Bulgaristan'da,Trakya'da, Arnavutluk'ta, Türkiye'de yankılarını göstermeye"* başlamıştı.

Yunanlıların Batı Trakya'da yaptıkları zulmü protesto eden Garbi Trakya Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nden gelen bir tezkere de meclisin 25 Nisan 1921 tarihindeki birleşiminde okunmuştu[13].

Meclisteki konuşma ve görüşmelerde düşmanın *"bütün Anadolu'dan ve Trakya'dan defedilinceye kadar"* çabamızın devam edeceği sık sık vurgulanmıştı[14]. Bu Misak-ı Milli'nin gerçekleşinceye kadar Milli Mücadele'nin devam edeceği anlamına gelmektedir. Bu nedenle Trakya sorunu, TBMM gündeminde müttefiklerin Türkiye'ye yaptığı mütareke önerilerinde oldukça önemli ve yaşamsal bir yer tutmaya başladı ve artık Misak-ı Milli gerçekleşinceye kadar da sürekli olarak canlılığını koruyan ve üzerinde durulan bir konu oldu. Nitekim özellikle Sakarya zaferinden sonra Ankara'nın gücünü gören ve kararlılığını sezen itilaf devletleri , 1922 yılında sürekli olarak *"mütareke"* önerileriyle Türkiye'ye baskı yapmaya başladılar. Bu konuda Mustafa Kemal Paşa'nın diplomasi alanında da yüksek dehasını vurgulamak gerekir. Çünkü o, bu barış önerilerinin Yunanistan'a zaman kazandırmak amacına yönelik bir oyalama taktiğinden başka bir şey olmadığını çoktan anlamış bulunuyordu. Nitekim: *"Memleketimizde bulunan düşmanları silah kuvvetiyle çıkarmadıkça, çıkarabilecek mevcudiyet ve kudret-i milliyemizi fiilen ispat etmedikçe diplomasi sahasında ümide kapılmanın caiz olmadığı hakkındaki kanaatimiz kati idi"*[15]. Kaldı ki 1922'de Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal Bey'in Paris ve Londra'da yaptığı görüşmelerden olumlu bir sonuç alınamamış, ancak itilaf devletlerinin dışişleri bakanlarının yakında toplanarak bize barış önerisinde bulunacakları kendisine söylenmişti. Sözde Anadolu'nun boşaltılması kabul edilmiş, fakat öncelikle bizim Yunanlılar ile bir ateşkes anlaşması yapmamız gerektiği üzerinde durulmuştur. Çok geçmeden 22 Mart 1922 de itilaf devletleri dışişleri bakanları Türkiye ve Yunanistan'a ateşkes önerisinde bulundu. İşte bu mütareke önerisine gereken yanıtın verilmesinin hazırlıklarının devam ettiği bir sırada Paris'te toplanan Dışişleri Bakanları Konferansının 26 Mart 1922 tarihli bir notası Ankara'ya ulaştı[16]. Önce 22 Mart 1922 tarihli notanın Trakya ile ilgili olarak TBMM'de nasıl ele alındığını görelim: Meclisin 24 Mart tarihli gizli birleşiminde[17] Isparta milletvekili Hafız İbrahim Efendi aynen şöyle konuşuyordu: *"Yunanistan esasen vaktiyle bizim düşman bulunduğumuz itilaf devletleri arasında bizimle savaşmamıştır... Doğrudan doğruya ve hukuka aykırı olarak ve yetkisi olmaksızın İzmir'i ve Trakya'yı işgal etmiştir. Biz doğrudan doğruya memleketimize tecavüz eden bir hırsızı def için uğraşıyoruz"* .

Söz alan Bursa milletvekili Muhittin Baha, Yunan ordusunun ancak İzmir'den çekildiği takdirde mütarekenin konuşulabileceğini söylerken

meclisten *"Trakya'yı unutma"* sesleri yükseliyordu. Malatya milletvekili Lütfi Bey de şöyle diyordu:

"Yunan ordusu bir kere Anadolu'dan çıksınlar, Trakya'dan çıksınlar sonra bize yapacakları sulh şartları ne ise biz kabul edeceğimizi, edemeyeceğimizi o vakit düşünebiliriz".

Tevfik Rüştü (Menteşe), Trakya üzerinde herhangi bir öneri getirilmemiş olmasından duyduğu kaygıyı dile getirmektedir: Bittabi hakkımız tanınmak şartıyla Yunan hükümeti ile sulh şartları esasları konuşulurken *"Trakya hakkında bir kelime geçmemesi kabul olamaz. Çünkü Trakya'yı işgal eden bilfiil Yunan hükümetidir, halbuki boğazları bilfiil işgal eden Yunanlılar değil İngiltere'dir".*

Burdur milletvekili İsmail Suphi Bey de mütareke önerisinde Trakya'dan söz edilmemesine özellikle dikkati çekmektedir:

"...Bir noktadan dolayı vekiller heyetinin nazarı dikkatini tekrar celp ederim. Asya-yı Suğra'nın (Küçük Asya) tahliyesi deniliyor tabii Trakya'dan bahsedilmiyor. Onlar başkadır. Asya-yı Suğra deniyor. Lakin Asya-yı Suğra coğrafya tabiridir..."

Sonuçta *"arzu edilen sulhun Misak-ı Milli dairesinden çıkmamak şartıyla esas şartların şimdiden tespit"* edilmesi yönünde önergeler verildi. Ancak bu notaya verilecek yanıtın hazırlıklarının yapıldığı bir sırada Paris'te toplanan Dışişleri Bakanları Konferansından çıkan 26 Mart 1922 tarihli ikinci bir notası alındı[18].

İtilaf devletleri dışişleri bakanları Şanzer, Curzon ve Poincaré imzalarını taşıyan bu nota, Paris Barış Konferansı adına General Pellé tarafından 28 Martta, İstanbul'da Kızılay binasında Ankara hükümetinin temsilcisi Dr. Hikmet Bey'e resmen takdim edilmiş bulunuyordu. Bu nota TBMM'nin Rauf Bey'in başkanlığında toplanan 30 Mart 1922 tarihli birleşiminde ayrıntılı olarak tartışıldı[19]. Önce notanın basılan sureti bütün milletvekillerine dağıtıldı ve satır satır okunarak basım yanlışlıkları düzeltildi. Sonra görüşmelere geçildi. 22 Mart tarihli notanın tersine burada Trakya'nın Boğazlarla birlikte önemli bir yer tutması dikkati çekmektedir. Üç dışişleri bakanı, Trakya sorununun kolay çözülemeyeceği konusunda görüş birliği içinde olduklarını kabul etmektedirler. Burada Boğazlar ve Trakya konusu aynı paragrafta ele alınmıştır. Boğazların serbestliğini sağlamak için Gelibolu yarımadasının ve Boğazlar çevresinin askersizleştirilmesi üzerinde durulurken, Trakya sorununun çözümünde dışişleri bakanlarının büyük zorluklarla karşılaştıkları dile

getirilmektedir. Şöyle ki Yunanlıların Doğu Trakya'yı işgal etmiş olmalarına bir olup bitti gözüyle bakıldığı anlaşılmaktadır. Aynı zamanda Yunanlıların bu arazinin yönetimini üstlenmeleri de yine bu bağlamda fiili bir durum olarak kabul edilmektedir. Dahası işgal altında bulunan Doğu Trakya'da *"külliyetli ve bazı noktalarda farklı bir Yunan ahalisinin"* varlığından dahi söz edilmekte ve bu işgale hukuksal bir gerekçe olarak gösterilmektedir[20]. Dışişleri bakanları Doğu Trakya'nın *"tamamen tahliyesini teklif etmek"* gibi bir sorumluluğu üzerlerine almak istemediklerini açıkça dile getirmektedirler. Yalnız *"Türk devletinin ve payitahtının emniyetini temin etmek"* arzusuyla konuyu askeri bir kurula götürmeyi akıllıca bir çözüm yolu olarak görmüşler ve bu kurulun görüşleri doğrultusunda Trakya ile ilgili birtakım öneriler getirmişlerdir. Sonuçta Tekirdağ Türkiye'ye bırakılıyor, Babaeski, Kırklareli Yunanlılara bırakılıyor, Gelibolu yarımadasında itilaf devletlerinin askeri kıtalarının bulunacağı üzerinde duruluyordu. Bu işgallerin Tekirdağ'a kadar uzanacağı da belirtilmekteydi. Edirne'nin Yunanlılara bırakılacağına ilişkin özel bir hüküm de aynı paragrafta yer almaktaydı. Bu konuda notada şu anlatım dikkati çekmektedir:

"Edirne şehri için ahkamı hususiye ittihazı lazım olup olmadığı meselesi tetkik edildi ve Şarki Trakya'nın hem civar arazisinden tefrik etmek gayrı mümkün olduğu kabul edildi. Türkiye'ye avdet eden İzmir'le Yunanlılar tarafından muhafaza edilecek olan Edirne oldukça müşabih bir vaziyette bulunmaktadır". Bundan anlaşılacağına göre Edirne, İzmir'in Türkiye'ye geri verilmesine karşılık Yunanistan'a bırakılıyordu. Buradaki İslam kurum ve kuruluşları ve eserlerinin korunması için de dostça yapılacak görüşmeler sonunda güvence altına alınabileceği salık veriliyordu.

Bu konuyla ilgili gizli oturuma 4 Nisanda devam edildi[21]. Söz alan Erzurum milletvekili Hüseyin Avni Bey, Edirne'nin Yunan sınırı içinde kalma önerisine karşı çıkmakta ve bunun bir cümle ile protesto edilmesi gerektiğine işaret etmekte ve sözlerine şöyle devam etmektedir. *"...Biz şimdi bir vaziyet karşısında bulunuyoruz. Bu teklifte Trakya mevzu bahis olmamıştır. Bu teklifte bundan bahsi olunmamasını bir cümle ile protesto etmemiz lazımdır".* Söz alan diğer milletvekilleri, Trakya konusunda ileri sürülen önerilere şiddetle karşı çıktılar. Sözgelimi Yusuf Kemal, *"Bu metinde sulh şartlarından hiç bahsi edilmemiştir...Trakya meselesi olduğu gibi daha mühim meseleler vardır. Kapitülasyonlar vardır, Boğazlar vardır..."* Derken Hüseyin Avni, Trakya'nın tahliye edilmesi gerektiğinden

söz etmektedir. *"Diğer meseleler düvel-i muazzamaya aittir. Fakat Trakya meselesi yalnız Yunanistan ile bize aittir. Şimdi Trakya'nın tahliyesini de istemek lazımdır".*

Söz alan Yusuf Kemal Bey de yine Trakya'nın tahliyesi üzerinde durmaktadır: Fransa'da ayandan birinin bana dediği gibi *"anladık Anadolu tahliye edilecektir, Anadolu sizin olacaktır. Fakat İstanbul ve Trakya ne ile olacaktır? Bunu bana söyleyiniz. Bunu da size temin edeyim"* demiştir... Onlar bize Anadolu'nun tahliyesinden bahsediyorlar biz de onlara Anadolu'nun tahliyesini teklif ediyoruz. Meclis-i âliniz karar verirse o zaman Anadolu ile beraber Trakya'nın tahliyesini isteriz... Takdiri size aittir".

Bolu, milletvekili Tunalı Hilmi, İzmir'de olduğu gibi Trakya'da da zulüm yapıldığına değinerek *"Türk toprakları"* sözünün Trakya'yı da kapsadığını belirtmektedir. *"Yunanlılar yalnız İzmir'de mi cinayet yapmıştır? Bugün Trakya'da dahi mezalim yapılmaktadır. Notada Türk toprakları denilmektedir. Buna şüphesiz Trakya toprakları da dahildir. İzmir tefsiri mevzii bir şeydir".*

Yeniden söz alan Hüseyin Avni Bey (Erzurum), düşmanlarımızın başvurusunun Yunanistan'ın yenilgisinin işareti olduğuna dikkat çekerek bu fırsatın değerlendirilmesini karşımızdaki kuvvetleri Trakya sınırına kadar sürmek gerektiğini savunmaktadır.

Trakya işleri konusunda oldukça ayrıntılı bilgilere sahip olan Edirne Milletvekili Şeref Bey (Aykut)[22] aynı oturumda söz alarak şunları söyledi:

"Bugün yanan ve yıkılan evler hetk edilen gasplar yalnız İzmir'de değildir. Trakya'da yıkılan 40.000 hanedir ve son istila edilen yerlerden mecburi hicret olanların nüfusu 60.000'dir. Sonra bugün İstanbul'da bile Yunan tarafından yapılmadık rezalet kalmamış. Anadolu istilasında yani Yunan işgalindeki her yerde bu fenalık vardır. Dedim ki Yunanlıların işgal ettiği topraklarımızda yaktığı yıktığı şunlar bunlar, hayır yalnız İzmir değil bu doğru değil. Katiyen doğru değil... Nedir? Güya İzmir sözünü ifade etmekle ... Evet İzmir de benim için mukaddes bir memlekettir. Binaenaleyh bunun tashih edilmesini rica ederim. Çünkü bu tashih edilmezse yalnız İzmir'de yapılmış olur. Trakya meselesi umumi meselelerimizde halledilecek bir meseledir. O zaman tebdil-i kanaat ve tebdil-i meram ederim...İzmir kaydının yerine Yunan ordusunun işgal ettiği saha, yaktığı, yıktığı ırzlar, evler diyelim. Bunu muvafık görürseniz... (muvafık sedaları), söyleyeceğim budur".

24 Temmuz 1922 günkü birleşimde TBMM'ye sunulan ve beş milletvekilinin imzasını taşıyan bir *"feryatname"* yine Şeref Bey'in heyecanlı konuşmalarına yol açtı. Trakya-Paşaeli Cemiyeti, Trakyalılar Teavün Cemiyeti adına yazılmış olan bu feryatnamede dile getirilen olayların protesto edilmesi isteniyordu. Bu metin aynen şöyledir[23]:

"Yarın güzel Trakya'nın kirli Yunan ayağı ile çiğnendiği gündür. Ezelden ebede kadar Müslüman Türkün kudsi varlığını sinesinde taşıyan Trakya'nın ırki ve tarihi hiçbir alakası olmayan Yunanlılar bu masum diyara girdikleri günden beri Yunan medeniyetinin orada yükselttikleri en kanlı âbideler tamamı 40.000 müslüman hanesi yakmak ve 70.000 nüfusu tehcir etmek 1500'e karip masumları Palamidi Girit zindanlarına sevk etmek ve silah taharrisi bahanesiyle köyler ahalisine kucakla taşıttıkları dikenleri harman yerlerine serdirerek üzerlerine yalınayak kamçı altında kadın erkek ve çocuklara işkence etmek, koltuklarına kızgın yumurta koymak ve nihayet ırzları yırtmaktan ibaret kalmıştır."

Misak-ı Milli'ye karşı merbutiyetimizi ahdüpeyman ettiğimiz gibi TBMM hükümetinin de biz Trakyalı kardeşlerine ayrı vefa ve misak ile mukabele eylemelerini bihakkın temenni eylediğimizin Büyük Millet Meclisine iblağını siz kardeşlerimizi memur ederiz.

Trakya-Paşaeli Cemiyeti

Trakyalılar Teavün Cemiyeti Hayriyesi

Trakya-Paşaeli Cemiyeti Trakyalılar Teavün Cemiyeti Hayriyesinin Yunan zulmünün hükümetçe protesto edilmesini dileyen bu yazısının okunması mecliste büyük bir heyecan yaratmış ve söz alan Edirne milletvekili Şeref Bey duyarlı bir konuşma yapmıştır. Oldukça coşkulu olan bu konuşmasında Şeref Bey meclise şöyle sesleniyordu[24] :

"Ey Anadolu'nun iki bin seneden beri Türkün meşruu olan güzel Trakya'yı Kayı Türkleri zaptettikten sonra ey siz Anadolulular, evvela bizi Konya'dan serhat bekçiliği yapmak üzere oraya gönderdiniz. Bugün Trakya'yı teşkil eden bütün efrat Anadolu'dan oraya serhat bekçiliği yapmak için giden sizin öz, can, din, iman kardeşlerinizdir... Meclisi âli bir vifak-ı müebbetle bu davayı milliyi sonuna getirmek için Yunan gibi kahırdan başka hiçbir şey yapmayan ve kahır ateşlerini bütün İslam diyarına melun bir milletin artık o yerlerde hakkı hayatı olmadığı ve bu mezalimi protesto etmek için hükümeti milliyenin hariciye vekaletine tebligat icra etmenizi bütün samimi kalbimle istirham ederim (hay hay sesleri)".

Sonuçta Trakya'daki Yunan mezaliminin hükümetçe protesto edilmesini öngören takrir yeniden okunmuş ve öneri "müttefikan" kabul edilmiştir. Büyük Taaruzun başlamasına giden olaylar oldukça karmaşık ve karmaşık olduğu kadar da kaygı vericidir. Batı cephesinde genel bir saldırı için hazırlıklar gizlice yürütülürken Yunanistan, Türkiye'yi barışa zorlamak için itilaf devletlerine İstanbul'un Yunan kuvvetleri tarafından işgalini öneriyordu. Yunanistan, Batı Anadolu'da yaşayan ve Türk uyruklu olan Rumları silah altına alıyor, öte yandan Batı Anadolu'nun özerkliği gündeme gelmiş bulunuyordu[25]. Fransa ve İtalya, Yunan ordusunun İstanbul'u işgal etmesine karşı çıktı ve yapılacak bir Yunan saldırısının püskürtüleceği ortak bir nota ile bildirildi[26]. Fakat İngiliz başbakanı Lloyd George, 4 Ağustos 1922'de Avam Kamarasında yaptığı bir konuşmada Ankara'yı tehdit ediyor ve İzmir'in Yunanistan'a bırakılabileceğini söylüyordu. İngiliz Başbakanının bu söylevi o zamanki Türk gazeteleri tarafından Türkçeye çevirilerek ilk sayfada yayınlanmıştır.

Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın önderliğinde başlayan Büyük Taarruz Batı dünyasındaki, Yunanistan'daki bütün hesapları alt üst etti. İnanılmayacak kadar kısa bir sürede Yunan cephesi yarıldı, Yunan ordusu yokedildi ve 9 Eylül 1922'de Türk kuvvetleri İzmir'e girdi. İcra vekilleri heyeti başkanı Rauf Bey, Mustafa Kemal Paşa'ya gönderdiği 4 Eylül 1922 tarihli telgrafında mütareke için başvurulduğunu bildiriyordu. Mustafa Kemal Paşa 5 Eylül tarihli telgrafında Rauf Bey'e verdiği yanıtta, Anadolu için bir mütarekenin sözkonusu olamayacağını Trakya için ise ancak aşağıdaki koşullarda bir ateşkes yapılabileceğini bildirmişti[27].

"Mütareke tarihinden itibaren on beş gün zarfında Trakya 1914 hudutlarına kadar kayıtsız şartsız, TBMM hükümetinin idare memurlarına ve askeri kuvvetlerine teslim edilmiş bulunacaktır".

İzmir ve Batı Anadolu'yu kurtarmış olan Türk ordusu, Çanakkale üzerinden Trakya'ya yürüyordu. Lloyd George, Boğazlara yönelen Türk ilerleyişini durdurmak için direnişe karar vermiş, 11 Eylül 1922'de İstanbul'dan Çanakkale ve Derince'ye İngiliz takviye birlikleri gönderilmesini emretmiş, dominyonlardan ve müttefiklerden de askeri yardım istemişti[28]. İngiliz başbakanının bu tutumu Çanakkale bunalımının patlak vermesine yol açtı. Türk-İngiliz kuvvetleri karşı karşıya geldi. Bu bunalım Fransa'nın İstanbul yüksek komiseri General Pellé'nin İzmir'e gelmesi, sonra Franklin Bouillon'un yine İzmir'de Mustafa Kemal Paşa'yı ziyaret etmesi ile aşıldı. Böylece Mudanya Mütarekesi'ne giden yol açılmış oldu[29]. Biz bu konudaki ayrıntıları bir yana bırakarak doğrudan doğruya

TBMM'deki gelişmelere dönelim. Çünkü Batı Anadolu'nun kurtarılmasıyla birlikte gündeme gelen mütareke sorununda Trakya konusu oldukça önemli bir yer tutmaktadır. TBMM 18 Eylül 1922 günü Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın bakanlar kurulunu cepheye daveti üzerine gizlice toplandı[30]. Bu gizli birleşimde Rauf Bey Trakya konusunda şunları söylüyordu:

"...Salahaddin Beyefendi buyurdular ki Anadolu seferi bitmiştir. Fakat efendiler; istihsal etmek istediğimiz Misak-ı Milli hudutlarıdır. Bugün ordu muvaffak olmuştur. Bunu söylemekle Trakya'yı almakta tereddüt mü edeceğiz?"

Bu açıklama üzerine Mersin milletvekili Salahaddin Bey *"Öyle bir şey yok"* diyerek itiraz etmiş, söz alan Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey, Trakya sorunu üzerine şu açıklamada bulunmuştur:

"Bizce Trakya meselesi yoktur. Onlarca Trakya meselesi vardır. Fakat bizde Trakya meselesi dendiği vakitte fiili, ameli bir mülahaza-i askeriyye var zannediyorum". Yusuf Kemal daha sonra yeniden söz alarak bu sözlerine açıklık getirmeye çalışmıştır. Ona göre Trakya sorunu açıktır. Kapanmış değildir, uzakta da değildir.Öncelikle müzakere edilmesi gereken bir sorundur. Fakat *"devletlere cevap suretinde cevap verirseniz, Trakya'dan bahsetmeyeceksiniz. (Tabii sesleri)".* Yine ona göre tarafsız bölge sorunu, geçmiş bir sorun olmadığı gibi, *"Trakya meselesi de her zaman söz konusu olan bir sorundur".* Dışişleri Bakanı bu konuların askeri bir sorun olduğunu da özellikle belirtiyordu. Aynı gizli oturumda Cebeli bereket mebusu Faik Bey Trakya'da yapılagelmekte olan zulmün ve baskının son günlerde daha da arttığına dikkati çekerek, hükümetin bu konuda ne gibi önlemler aldığı konusunda meclisi aydınlatmasını istiyordu. Hariciye Vekili Yusuf Kemal, bu konuda yaptığı açıklamada bunun düşünüldüğünü belirterek, Anadolu'dan Trakya'ya kaçan Rumların buraya yerleştirilerek Rum nüfusunun arttırılmaya çalışıldığını da söylemiştir. Buradaki mezalim konusunda meclisin İstanbul'daki temsilcisi Hamit Bey'in gerekli yerlere protesto çekmekle görevlendirildiğini de Yusuf Kemal Bey dile getirmiştir.

Kimi milletvekilleri gelişmelerin olağanüstü niteliğinden ve birkaç günden beri hiçbir haber alınamamasından ötürü meclisin gizli bir toplantı yapmasını önermiş ve bu önerge kabul edilmiştir. Böylece meclis 23 Eylül 1922'de gizli olarak toplanmıştır[31]. Meclisin bu tarihteki gündeminin ana maddelerinden biri yine Trakya konusu idi. Söz alan Hariciye

Vekaleti Vekili Rıza Nur, Trakya sorununda itilaf devletleri arasındaki diplomatik gelişmeler üzerinde durarak, Fransa'nın bütün Doğu Trakya'yı Türkiye'ye vermek düşüncesinde bulunduğunun anlaşıldığı üzerinde durdu. Rıza Nur aynı zamanda İtalya'nın da bu konuda Fransa ile aynı görüşte olduğunu dile getirdi. Ancak İngiltere'nin barışa yanaşmakta olduğu ajanslarda geçmekle birlikte, Trakya ve Boğazlar konusundaki tutumu henüz açıklık kazanmamıştı. Söylentiye göre İngiliz generali, Hamit Bey'i çağırmış ve İngiltere'nin her türlü girişimde bulunacağını kendisine iletmiş bulunmaktadır. Rıza Nur'un verdiği bilgilere göre General Harrington şöyle konuşmuş: *"Bugün kazandığımız o şan ve şeref gidecektir. Birçok kan dökülecektir. Bu işi (yani Trakya üzerine yürümek) yapmayınız pişman olursunuz"*. Hamit Bey de Misak-ı Milli esasları üzerinde durarak bütün ülkenin Yunan işgalinden kurtarılmasının şart olduğunu savunarak İstanbul ve Trakya'nın bizim memurlarımıza teslim edilmesini istemiştir. Harrington'un son yanıtı ise "Bu kadar acele etmeyin, bunlar olur, mümkündür" olmuştur.

Rıza Nur, bunları aktardıktan sonra İngiltere'nin siyasetini şöyle eleştirmektedir:

"İngiltere'nin yeniden hali harp ikaından bahsetmesi Fransa'yı yeniden hali harbe sevk etmek niyetinden başka bir şeye matuf olamaz. Boğazları seddetmek , İstanbul'u elde bulundurmak ve Trakya'yı bize vermemek kararında musır bulunan İngiltere, Türkiye'yi imha etmek fikrinden zerrece vazgeçmemiş olduğu gibi bundan sonra da yeddi iktidarımızda bulunan vesaitle kendimizi müdafaa etmek mecburiyetindeyiz... Sonra şikayetimiz: İngilizler Boğazları seddetmek, İstanbul'u ilelebet işgal etmek ve Yunanlıları Trakya'da ipka eylemek ve Türklerle ilanihaye sulh yapmayarak onları imha etmek fikrinde musırdır zemininde olacaktır. Biz ise bir an evvel sulh yapmak istiyoruz. Bunun için ise Yunanlıyla harekât-ı askeriyyesiz, Trakya'nın ve İstanbul'un TBMM'ye teslim eylemek şartıyla Boğazların serbestisini şimdiden katiyetle ilan ediyoruz..."

Bundan anlaşıldığına göre Türkiye, Misak-ı Milli'ye uygun olarak Boğazların serbestliğini kabul ediyor, ancak İstanbul'un ve herhangi bir askeri harekata gerek olmaksızın Trakya'nın Yunanlılar tarafından boşaltılarak teslimini istiyordu. Nitekim söz alan Amasya milletvekili Ömer Lütfi, Misak-ı Milli'de bu konudaki maddeleri dile getirerek, Doğu Trakya'nın doğrudan doğruya bize ait olduğunu, Batı Trakya'da ise halk oyuna başvurulmasını kabul ettiğimizi vurgulamıştır.

İzmir'de bulunan Mustafa Kemal Paşa ve orada bulunan vekillerin Ankara'ya dönmeleri konusunu görüşmek üzere meclis 27 Eylül 1922'de toplandı. Bu gizli oturumda son siyasal gelişmeler, İngilizlerin Trakya ve İstanbul'daki hareketleri ve tutsak değişimi gibi konular ele alındı[32]. Toplantıda önce Başkomutan Mustafa Kemal Paşa'nın 26 Eylül 1922 tarihli telgrafı okundu. Bu telgrafta Mustafa Kemal Paşa, son siyasal ve askeri gelişmeleri bütün açıklığıyla ortaya koyuyordu. Buna göre başkomutanlık her şeyden önce, bir yandan elde edilen büyük zaferin kesin sonuçlarını korumak endişesini taşımakta, öte yandan askeri harekatı durdurmaya yönelik itilaf devletlerinin siyasal oyunlarına gelmemek amacını gütmekte ve son çözümlemede bize karşı bir akımın doğmasını önlemeye çalışmaktadır. Nitekim hükümete bildirilen resmi notadan başka, başkomutanlıkla kurulan iletişim özellikle askeri harekatla ilgilidir. Başkomutan Mustafa Kemal Paşa, Mudanya'da komutanlar arasında yapılacak toplantıdan sözederek, son gelişmeleri Franklin Bouillon'dan dinlemenin yararı üzerinde durmakta, askeri harekatın bütün dünyanın gözünde saygınlığını koruduğunu, siyasal sorunların TBMM ve onun hükümeti tarafından çözüleceği inancını dile getirmektedir.

Hariciye Vekâleti Vekili Rıza Nur, son durumla ilgili olarak yine Mustafa Kemal Paşa'dan gelen telgrafı meclise sundu. Bu telgrafta Yunan ordusunun Trakya'da mezalimine devam ettiğine, Yunan uçaklarının Ezine çevresinde savaş halinde bulunduğuna ve Yunan donanmasının da 26 Eylül'de bile İstanbul limanında demir atmış olduğuna dikkat çekiliyordu. Olay çıkmaması konusundaki çabamız gerçek ve içtendir deniyordu. Çanakkale'deki Britanya birlikleri Erenköy ve Çanakkale arasındaki topraklarımızda tahribat yapmıştır. Nitekim Çanakkale yakınındaki köylerde evler yakılıp yıkılmış, bize ait silah ve mühimmat imha edilmiş, Türk ordusunun geçeceği yol üzerinde Yunanlılar Türk halkını çalıştırarak tahkimat yapmışlardı.

Boğazların serbestliğine uyacağını her zaman duyurmuş olan Türk ulusu, görüşmelerden olumlu sonuç alınacağı umudunu korumaktadır.

Bu telgrafı okuyan başkan *"son vaziyet budur efendim"* diyordu...

Bundan sonra Burdur milletvekili İsmail Suphi Soysallı'nın bir takriri okundu. Bunda İngilizlerin tarafsız bölge denilen Boğazlarda yığınak yaptığı İstanbul'un güvenliğinin tehlikede olduğu, Rum Patrikhanesinin haince bir takım girişimlerde bulunduğu ifade ediliyordu.

Dışişleri Bakanı Vekili Rıza Nur, takrirde belirtilen tehlikeleri doğrular nitelikte açıklamalar yaptı. Resmi olmayan haberlere göre 40.000 Rum ve Ermeni'den oluşan bir ordunun kurulması söz konusu idi. Yangın çıkarılacağı, katliam yapılacağı söylentileri de buna ekleniyordu.

Açık oturuma geçildiği zaman söz alan Edirne milletvekili Şeref Bey[33], Türk ordusunun vatanın en ufak köşesinde bile bir tek düşman askeri bırakmayacağına olan inancını dile getirerek, Trakya'da Yunanlıların yapmakta olduğu baskılar üzerinde duruyordu. Özellikle eski İslam eserlerine yönelik tahribatın tehlikeleri üzerinde duran Şeref Bey, "Bunların bir taşına dokunulursa bir daha yapmak imkanı yoktur"diyordu. Şeref Bey'in heyecanlı konuşması şöyle devam ediyordu:

"Efendiler bu ulu binanın şerefini muhafaza edelim. Bu hırsızlar bu melunlar mutlak ve mutlak olarak bir an için kül ve ateşe çevireceklerdir. Biliyorum. Ordumuz yıldırım süratiyle yetişti. Ve dikleştiği zaman yıktıklarını yaparız. Nitekim Edirne'de 40.000 hane yakmışlar yıkmışlardır. Fakat ahalinin, milletin hamiyeti ve himmeti ile bunlar yapılmış ve halk sığınmıştır. Fakat efendiler orada mevcut olan mefahiri milliyenin bir taşına dokunacak olursa bunun tamiri ve telafisi imkanı yoktur. Bunun için meclisi âliden istirham ediyorum." Hariciye vekilimiz oradaki şeyler için şahsan selahiyet veriniz, müteşebbisleri mesul tutmak hakkında bir protesto yapsın. Binaenaleyh bu hususta hariciye vekilimize müsaade buyurmasını rica ederiz (hay hay sesleri).

TBMM 4 Ekimde açık oturumda Başkomutan Gazi Mustafa Kemal Paşa'nın Büyük Taarruz konusunda son derece ayrıntılı açıklamasını dinledi[34]. Gizli oturumda[35] ise itilaf devletlerinin 23 Eylül 1922 tarihinde hükümete verdikleri notaya verilecek yanıt üzerinde görüşmeler yapıldı. Rauf Bey'in deyimine göre *"mesele ehemmiyetli ve müstaceldir"*. Hariciye Vekili Yusuf Kemal Bey Trakya'nın terkinin konferans zamanına kalmaması gerektiği üzerinde durdu. Çünkü itilaf devletleri notasında Yunan ordusunun Trakya'dan çekileceği üzerinde durulmakla birlikte, buranın Türklere tesliminden söz edilmiyordu. *"Trakya derhal bize teslim edilmelidir"*. Yunan ordusunun hattın öbür tarafına çekilmesi, Trakya'nın yönetiminin itilaf devletlerine verilmesini gerektirmez. O halde hükümet Trakya'nın bir an önce bizim yönetimimize teslim edilmesini istemiştir. Aynı zamanda burada yapılan mezalim ileri sürülerek sorunun bir an önce çözüme kavuşması gerektiği üzerinde durulmuştur.

Mustafa Kemal Paşa 3 Ekim'de toplanmış olan Mudanya Konferansının temel esasının *"Trakya'nın bir an evvel tahliye edilip, bize teslim edilmesinden ibarettir"* diyordu. Bu arada mecliste dile getirilen kaygıların hepsinde söylenen bütün sözlerde *"isabet"* olduğunu vurguluyordu. *"Bütün endişeler varittir..."* Çünkü *"Her saniye, her dakika ve her türlü teşebbüsatıyla sonsuz entrikalar yapmakla meşguldürler ve bizi aldatmak için hiç bir an fikirlerini geri bırakmamışlardır"*. Bundan ötürü Mustafa Kemal Paşa, bütün bunlara engel olmak için *"bir an önce konferansı akdettirmek"*, bütün isteklerimizi orada ortaya koymak gerekir,diyordu.

Mustafa Kemal Paşa haklıydı. Gerçekten 5 Ekimde Mudanya Konferansında tartışmalar sertleşmiş hatta yeniden savaşa başlanması olasılığı artmıştı[36]. Nitekim Başkumandan Mustafa Kemal Paşa aynı gün garp cephesi komutanlığına çektiği telgrafta hemen ordunun Trakya'ya geçmesini emretmişti. Çünkü savaşın bitmesi için Trakya'nın yalnız Yunan tarafından *"tahliyesiyle iktifa mümkün değildir"*. Hemen hükümetimizin orada kurulması zorunluluğu vardır. Yunanistan'ın boşalttığı Trakya'nın itilaf devletleri tarafından işgal edilmesi ve denetim altına alınmasına hiçbir neden ve gerek yoktur. Yine askeri sözleşme yapılmasından sonra İngilizler'in İstanbul ve Çanakkale'de yığınak yapmaları kabul edilemez.

Gerek bu telgraf, gerek meclise gelen diğer raporlar okunduktan sonra, kimi milletvekillerinin hükümetin bu konudaki görüşünü sorması üzerine Rauf Bey şu yanıtı vermiştir: *" Hükümet yalnız malumattar olarak kalmamıştır, müzakere etmiş ve karar vermiş ve başkumandanlıkla tevhid-i harekât etmiştir. Her noktasında bilerek mesuliyeti üzerine almıştır"*. Yine Rauf Bey'in açıklamalarına göre Başkomutan Paşa Hazretleri Mudanya Konferansının açılışından beri oradaki gelişmelerden adım adım hükümeti bilgilendirmekte ve konuyu hükümetle görüşmektedir. Dahası siyasal konularda yeri geldikçe hükümetle ortak karar verilmekte ve ona göre hareket edilmektedir. Yine bu bağlamda Dışişleri Bakanı Yusuf Kemal, Misak-ı Milli sınırlarının elde edilmesiyle gerek hükümetin, gerek ordunun görevli olduğunu belirterek bu konuda her şeyin yapılacağı üzerinde durmuştur. *"Bu konuda her şey yapılacaktır, yoksa memleketi felakete sürüklemek için çalışılmıyor"*.

Edirne milletvekili Şeref Bey Trakya sınırının ne olacağı konusunda şu açıklamayı yapmıştır.

"...Efendiler, Edirne dahil olduğu halde nokta-i nazar gayet doğrudur. Edirne'nin garbı diye yapılan şey doğrudur. Bu felaketi en çok çeken biziz... yalnız Karaağaç'ın Edirne'de kalması da kifayet etmez. Ben bilirim ki İsmet Paşa 1914 hududunu herkesten çok iyi bilir. Çünkü o hudut yapılırken kendisi o komisyonun içine dahildi. O hududu bilir. Biz burada arkadaşlarla kendisine yazdık. Bunu hükümet halledecektir. Noktayı iyi bulmuştur. Yani Edirne'nin garbı denilmesiyle, bittabi Edirne'nin ta garbından geçen hattın Edirne'nin garbında kalacağı tabiidir..."

Mudanya Konferansı TBMM'nin 9 Ekim ve 10 Ekimde yapılan gizli oturumlarının temel konusunu oluşturdu[37]. Yusuf Kemal Bey, yapılan yazışmalar, İsmet Paşa 'dan gelen telgraflar ile ilgili ayrıntılı bilgi verdi. Mustafa Kemal Paşa konferansın daha olumlu bir hava içine girdiğine değinerek amacımızın ne olduğunu dile getirdi: *" Bizim maksadımız,... Trakya'yı muharebesiz düşmandan, ordu ve idaresinden tahliye ettirip TBMM idaresine almaktır".* Ancak İngilizlerin oyunları bizi güç durumda bırakmış, itilaf devletleriyle bir savaş durumu dahi gündeme gelmiştir. Türkiye geri adım atmamış, kararlı bir tutum sergilemiştir. Fransızlar İngilizlerle aynı görüşte olmamakla birlikte bunlar bizimle birlikte olarak İngilizlere karşı çıkacak değillerdir. Bu nedenle oldukça *"tedbirli"* hareket etmek zorundayız.

Mustafa Kemal Paşa'nın, hükümetin ve meclisin kararlılığı İngiliz siyasetini iflas ettirmiş ve savaş tehlikesi General Pellé ile Franklin Bouillon'un araya gitmesiyle yatışmıştı. Harrington 9 Ekimde Karaağaç'ı içine alacak biçimde Türklere teslim edilmesine İngiliz hükümetinin razı olduğunu bildirdi. Bilindiği gibi 11 Ekim 1922'de Mudanya Mütarekesi imza edildi. 4 Kasım 1922'den itibaren İstanbul'da ve aynı ay içinde işgalden kurtulan Doğu Trakya'da TBMM'nin yasaları yürürlüğe konuldu.

SONUÇ

Tevfik Bıyıklıoğlu'nun deyimiyle Trakya, Millî Mücadele'nin çok nazik ve ayrılmaz bir parçasıdır. Batı Anadolu ve ülkenin diğer yerlerinde olduğu gibi Trakya da haksız bir işgale uğramış ve Mudanya Mütarekesine kadar bu işgal, kıyım ve baskı devam etmiştir. Hareketin büyük önderi Mustafa Kemal Paşa Millî Mücadele'nin amacını daha başlangıçta sağlam ilkelere bağlamış ve bu ilkeler Misak-ı Millî'de evrensel bir içerik ve anlam kazanmıştır. Osmanlı İmparatorluğu fiilen tarihe karışmış, Arap ülkeleri savaş sonunda Osmanlı Devleti'nden ayrılmış, Anadolu'nun büyük bir bölümü de işgal altına alınmıştı. Misak-ı

Milli'nin özü mütareke ile belirlenen ulusal sınırlar içinde bağımsız bir Türk devleti kurmaktı. Trakya olmadan bu kurtuluşun düşünülemeyeceği açıktır. Herşeyden önce İstanbul'un güvenliği, Boğazların stratejik konumu Trakya'nın ülkenin ayrılmaz bir parçası olduğu tezini güçlendiriyordu. Kaldı ki Trakya tarihsel açıdan da Türk yurdunun ayrılmaz bir parçasıydı. Daha mütarekenin başlangıcında Anadolu'da olduğu gibi burada da yerel direniş örgütleri kurulmuş ve çalışmalara başlamış bulunuyordu. TBMM bütün ulusal sorunlarda olduğu gibi Trakya konusunda da son derece duyarlı davranmış, bütün gelişmeleri yakından izlemiştir. Elden çıkmış olan Trakya'nın yeniden anavatanın bir parçası haline gelmesi, Mustafa Kemal Paşa'nın ve TBMM'nin büyük çabası ve kararlılığı sayesinde sağlanmıştır. Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin gerek işgalden önce, gerek işgalden sonra gösterdiği etkinlik ve çabaları da özellikle belirtmek gerekir. Batı Anadolu'nun kurtarılmasından sonra ordunun hızla Boğazlar ve Trakya üzerine yürümesi bu konudaki kararlılığın en somut bir örneği olarak görülmektedir. Çanakkale'de başlayan büyük bunalım Türklerle itilaf devletlerini karşı karşıya getirmiş ve yeni bir savaş tehlikesi doğurmuştur. Buna karşın Trakya'nın anavatana kavuşması konusundaki kararlılık bu bunalımın aşılmasında büyük bir rol oynamıştır. Olayların gelişmesi Atatürk'ün aynı zamanda büyük bir siyaset adamı olduğunu da kanıtlamıştır. Onun siyaseti sayesindedir ki, Trakya savaşsız olarak anavatan topraklarına katılmıştır. Öte yandan Mudanya'da da İsmet Paşa'nın kişiliğinde yeni bir diplomat doğmaktadır. Bu diplomat Mudanya'da olduğu gibi Lozan'da da Türk haklarının kararlı bir savunucusu olacaktır. Osmanlı imparatorluğu yüzyıllarca Anadolu ve Rumeli olmak üzere iki büyük denge üzerine oturmuştu. İmparatorluğun tarihe karışması bu dengeleri ortadan kaldırmış, Milli Mücadele ise yeni dengeler yaratmıştı. Çağdaş Türkiye Cumhuriyeti bu yeni dengeler üzerine kurulmuş ve yükselmiştir.

BAŞKAN - Sayın Arıkan, çok teşekkür ediyorum.

Üniversitemiz öğretim üyelerinden Yardımcı Doçent Doktor Hasan Dilan; üniversite eğitimini ve daha sonra yüksek öğrenimini Fransa'da tamamlamış olup, 1997 yılında üniversitemize girmiştir. Halen İktisadî ve İdarî Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümü öğretim üyesidir ve aynı zamanda, üniversitemizin Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkez Müdürlüğü görevini yürütmektedir.

Şimdi, Sayın Dilan'ın bildirisini dinliyoruz.

(1) Tevfik Bıyıklıoğlu, Trakya'da Millî Mücadele, Türk Tarih Kurumu, Ankara, 1992, XV

(2) Kemal Atatürk, Nutuk, İstanbul, 1972, I, 30-31, III, vesika 19

(3) Nutuk, I, 244; Gökbilgin, Millî Mücadele Başlarken, Türkiye İş Bankası, Ankara 1957-1964, II, 104

(4) Bıyıklıoğlu, I, 194

(5) Nejat Kaymaz, "TBMM'de Misak-ı Millî'ye Bağlılık Andı İçilmesi Konusu", Tarih ve Toplum, I-V/19, 20, 21, 22, 23 (1985)

(6) Nutuk, III, vesika 251a

(7) Nutuk, I, 404

(8) Ayrıntılar, Bıyıklıoğlu, I, 209-378

(9) TBMM ZC, I, 2-10

(10) TBMM ZC, I, 20-24. Atatürk'ün burada sözünü ettiği kongre Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Heyet-i Osmaniye'sinin IV. Lüleburgaz Kongresidir. Bu kongreye bütün Trakya'dan 67 üye katılmış, Trakya mebuslarıyla kolordu komutanı merkez heyetinin doğal üyeleri kabul edilmiştir. (Bıyıklıoğlu, I, 136). Atatürk'ün mecliste bu konuşmayı yaptığı 9 Mayıs 1920'de ise cemiyetin Beşinci Edirne Büyük Kongresi başlamış ve bu kongre 13 Mayıs'a kadar devam etmiştir (Bıyıklıoğlu, I, 287-288)

(11) Bıyıklıoğlu, I, 134

(12) TBMM ZC, II, 278-285

(13) TBMM ZC, X, 78-79

(14) TBMM ZC, XII, 233-237

(15) Nutuk, II, 645

(16) Nutuk, II, 650

(17) TBMM ZC Gizli, III, 116-145

(18) Nutuk, II, 650

(19) TBMM ZC Gizli, III, 164-170

(20) TBMM ZC Gizli III, 164-170

(21) TBMM ZC Gizli, III, 172-196

(22) Şeref Bey, Trakya-Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyeti'nin kurucuları arasında yer almıştı. İstanbul'un işgalinden sonra İngilizlerin yakalayıp Malta'ya sürdükleri mebuslar arasında o da vardı. 9-13 Mayıs'ta toplanan Edirne Kongresinde gerekirse kendisine yardım edilmesi üzerinde durulmuştur. Şeref Bey, Malta'dan döndükten sonra TBMM'ye Edirne milletvekili olarak katıldı ve cemiyetin işlerini Ankara'dan yürütmekle görevlendirildi. (Bıyıklıoğlu, I, 123, 128, 130, 133, 211, 286, 394)

(23) TBMM ZC, XXI, 481

(24) TBMM ZC, XXI, 482

(25) Bilal N. Şimşir, İngiliz Belgeleriyle Sakarya'dan İzmir'e 1921-1922, Ankara 1972; Zeki Arıkan, Mütareke ve İşgal Dönemi İzmir Basını, Ankara, 1989.

(26) Bıyıklıoğlu, Trakya'da Millî Mücadele, I, 433

(27) Nutuk, II, 675-76

(28) Bıyıklıoğlu, Trakya'da Millî Mücadele, I, 436

(29) Bu konuda Uludağ Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi tarafından hazırlanan eserde gerekli ayrıntılar bulunmaktadır. 70. Yılında Mudanya Mütarekesi ve Uluslararası Sonuçları, Bursa 1993

(30) TBMM ZC Gizli, III, 784-798

(31) TBMM Gızli ZC, III, 812-822

(32) TBMM ZC, Gizli, III, 832-836

(33) TBMM ZC, XXIII, 189

(34) Atatürk'ün Söylev ve Demeçleri, Ankara 1961, I, 247-269

(35) TBMM ZC Gizli, III, 860-872

(36) Şerafettin Turan, Türk Devrim tarihi II, Ulusal Direnişten Türkiye Cumhuriyetine, Ankara, 1998, 274

(37) TBMM ZC Gizli, III, 910;930-944

Yrd. Doç. Dr. Hasan Berke DİLAN*
Trakya Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü Öğretim Üyesi
Trakya Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü

"TRAKYA-PAŞAELİ MÜDAFAA HUKUK CEMİYETİ NASIL KURULDU"
"TRAKYA-PAŞAELİ GAZETESİ"

Sayın Hocama teşekkür ediyorum.

Trakya'nın milli mücadele tarihi üç döneme ayrılmaktadır. İlk olarak, Mondros Mütarekesi ile başlayan ve Sivas Kongresi ile son bulan ve yaklaşık bir yıl süren dönemdir. Bu dönem, Trakya topraklarında örgütlenme ve mücadelenin başladığı dönemdir. İkinci dönem; Sivas Kongresi ile başlayan Mudanya Konferansı ile son bulan dönemdir. Üçüncü ve son dönem de, Mudanya Konferansı ile Lozan Barış Andlaşması arasındaki dönemdir.

Bu bildirimizde ilk döneme denk gelen siyasi tarihimizin karanlık kalmış iki konusu ele alınıp irdelenmektedir. Bunlar sırasıyla, Milli Mücadele'de Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'nin kurulması ile bu cemiyetin yayın organı olan Trakya Paşaeli Gazetesi'nin incelenmesidir.

Trakya'nın Parçalanması ve Edirne'nin Serhat Kenti Olması

1877-1878 Osmanlı-Rus savaşı sonunda, önce 3 Mart 1878'de Ayastefanos andlaşması imzalandı. Bu anlaşmaya göre Trakya'nın büyük bir bölümü Bulgaristan'a verilmek istendi. Bulgaristan bundan böyle "Büyük Bulgaristan"ı gerçekleştirmek için Trakya ve Makedonya üzerinden Ege Denizi'ne inmeye kalkışacaktır[1]. Buna karşın 13 Temmuz 1878'de imzalanan ve 64 maddeden oluşan Berlin andlaşmasıyla Rusya tarafından kurulmak istenen Büyük Bulgaristan toprakları küçültülerek bir Prenslik kuruldu. Aynı andlaşmanın 14 ve 15. maddesine göre bir de Şarki Rumeli Vilayeti oluşturuldu. Berlin Kongresi'ne kadar beş sancaktan oluşan Edirne Vilayetinden[2] İslimiye ve Filibe sancakları kopartılarak Şarki Vilayeti ortaya çıkarıldı. Üç sancaklı kalan Edirne Vilayeti'ne bu

** Özgeçmişi s. 115*

defa Gümülcine sancak yapılarak bağlandı. 18 Eylül 1885'te Bulgaristan Prensliği tarafından Şarki Rumeli Vilayeti bir oldu bittiyle ilhak edildi. Bu olaydan sonra Bulgarlar, Makedonya ve Trakya'nın tümü üzerinde her fırsatta hak iddia etmeye başladılar. Bu nedenle 1890 yılında Sofya'da, görünüşte Bulgar göçmenlere yardım etmek amacıyla Bulgarlar tarafından bir Merkezi Edirne-Makedonya Komitesi kuruldu. Daha sonra Trakya Komitesi adını alan bu komitenin üyeleri arasında 1893 yılında Selanik'te kurulan Makedonya komitesi üyeleri de bulunuyordu. Trakya Komitesini Rilo Manastırı başrahibi yönetiyordu. Bunun amacı tüm Edirne vilayetini eline geçirmekti. Trakya Komitesi, Nisan 1903'te Edirne'de bir de isyan çıkarmıştı.

Birinci Balkan Savaşı sırasında, üç hafta içinde Trakya'nın tamamı Bulgarların eline geçmişti. Edirne kalesi, 161 gün kendisini savunduktan sonra 16 Mart 1913'te Bulgarlar'a teslim oldu. 30 Mayıs 1913'te imzalanan Londra Barış Andlaşmasıyla Osmanlı Devleti Midye-Enez hattının ötesindeki Trakya ve Rumeli topraklarını Balkan devletlerine bırakmayı kabul etti.

Osmanlı Devleti'nden geriye kalan geniş Rumeli toprakların paylaşılması sırasında Balkan ülkeleri arasında çıkan anlaşmazlıklar 29 Haziran 1913'te İkinci Balkan Savaşı'nın patlamasına neden oldu. Osmanlı ordusu Midye-Enez çizgisini geçerek Edirne'yi ve Dimetoka'yı Bulgarlardan geri aldı. 29 Eylül 1913'te iki devlet arasında İstanbul Andlaşması imzalandı. Buna göre yeni Osmanlı-Bulgar sınırı Batı Trakya'yı yani Struma-Karasu'ya kadar olan toprakları Bulgarlara bıraktı[3].

Osmanlı hükümetinin İstanbul Andlaşmasıyla Batı Trakya'yı Bulgarlara bırakması Batı Trakyalı Türklerin tepkisine neden oldu. Batı Trakyalılar bundan böyle silahlı direniş hareketlerine kalkışacaklardır[4].

2 Ağustos 1914 tarihli Osmanlı-Alman ittifak andlaşmasının imzalanmasından onyedi gün sonra bu defa Sofya'da Bulgaristan'la bir İttifak ve Dostluk Andlaşması imzalandı. Bu anlaşmanın mimarları arasında Bulgar Başbakanı Radoslavof ile Talat Bey bulunuyordu. 19 Ağustos günü imzalanan bu andlaşmanın birinci maddesi önemlidir. Buna göre, Osmanlı Devleti Batı Trakya üzerinde, Bulgarlar da İstanbul Andlaşması'yla sınırları çizilen Doğu Trakya toprakları üzerinde hiçbir iddiada bulunamayacaklardır[5].

Üçlü İttifak gurubuna katılmasına karşılık Bulgarlar Birinci Dünya Savaşı'na hemen girmediler. Önce güvenliği için Çanakkale ve Gelibolu Savaşları'nın sonucunu beklediler[6]. Sonra, Edirne'nin yani Meriç'in batısında bulunan çok değerli toprakları 6 Eylül 1915'te Sofya'da imzalanan Osmanlı-Bulgar Sınır Düzeltme Andlaşması'yla elde ettiler. Bu sınır düzeltmesinin mimarları arasında Mebusan Meclisi Reisi Halil Bey ile gene Bulgar Başbakanı Radoslavof bulunuyordu. Bu anlaşmanın birinci maddesine göre Meriç-Arda gibi önemli iki ırmak; Edirne'nin kuzey, batı ve güney batısında bulunan her bakımdan değerli topraklarla, Karaağaç-Kuleli-Burgaz demiryolu, Bosnaköy ve Dimetoka Osmanlı topraklarından koparılmış oldu.

Mondros Mütarekesi Sırasında Trakya'nın Durumu

3 Mart 1918'de Bolşevikler'le Merkez Devletler arasında Brest-Litovsk Andlaşması imzalandı. Doğu cephesindeki savaşlara son verilmiş oldu. Bu anlaşma, Merkez devletlerine yeni topraklar kazandırıyordu. Brest-Litovsk'un imzalanmasından sonra bu defa Merkez Devletler, kazanılan toprakların bölüşülmesi için 24 Eylül 1918'de Berlin'de bir araya geldiler. Osmanlı Devleti, Berlin Andlaşması'nın 5. maddesine göre yalnızca Bulgaristan'dan Meriç nehrinin sol tarafında bulunan iki kilometre genişliğindeki kıyı şeridini alıyordu. Karaağaç, Dimetoka ve çevresi gene Bulgaristan'da kalıyordu. Bu anlaşmanın 6. maddesinde şöyle deniyordu: "Bu hudut düzeltmesinden sonra Osmanlı Devleti hiçbir şekilde Bulgaristan'a karşı hiçbir toprak talebinde bulunmayacaktır."[7]

30 Ekim 1918'de Mondros Mütarekesi imzalandığı sırada Trakya'nın sınırı bu konumdaydı.

Daha sonra Lozan'da kabul edilen Trakya sınırının çizilmesinde 24 Eylül 1918 tarihli Berlin Andlaşması temel alınmış, yalnızca buna Karaağaç, Bosnaköy ve Demirtaş Çiftliğini içine alan küçük bir toprak parçası ilave edilmiştir.

Trakya Üzerinde Bitmeyen Bulgar-Yunan Çatışması

Birinci Dünya Savaşı'nın aç ve yoksul bıraktığı halk ümitsizlik içinde bulunuyordu. Herkes ardı arkası kesilmeyen felaketlerin bir gün önce bitmesini istiyordu. Ülke, umutsuz bir bekleyiş içinde çalkalanıyordu. Heyecanlı şayialar çıkartmakta oldukça marifetli olan seciyesiz ve her devrin makbulü olan insanlar bu ateşi körükleyerek ortalığı daha da karıştırıyorlardı.

Halk yalnızca ekmeğini düşünüyordu.

Bulgarlar, Edirne kenti yanına kadar, hatta Meriç nehrinin yanındaki Doyran Köyü bile onlara kalmak şartıyla Birinci Dünya Savaşı'na girmişlerdi. Doğu ve Batı cephelerinde başarısız savaşlar yapan ve ayakta durmaya gücü kalmayan Alman İmparatoru Wilhelm Kayser, Bulgarları bir an önce savaşa sokabilmenin çaresini Çar Ferdinand'ı kandırmakla bulmuştu. Alman İmparatoru, Bulgarlara Edirne vilayetini verecekti. Edirne kenti çevresi, Meriç köprü başına kadar topraklar 1915 yılında Bulgarlara verilmişti. Bu gerçekten Edirneliler için pek korkunç bir şeydi.

Bulgarlar, 19 Eylül 1918'de Selanik'te Müttefik Doğu Orduları komutanı Franchet D'Esperey'e yenildiler. Böylece Bulgar cephesinin düşmesiyle Batı Trakya topraklarının önü açılmaya başladı.

Bulgarlar cepheyi bırakarak kaçarken önce Uzunköprü'de bir Alman tümeni (fırkası) ortaya çıktı. Edirne'ye düşmanı sokmamak bahanesiyle Edirne'ye kadar geldiler. Bunlar Edirne'yi Karaağaç'a bağlayan iki köprüyü atmak üzere olan yirmi kadar bomba taşıyan motosikletli Alman askerleriydi.

Edirne Valisi Zekeriya Zihni Bey, bu münasebetsiz girişimi duyunca olaya engel oldu.

Bu olay atlatıldıktan sonra bu defa bozulan Bulgar ordusu askerleri Edirne'ye yürümek için Kartaltepelerin ardında toplanmaya başladılar ve ardından Karaağaç'a doluştular.

Şeref Bey: *"Bulgarlar şimdi dağılan ordularının Bulgaristan'a dönmesini ancak Edirne önünde bir macera çıkarmak suretiyle önleyebileceklerine inanıyorlardı. Kaçak ve uğursuz Bulgar ordusu savunmasız Edirne'ye yürüyecek ve işgal edecekti. Şehirde kırık dökük bir kaç jandarmadan başka asker de yoktu.*

Kentte her dakika bir katliam tehlikesi vardı.!"[8]

Bunu fırsat bilen Rumlar ve özellikle Yahudiler kentte sonu gelmiyen olumsuz propagandalar başlatmışlardı. Edirne şimdi tam bir şaşkınlık içindeydi.

İstanbul; savaştan sorumlu tutulan İttihat ve Terakki'nin ileri gelenlerinden Enver ve Cemal paşaların savuşması özellikle sınır kenti konumuna getirilen Edirne'yi çok sarsmış, moralini bozmuştu. İstanbul'dan

bir şey beklemenin bir anlamı yoktu. İttihat ve Terakki Cemiyeti son bir kongre toplamış ve fesh kararı almıştı. Onun yerine *"Teceddüd"* (yenilenme) adıyla yeni bir oluşum meydana getirilmek isteniyordu. Bunu oluşturanlar da yine eski İttihatçılardı. Başlarında da İsmail Canpolat vardı[9].

Bu arada birkaç İttihat ve Terakki karşıtı ortaya çıkmıştı. Bunlar hiçbir zaman siyasi bir parti içinde özveri ile çalışmak istemeyen ahlak ve fazilet dışı kimselerdi. Niçin ve neden muhalif olduklarını bilmeyen, her gün gömlek değiştirir gibi fikir değiştiren kanaatsiz ve inançsız, dar beyinli, dar görüşlü olan bu adamlarda Hürriyet ve İtilaf Fırkasını yeniden faaliyete geçirmeye çalışıyorlardı.

Mütarekenin ertesi günü bunlar birbirlerine düşman olmuşlardı.

Şeref Bey:[10] *"Edirne; Bulgar ordusunun karşıki tepeler ardında toplandığını duyduğum zaman, bunun sebep ve kaynağını araştırdım. Ortada çok kuvvetli bir propaganda, dedikodu dolaşıyordu. Edirne halkı düşkün ve aç halkın, çok zavallı ve terk edilmiş bir durumda kalması, şehrin simasını tamamıyla Balkan Harbinin uğursuz günlerindeki manzaraya çevirmişti. Her kahvede, her yerde, her sokakta ve evde bir Bulgar sözü vardı. Bu söz çok çatallıydı. Bir yandan Bulgar ordusunun Edirne'ye müttefik ve dost gibi girerek halkı koruyacağı lafı yayılırken öte yandan Bulgarların erkekçe savunma yapamayarak cepheden kaçtıklarını, cephenin yarılmasından dolayı Edirne'yi yağmalayacakları, yakıp, yıkacakları ve bunun önüne geçilemeyeceği lafları ortalıkta dolaşıyordu."*

Bu şaiyalar Bulgar papazı uğursuzunun idaresi altındaki konsolos katibi, Edirne'ce bilinen simalardan Drandrof denilen meşhur Türk düşmanının marifetiydi. Bu yaratık kelimenin tam manasıyla maskara bir ahlaksızdır... Harb-i umumide meşhur kaçakçı konsolos olarak üç yıl Bulgar- Türk sınırlarında kaçakçılık yapmıştı.

Drandrof: *"Bulgar ordusunun bir saatte Edirne'yi istila edebileceğini, bundan Karaağaç mutasarrıfı Roza Natali'nin haberi olduğunu, buna Karaağaç istasyon kumandanı ile birlikte karar verdiklerini, esas amacın hiç olmazsa Edirne'yi bir güzel soydurmak olduğunu.." mahrem olarak söylemişti."*[11]

Bu arada Bulgaristan'da Trakya namına toplantılar, gezintiler yapılmakta olduğu söylentileri de yayılıyordu. Drandrof'un bitmeyen marifetleri arasında bu da vardı. Bulgarlar'ın Karaağaç'taki konuşmalarını ve Bulgaristan'daki söylentileri, sağlıklı bilgileri Karaağaç'ta oturan makinist Şükrü Bey sağlıyordu[12].

Sonunda Bulgaristan'ın gerçek niyeti öğrenildi. İstanbul'da geçen bir olay bu söylentilere açıklık getirdi.

Edirne'de bunlar olurken İstanbul'da Hariciye Nezareti Müsteşarı Reşat Hikmet Bey, Edirne Mebusu Faik Beyi[13] makamına davet etmişti. Ona Bulgaristan'da yapılan bir kongreden bahsetmişti. Kongre'nin adı *"Edirne Kongresi"* idi. Bu kongreye Amerika Birleşik Devletleri maslahatgüzarı Mörfi de katılmıştı. Mörfi'nin aracılığıyla Paris'te yapılacak barış konferansına Doğu ve Batı Trakya'nın Bulgarlara verilmesi için girişimde bulunulacaktı. Bu plan Bulgaristan'da büyük bir kabul ve teşvik görmüştü. Bu konuda bir muhtıra hazırlanmıştı. Bu muhtıranın arkasında Trakya Komitesi bulunuyordu. Trakya Komitesi, Makedonya Komitesi ile birlikte hareket ediyordu. Rilo Manastırı başrahibi Trakya Komitesi'ne başkanlık yapıyor ve perde arkasından yönetiyordu.

Bulgar Trakya Komitesi bu muhtırasında Trakya'nın hemen Bulgarlara verilmesini istiyordu. Muhtıranın bir kopyesi Edirne Milletvekili Faik Bey'e Reşat Hikmet Bey vermişti.

Bu muhtıra ve haberler makinist Şükrü Bey vasıtasıyla Edirne'de Şeref Bey'e ulaşıyordu. Şükrü Bey, Şeref Beyle Faik Bey arasındaki haberleşmeyi sağlıyordu.

Bulgar Trakya Komitesi'nin muhtırası özet olarak şöyleydi: Komite, Edirne'nin Bulgar olduğunu iddia ediyordu. 320 bin Bulgarın Edirne'den zorla göç ettirildiğini yazıyordu. Bulgarlara göre bu bir tehcirdi ve Balkan Savaşları sırasında yapılmıştı. Bunların geri dönmesini ve Edirne'nin egemenlik hakkının Bulgarlara verilmesini istiyordu[14].

İşte bu muhtıraya bir cevap vermek için ilk toplantı Edirne Valisi Zekeriya Zihni Beyin[15] evinde, Şeref Bey ve Şevket Beyin bir araya gelmesiyle üç kişi arasında gerçekleşti.

Şeref Bey: *"Cebimde muhtıra ile evime dönerken kapısının önünden geçtiğim Vali Zekeriyya Zihni Beyin evine uğradım.*

Zekeriyya Zihni Bey, yüksek bir idare kabiliyetini ispat etmiş afif ve namuslu, saf dürüst ve vefakar bir zat olarak Edirne vilayetinde çok temiz bir ad bırakmış, Türk davasında derin bir sadakatla çalışmış İttihat ve Terakki Hükümeti'nin valisiydi.

Bu sırada Edirne Belediye Başkanlığı yılan hikayesine dönecek olan Şevket Bey de[16] oraya geldi.

Hemen konuya girildi. Ben Fransızca olan muhtırayı okudum. Orada onlara Türkçe'ye tercüme ettim. Memleketin karanlık manzarası bizi çok endişelendiriyordu. Bu sohbet pek hüzünlü olmuştu."[17]

Kaleme alınan cevabi muhtıranın özeti şöyledir: Sofya'daki Edirne Komitesi'nin Türk ve Müslüman Edirne vilayeti nüfusu üzerine ileri sürdüğü yanlış ve çarpıtılmış bilgilere karşın cevap verilmekte ve yeni Türk ve Bulgar nüfus dağılımı sancaklara bölünerek verilmektedir.

Muhtıra önce İstanbul gazetelerinde daha sonra cemiyetin yayın organı olan Trakya-Paşaeli Gazetesinin[18] ilk sayısında yayınlandı. *"Hak ve Hakikat Devrindeyiz, Sofya'daki Edirne Komitesi ve Hakikat"* başlıklı makale Şeref Bey tarafından yayınlanınca derhal içerden sesler yükselmeye başladı.

Şeref Bey: *"Bu defa Rumlar azmaya başlamışlardı. Bilmem nasıl bir süratle Ermeniler de yetişmişlerdi. Artık şehirde hakimiyet ve otoritesini muhafaza eden bir kuvvet kalmamıştı.*

Edirne vilayetinde Yunanlıların resmi Muhacir Cemiyeti ile Yunan Salib-i-Ahmeri yani Kızılhaçı, Edirne Kız Rum mektebine yerleşmiş sekiz metre genişliğinde mavi-beyaz bayraklarını asmışlardı. Rum metropolitin başkanlığında "Mavri Mira Cemiyeti" oluşturulmuştu. Mavri Mira bütün Rum köylerinde teşkilatlanıyordu. Keşan tarafları, ateş içindeydi. Türk jandarmalar öldürülüyordu. Rum metropolitine Ermeni papazı meşhur Dizarsen tam destek veriyordu. Başta Rum metropoliti olduğu halde Türk olmayan herkes şimdi birer kahraman kesilmişti.. Rum ve Ermeni papaza bir üçüncü şahıs dikkati ve ırkına has kayıtlarla katılmıştı: Yahudi Hahambaşı Beceran Efendi."[19]

"Rumlar, Edirne'nin Yunanistan'a ait olduğunu söylüyorlardı. Ermeniler de intikam almaya hazırlanıyorlardı.

Bulgarların bu talebini görüşürken asıl Yunanlıların yükleneceğini düşünüyorduk. Felaket orada idi. Edirne'deki Rum metropoliti bulunamıyordu. Derhal İstanbul'a koşmuştu. Şimdi Rum metropolithanesinde Venizeloscular adıyla açıktan cemiyet kurmuşlardı.

Yunanlıların ne istediklerini her Türk biliyordu. Onlar Trakya'yı değil, hatta İstanbulu da istiyorlardı. Ve zaten onlara kalsa dünya haritasında Yunan'ın imzası olmayan bir yer var mıdır? "[20]

Edirne Yahudileri de gelecek efendilerinin kendilerine nasıl çıkarlar sağlayacaklarının hesabını yapıyorlardı. Bunların Başında Yahudi Hahambaşı Beceran Efendi bulunuyordu. Bir de Yahudilerin sözcüsü konumunda ünlü Avukat Hayim Behmuras Efendi vardı. Mütarekenin imzalanmasının dördüncü gününde Yahudiler Edirne'de aralarında bir toplantı yapmışlardı. Avukat Hayim Behmuras Efendi ateşli bir nutuk atarak Türkler için şunları dile getirmişti:

"Artık dünya yüzünde yeri kalmayan bu kötü Türklerle ilgiyi kesmek bizim medeni galiplere karşı bir büyük borcumuzdur" demişti."[21]

İşte Yahudilere kadar her millet artık Türk'ün hayat hakkı kalmadığına inanarak bu sırada bütün ilişkilerini kesmişlerdi.

İşte Edirne'nin Mütareke sırasındaki durumu bu şekildeydi.

13 Kasım 1918 Günü; Kuleli Köyü'nde Bir Samanlıkta Alınan Tarihi Karar

İstanbul'dan ikinci haberi gene makinist Şükrü Bey getirdi. Reşat Hikmet Bey'in Faik Beyle olan son konuşması açıklığıyla öğrenildi. Bulgarların, *"Trakya Komitesine"* karşı bir mahalli cemiyet teşkil edilmesi konusu konuşulmuştu.

Şeref Bey: *"Zekeriya Zihni Bey'le olan ikinci görüşmemizde Vali bunları çok isabetli buldu, teşvik etti. Ve nihayet Şevket Bey de bu fikri kabul etti."*

Mütarekenin karanlık günlerinden bir yağmurlu gündü. Belediye Reisi Ahmet Bey; herkes aç ve yoksul iken içine kurularak Edirne halkının binbir alayına konu olduğu meşhur saltanatlı arabasından başka ülkede nakliye vasıtası kalmamıştı.

"Mondros Mütarekesi'nin 14. günüydü; yani 13 Kasım 1918. Gökyüzü olanca pınarlarını açarak ortalığı yıkıyordu. Hava çok soğuktu, biz belediyenin şişman reisi Ahmet Beyin şahane bir şekilde döşettiği süslü Lanvesiyle[22] *Babaeski şosesinde gidiyorduk. Havsa ile Babaeski arasında Kuleli köyüne geldik. Yolun sol tarafındaki bir samanlığın sundurmasına sığınarak oradan Yolageldi'ye haber gönderdik. Yarım saat sonra köyden Yolageldili İbrahim Ağaoğlu Kasım Efendi*[23] *yetişti.*

Bu cemiyet meselesini orada uzun uzadıya görüştük. Faik Beyin görüşmesini, Şevket Bey söyledi. Vali Zekeriya Zihni Beyle olan görüşmeyi anlattık. Cemiyetin kurulması hususunda derhal orada görüş

birliği sağlandı. Ertesi gün İstanbul'a giderek zaten hemen bir çoğu İstanbul'da bulunan Trakyalıları, Kasım Efendi'nin Kınacıyan Hanındaki yazıhanesine davet ederek işin etraflıca görüşülüp bir karara bağlanması esası üzerine ayrıldık.

14 Kasım günü derhal İstanbul'a hareket ettik. İstanbul'a Kasım Efendi bizden bir gün sonra geldi. Biz Edirne mebusu Faik Beyle aynı gün buluştuk. Karar aldık. 15 Kasım 1918 günü Şevket Bey'le birlikte Garbi ve Şarki Trakyalılar'dan İstanbul'da bulunabilen kırk iki kişiden oluşan bir meclis topladık. Faik Bey problemi detaylı bir şekilde açıkladı. Şevket Bey işi güzel idare ederek Trakya Türk davasının Bulgarlara karşı ve dünyanın gözü önünde Türk Trakya Birliği'nin savunmasını açıkladı.

Bu toplantıda hazır bulunan Batı Trakyalılar'dan bazılarının kafalarında başka düşünceler vardı. Birden açıklamamakla birlikte herhalde pek de gizli tutamıyorlardı. Batı Trakya zaten Bulgarların elinde idi. İstanbul Antlaşması'yla Bulgarlara terk edilmişti. Lakin Bulgarların mağlubiyeti üzerine Batı Trakya'nın tahliyesi beklenmedik bir durum almıştı. Bu durum acaba müstakil bir Batı Trakya Hükümeti (Devleti) haline getirtmek mümkün değil miydi? Balkan Harbinden sonra devam etmiş olan birkaç günlük geçici bir hükümet tadı onların dimağında yer etmişti.

Bununla beraber şu hayalin gerçekleşmesine bugün için imkan olmadığını çok iyi anlayan İskeçeli'ler bizimle çalışmak kararını verdiler. Bu toplantının sonunda şu karar alındı: Kurulacak cemiyetin Edirne'de bir merkezi olacak, İstanbul'da beş kişilik bir siyasi heyeti bulunacaktı."

İki gün sonra Edirne'ye hareket edildi. Bu defa Edirne Belediyesi'nde önemli bir toplantı yapıldı. Burada durum bütün çıplaklığıyla görüşüldü.

Şeref Bey: *" Şurasını çok iyi yazıp ve açıklamak isterim ki; Bu toplantı çok samimi idi. Herkes aziz Türkiye'den, Trakya'nın ayrılmasını düşündükçe çıldırıyordu. Ve hiç kimse bu yolda ölmekten bir saniye tereddüt göstermiyordu. Müzakereyi Şevket Bey idare etti. Görüşmenin başlangıcında çeşitli düşünce sahipleri vardı. Özellikle daha düne kadar ülkede hususi durumlar meydana getirmiş olan bir Cemiyetin taraftarı, temsilcisi, müfettişi, memuru, seveni olan kişiler aramızdaydı.*

Bunların şöyle bir milli oluşuma tekrar girmelerinden endişelenen haklı şüpheler besleyen şahıslar da vardı. Acaba bu da İttihatçıların bir

manevrası olmasın diyenler bulunuyordu. İşte bu problemi orada hazır bulunan Doktor Rıfat Osman Bey halletti. Aşağı yukarı şuradaki toplantının gayesini açıkladı. Buna çok lüzum vardı.

Mezar açılınca kinlerin sönmesi pek tabiidir.

Bu oluşumu artık tarihe karışmış olan grup ve cemiyetlerin hiçbiriyle ilgisi yoktur. Şimdi bunun gayesi aziz Türkiye'nin kaçınılmaz kaderi olmuş ve haklı davasını müdafaa etmekti. Şu halde siyasi düşünceleri birbirine muhalif olan vatan çocukları Trakya gayesinde birleşecekti. Ve burada zaten ne nüfuz, ne hükmetme, ne kendini gösterme gibi hırs ve iştah çekecek bir şey vardı!"

İsmail Nazım Bey toplantının sonuna doğru ilave etti: *"Aksine bunun ucunda ip vardır. Üç ayaklıyı, idam sehpasını gözüne kestirerek bu vatan kavgasına girilebilir"* dedi.

Cemiyetin oluşturulmasına karar verildi. Cemiyetin adı ise şu şekilde bulundu:

Şeref Bey: Ben o sırada tam Selimiye Camii'ne karşı gelen pencerenin önünde idim. Verilen kararları deftere ben yazıyordum. Gözlerim elimde olmaksızın Arasta mektebinin üstünden, Arastanın kubbeleri arasından Selimiye minarelerine, kubbelerine doğru kaydı. Sinan'ın bu şahaseri bana bir an içinde milletimin şerefli tarihini yaşattı.

Ben Aykutoğlu, Kara Ali'nin oğlu, Timurtaş'ın oğlu, Oruç'un bana kadar gelen katıksız saf, temiz neslinin oğlu idim. Meriç sularında çağlayan sesler, nameler dedelerimin yanık sazından kopan koşmalara dem tutuyordu. Ve şimdi karşımda yükselen şu Türk abidesi şerefli babalarımın muhafazasını bana bıraktığı muhteşem bir eserdi. Bunun üstünde bir yabancı bayrağın dalgalandığını görmek! Allahım bu ne felakettir!

O zaman Niğbolu, Varna, Kosova, Bizans, Mısır, İran surları önünde gürleyen sesler, Budapeşte'de ve Niğbolu'daki at kişnemeleri kulağımda çınladı.

Bir dakika, bir tek dakika benliğimden sıyrılarak bütün bu olayları düşündüm. Yüzümü arkadaşlara çevirdiğim vakit zannederim ki heyecandan biraz daha sararmış titriyordum. O zaman haykırdım: "Bu vatanı müdafaa için kurulan bu cemiyetin adı: Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyetidir".

Şeref Bey daha sonra Paşaeli sözcüğünü Trakya Paşaeli Gazetesinin 1. sayısında şöyle açıkladı: *"Süleyman Paşa, Trakya'ya Gelibolu'dan geçmiştir. Orhan Gazi, bu toprakları bir ferman-ı hümayunla kendisine vermiştir."* Fermanda bu yerlere Süleyman Paşaya atfen *"Paşaeli"* isimlendirmesi yapılmıştır[24].

İstisnasız herkes bu tarihi isimlendirmeyi kabul etti.[25] Cemiyet kurulmuş oldu.

Şeref Bey: *"Şark vilayetlerinde kurulacak olan cemiyet başka bir gaye üzerine, Trakya Paşaeli'nden çok sonra.... Trabzon'da Rum Pontus hükümetine karşı teşekkül eden cemiyette çok zaman sonra teşekkül etmiş ve "İzmir Redd-i İlhak" cemiyeti de esasen Mayıs 1335 (1919) tarihini müteakip doğmuştu. Türkiye'de vatan gayesi için, işgalcilere karşı teşekkül eden ilk Müdaffa-i Hukuk Cemiyeti, Mütarekenin tam on dördüncü günü teşekkül eden Trakya Paşaeli Müdafaa-i Hukuk Cemiyetidir. Bunun gayesi bellidir."*[26]

Edirne'deki kuruluş kongresinde cemiyet on maddelik bir tüzük (program) hazırladı. Bu tüzükle Edirne Vilayeti'ne verilen tüzük arasında çok az bir farklılık bulunmaktadır. Hukuk Cemiyeti yerine Heyeti Osmaniye sözcüğü konulmuştur. İki isimlendirme arasında hiç bir fark yoktur. Aynı cemiyetlerdir.

Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'nin Tüzüğü[27]

Kuruluş kongresinde kabul edilen asıl metin ve maddeleri aşağıdaki gibidir.

1- Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti namıyla bir Cemiyet teşkil edilmiştir.

Cemiyetin gayesi ilmi, siyasi, medeni vasıtalarla Türk Trakya'nın Osmanlı camiasından ayrılmamasına hizmetten ibarettir.

2- Cemiyetin on iki (12) kişilik seçilmiş bir merkez heyeti ve merkeze bağlı yerlerde çeşitli şubeleri vardır. İstanbul'da da 5 kişilik bir siyasi heyeti mevcuttur.

3- Her şube merkeze bağlı olacaktır. İstanbul siyasi heyeti her türlü yazıyı düzenlemelerinden önce Heyet-i Merkeziye'yi haberdar etmeye mecburdur.

4- Cemiyetin bir başkanı, bir başkan yardımcısı, bir temsilcisi, bir sandık emini aralarından seçilir.

5- Kararları ekseriyetle verilir. Başkan görüşmeleri, toplantıları idare eder. Cemiyetin mührü başkan ve üyelerden birinin mührüyle mühürlenerek tatbik olunur.

6- Cemiyetin bir bütçesi vardır. Yazı heyeti bunun müsveddelerini hazırlayarak Cemiyete gösterir, münasip görürlerse neşrolunur.

7- Cemiyetin mali idaresi üç üyeye verilmiştir. Yardım ve aidat istemek bu heyete aittir.

8- Cemiyet, broşürler, kitaplar, konferanslar, metinler yayınlar ve tertip eder. Cemiyet, Trakya Türk davasını bütün dünyanın gözü önünde müdafaa edecektir.

9- Cemiyetin şimdiye kadar Osmanlı Padişahlığı'nda teşekkül etmiş olan hiçbir siyasi fırka ve cemiyetle münasebeti yoktur ve olamaz. Her Trakyalı cemiyetin azasıdır. Muhtelif siyasi düşünce (ashalı) Trakya gayesinde bir bütün halinde birleşecek ve Trakya hukukunu müdafaa edecektir.

10- Cemiyet, resmen hükümete beyanname vererek işe başlamış olacak ve mali, yayın, idari, siyasi heyetler topluca ve ahenk içinde çalışacaklardır[28].

Cemiyetin tüzüğü ve adı kabul edildikten sonra Merkez Heyeti şu isimlerden teşekkül etti: Şevket Bey, Dr. Rıfat Osman Bey, Kasım Efendi, Faik Bey, Şeref Bey, İsmail Nazım Bey, Müftüzade Cemal Bey, Fethi Bey, Cevdet Kazım Bey, Müftü Sinan Efendi, Ali Seyfettin Bey, Ahırköylü Ahmet Bey, Münir Mustafa Bey seçilmiştir.[29]

Müftü Sinan Efendi[30] başkan, Şevket Bey başkan yardımcısı oldu. Ali Seyfettin Bey[31] sandık emini seçildi. Fethi Bey derhal Edirne'ye gelip heyete yazıldı. Faik Bey, İstanbul'daki siyasi heyetin sorumluluğuna getirildi.

Toplantının sonunda Yolageldili Kasım Efendi: *"Bu iş dört tarafta teşkilat ister... Bunun yürümesi için de para lazımdır dedi. Kasım Efendi derhal işe başladı. Defterin gelir hanesine yüz lira kendisi, yüz lira kardeşi Mehmet Ağa için kaydedildi ve orada parayı sandık eminine teslim etti. Herkes gücüne göre bir miktar para verdi."*[32]

Trakya-Paşaeli Gazetesi[33]

Edirne Merkez Heyeti ilk adımda bir gazete çıkarılmasına karar verdi. Cemiyetin resmi yayın organı olarak *"Trakya Paşaeli"* gazetesi kuruldu[34].

Bir yazı heyeti oluşturuldu. Bunun için ayda altmış lira Şeref Beye verilmesine karar verildi. Bu paranın tam iki ay verildiğini Şeref Bey'in hatıratından öğreniyoruz.

Gazete Şeref Bey'in sorumluluğu altındaydı. İmtiyaz sahibiydi. Münir Mustafa ile Rıfat Osman Bey yazı heyetinde bulunuyor, ona yardım ediyorlardı.

Trakya Paşaeli Gazetesinde yayınlanan makaleler genellikle ya Şeref Bey, ya da Rıfat Osman Bey tarafından kaleme alınıyordu.

Şeref Bey: *"Bu gazeteye ben canlı bir şekil vermeye çok uğraştım. Yalnız Türk davasının Türkiye de bir savunucusu kalmış gibiydi. İstanbul'un bulaşık gazetelerinde yalnız birbirini didikleyen nefret dolu bir dedikodu vardı. Böyle utanılır bir duruma gazeteyi düşürmemek biricik emelimdi. Ben burada Türk Trakya'nın haklı davasını savunuyordum; dünyaya duyuruyordum.*

Yazılar heyetçe görüldükten sonra basılsın istenildi. Buna itiraz etmek işi bozmak demekti. Ses çıkarmadım. Fakat uygulamada bu sansürün bir kıymeti yoktu. Bu bozgunculuk Münir Mustafa'nın başının altından çıkıyordu. Olumsuz bir tutum takınıyor, böbürleniyordu. Daha ikinci toplantıda hafiyeliğe başladı. Hayatı ve insanlar hakkında hükmü daima (ümmi) ve saf olan Rıfat Osman Beyi kızdırdı..." [35]

Gazetenin adresi Edirne Darülfünun Caddesi 42 numaralı yerde bulunuyordu. Yıllık abone parası 50 kuruştu. Bir sayısı 40 paraya satılıyordu.

Trakya Paşaeli Gazetesinin ilk sayısı 2 Aralık 1918'de yayınlandı. Gazete bu sayısında cemiyetin programı ve kuruluş beyannamesini yayınladı.

Kuruluş beyannamesinde cemiyetin esas gayesi şöyle açıklanıyordu:

"Varlığımızı ispat etmek için merkezi Edirne'de olmak üzere Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi adıyla bir cemiyet teşkil ettik. Edirne vilayetinde 1.094.371 nüfusa karşılık 615.720 miktarının Türk ve Müslüman olduğu dikkate alınınca...Türk ve Müslüman davasını... en gür sesimizle müdafaa etmekten başka yapacak bir işimiz kalmamıştır.

Maksat bizzat vatanın kurtarılması ve milli davamızın müdafaası olunca Bütün Türk ve İslam evladının bu yolda elele...haklı davanın başarıyla sonuçlanmasına yardım edeceklerine kanaatimiz olduğunu beyan ederiz.

Bütün Edirne vilayetinin ahalisinin Karasu'dan Mustafapaşa'ya kadar bütün Edirne vilayeti halkını bize yardım buyuracaklarına... memleket evlatlarını hizmete davet ederiz."

Gazete, 15. sayısında Trakyalılara hitaben bir ikinci beyanname yayınladı. 10 Mart 1919 günü yayınlanan bu uzun beyanname, Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi"nin kuruluş nedenini ve cemiyetin amacını daha teferruatlı olarak şöyle açıklıyordu :

"...Ümmetin temiz vicdanından kopan sessiz bir seda bize vatan tehlikede emrini tebliğ ettiği günden beri heyet çizdiği hudut-ı müdafaayı... Trakyalıların namı hamiyetine bir iftihar payı ve şükran tefrik eyleyebilmiştir.

Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi'nin maksadı vataniyesi nizamnamesinin açık maddelerinden buyrulacağı üzere Trakya birliğini meydana getirmekten ibarettir...

Trakya Paşaeli merkez idaresinde bulunduğumuz cihetle işte umum Trakyalıları bu katıksız vatanperveraneye davet ile beraber...evvelce intisab etmiş olduğumuz...bütün cemiyet ve fırkalardan...istifa ederek yalnız ve yalnız Trakya Paşaeli Cemiyetinin programına sadık kalmak şartıyla çalışacağımızı arz ve ilan... bu vatani hizmette bizi gayemize vasıl oluncaya kadar takip buyurmalarını rica eyleriz."

Bu kuruluş beyannamesi altındaki Cemiyet Merkez Heyeti İmzaları şunlardır: Müftüzade Cemal, Maksudbeyzade Derviş, Avukat Şeref, Edirne Belediye Reisi Şevket, Edirne Müftüsü Mestan, Komanlızade Ömer, Ali Rıza Efendizade, Ali Seyfi, Nazmi Beyzade İsmail'dir.

Trakya-Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'nin Örgütlenmesi ve Çalışmaları

Trakya Paşaeli Cemiyeti ilk adımda İttihat ve Terakki kulübüne el koydu. Kasım Efendi, Şevket Bey, Şeref Bey ve İsmail Nazım Bey toplanarak müfettiş Gani Bey'in Edirne'den çıkarılmasına karar verdiler.[36] Bu gelişme karşısında Gani Bey derhal Edirne'yi terk ederek İstanbul'a gitti.

Trakya Paşaeli Cemiyeti Merkez Komitesi bu kulübe taşındı. Bundan böyle Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'nin merkezi eski İttihat Terakki kulübünün yeri oldu.

Trakya Paşaeli Cemiyeti, hızla Trakya'nın il, ilçe ve nahiyelerine kadar düzenli bir şekilde örgütlendi. Edirne merkez olmak üzere, İstanbul,

Tekirdağ, Çorlu, Lalapaşa, Lüleburgaz, Malkara, Uzunköprü, İpsala, Saray, Kırklareli, Babaeski, Havsa, Hayrabolu, Vize, Enez, Pınarhisar, Çatalca, Çerkezköy, Gelibolu, Sarayakpınar, İğneada'da şubeler açtı, üyeler kaydetti.[37]

Cemiyet ikinci olarak, Hacı Adil Beyin adamı olan Belediye Reisi Şişman Ahmet Beyi Edirne'de istemiyordu. Edirne Belediyesi'ne yeni bir belediye başkanı seçilmek istendi. Bu hususta merkez heyetinin tespit ettiği adaylar halka tanıtıldı. Halk ilk defa serbest seçimle belediye başkanını belirledi. Asil ve yedek olmak üzere ikiye ayrılan üyelere halk oy verdi. Seçimde Nazım Beyzade İsmail'in kardeşi Mehmet Bey oyların hepsini aldı. Ama Mehmet Bey kanunen Belediye üyeliğine müsait olmadığından onun yerine Şevket Bey geçti.

Şevket Bey böylece Edirne Belediye Başkanı oldu.

Örgütlenebilmek için Cemiyetin paraya ihtiyacı vardı. Trakya Paşaeli Cemiyeti bu konuyu çözebilmek için İstanbul'da Teceddüt Fırkası ile görüşmek kararı aldı. Ardından İstanbul'a bu konuda görüşmeler yapmak için bir komite yolladı. Komite İstanbul'a giderek *"Teceddüd Fırkası"* binasında fırkanın merkez heyetiyle görüştü. Cemiyetin örgütlenebilmesi için paraya ihtiyaç vardı. Bu toplantıda Teceddüt Fırkası Merkez Komitesi, Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'ne maddi yardım yapma kararı aldı. Edirne'de yapılan Belediye seçimleri ve halkın buna destek vermesi bu yardımın yapılmasında etkili oldu.[38]

Cemiyet, Trakya savunması etrafındaki fikirlerini, Edirne'deki yayın organı olan Trakya Paşaeli Gazetesi ile İstanbul'daki milliyetçi Türk gazetelerinde yayınlamaya devam etti. Günümüze kadar gelebilen en önemli kaynağımız tartışmasız Cemiyetin kuruluşuyla birlikte yayın hayatına başlayan Trakya Paşaeli Gazetesi olmuştur.

Gazete, bir yandan Trakya davasını savunmak için haritalar, grafikler, makaleler ve muhtıralar yayınlıyordu. Diğer taraftan yayınladığı bildiriler aracılığıyla önemli mitingler düzenleyerek sesini dünyaya duyuruyordu. Yayın hayatında yayınlanan altı muhtıranın Trakya'nın ve Türkiye'nin siyasi tarihi açısından çok önemli yeri bulunmaktadır.

Bu muhtıralar sırasıyla şunlardır:

2 Aralık 1918 tarihli Trakya Paşaeli Gazetesinin ilk sayısında yayınlanan *"Hak ve Hakikat Devrindeyiz, Sofya'daki Edirne Komitesi ve Hakikat"* başlıklı yazıdır.

16 Aralık 1918 tarihli Trakya Paşaeli Gazetesinin üçüncü sayısında yayınlanan Amerika Cumhurbaşkanı Wilson'a verilen mektuptur. Bu mektup, Bulgar Edirne Komitesi tarafından hazırlanan muhtıraya karşı verilmiştir.

Trakya Paşaeli Gazetesinin 13 Ocak 1919 tarihinde yayınlanan, yedinci sayısında çıkan İstanbul'daki İtilaf Devletleri temsilcilerine verilen muhtıradır. Bu muhtıra, Sofya'da Bulgar mülteciler tarafından 3 Aralık 1918'de Amerika Maslahatgüzarı Mörfi'ye verilen ikinci muhtıraya cevaptır.

27 Ocak 1919 tarihli Trakya Paşaeli Gazetesinin dokuzuncu sayısında yayınlanan *"Garbi Trakya Türk mebuslarının Sofya'daki Yabancı Devlet Mümessillerine vedikleri 18 Aralık 1918 tarihli Muhtıra"*dır. Muhtıra detaylı rakam ve bilgiler vererek Batı Trakya'nın Türklüğünü ispat etmektedir.

Beşinci olarak, Trakya'nın Yunanistan'a verileceği söylentileri üzerine, Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafından Paris Barış Konferansı'na gönderilen 10 Eylül 1919 tarihli muhtıradır.

Altıncı olarak, Yunan Başbakanı Venizelos'un Paris Barış Konferansı'nda yaptığı konuşmalara cevaben verilen Türkler ve Müslüman halk adına açıklanan bildiridir.

Bunun dışında Trakya Paşaeli Cemiyeti tarafından yayınlanan çok önemli iki harita bulunmaktadır.

Bunlardan ilki, 1361-1912 yılları arasındaki Edirne vilayetinin sosyal-kültürel ve demografik yapısını açıklayan çalışmadır.

İkinci olarak, Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi tarafından hazırlanan ve Galip Kemali Söylemezoğlu tarafından Roma'da yayınlanan siyasi haritadır. Bu harita, ayrıca *"L'Assasinat d'un Peuple"* (Bir Halkın Katledilmesi) adlı bir kitapta yayınlanmıştır.

Bu haritaların hazırlanmasında, Edirne Nüfus Müdürü Ömer Koman, Nüfus Katibi Hayrullah Efendi ile Edirne Vilayeti Muhacirin Müdürü Ali Seyfi Tülümen Beylerin büyük çalışmaları ve katkıları olmuştur.

9 Ocak 1919'da bir Yunan taburu Uzunköprü-Hadımköy demiryolunu işgal etti[39]. Ardından Yunan Başbakanı Venizelos önce Anadolu üzerindeki isteklerini Paris Barış Konferansı'nda açıkladı. Sonra Paris Barış Konferansı'na Trakya'nın Yunanlılara verilmesi için bir muhtıra verdi.

Venizelos'un Barış Konferansına sunduğu Trakya üzerine iddialara ilk tepki Trakya Paşaeli başyazarı Şeref Bey'den geldi. 10 Mart 1919'da ünlü makalesi *"Türk Trakya-Rum Trakya"*yı yayınladı. Makalesi Trakya'da Türk ve Rum nüfusunu istatistiklere dayandırarak karşılaştırıyordu.[40]

Bunun dışında Paris Barış Konferansı'na katılmak için Cemiyet, bir siyasi heyeti Paris'e yolladı. Ancak bu heyet Roma'ya kadar gidebildi. Roma'da üç ay kalan bu heyete Paris'e gidebilmesi için vize verilmedi. Heyet daha sonra İstanbula döndü. Cemiyetin Merkez Heyeti bu durumu yani vize verilmemesini Konferansa bir telgraf çekerek protesto etmiştir.

Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'nin almış olduğu en önemli kararlardan biri de silahlı teşkilat kurulmasıydı.

Şeref Bey: *" Cafer Tayyar Bey yavaş yavaş bizimle temas etmeye başlamıştı. Bir taraftan da biz silahlı bir teşkilat meydana getirmek için, içimizden üç kişilik bu işle meşgul olacak bir heyet seçtik. Ahırköylü Ahmet Bey[41] bu heyetin en ileri gelen üyesiydi. Trakya Kongresine karar verildiği vakit yazılan tamim tamamıyla maksadı anlatmaya kafiydi."*[42]

Bunun dışında Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi, 5 kongre toplamıştır. Cemiyet ilk kongresini 10 Temmuz 1919 Perşembe günü, saat 14.00'te Edirne Darülmuallim[43] konferans salonunda toplamıştır. Bu kongrenin adı Büyük Trakya Kongresi'dir. Trakya Kongresi, 15 Mayıs 1919'da Yunanlıların İzmir'e asker çıkarmasına tepki olarak toplanmıştır. Bu kongrede sağlık nedeniyle cemiyetin ilk başkanı Müftü Mestan Efendi görevinden çekilmiş, yerine Şehbender Şükrü Bey[44] başkan seçilmiştir. Kongrenin açılışı sırasında Şeref Bey, Cemiyetin faaliyetini anlatan altmış sayfalık çok önemli bir faaliyet raporunu kırkbeş dakikada okumuştur[45]. İki gün süren kongrede cemiyetin yeni merkez heyetine aynı isimler seçilmiştir.

İzmir'in işgalini protesto etmek için Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi tarafından ünlü Sultan Selim Mitingi yapılmıştır[46]. Miting çok kalabalık geçmiş, Trakya'nın her yerinden katılım olmuştur. Bu miting, Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'nin Trakya'da nasıl bir güçlü örgüt oluşturduğunu ortaya koymuştur. Miting sırasında İzmir'in Yunanlılar tarafından işgali protesto edilmiştir.

4 ile 11 Eylül 1919 tarihleri arasında toplanan Sivas Kongresi'nin 9. maddesine göre önceden kurulmuş olan milli cemiyetler Anadolu ve Rumeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti altında birleştirildiler.

7 Ekim 1919 tarihinde Edirne Belediyesi'nde yapılan toplantıda Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti bu karara katılma kararı aldı.[47]

SONUÇ

Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti 13 Kasım 1918 günü kurulmuştur. Mütarekeden tam on dört gün sonra kuruldu. Kurucuları arasında Şeref Bey, Faik Bey, Kasım Efendi, Şevket Bey ile Edirne Valisi Zekeriya Zihni Bey bulunmaktadır. Gelibolu'dan Trakya'ya geçen Süleyman Paşa bu toprakları ele geçirmişti. Orhan Gazi tarafından bu topraklar bir ferman-ı hümayunla Süleyman Paşa'ya verilmişti. Paşaeli adı buradan gelmektedir.

Paşaeli sözcüğü bir yerde Trakya'nın bir bütün olduğunu, bölünmezliğini ifade ederken bu toprakların tarih boyunca Türklerin yurdu olduğunu açıklamaktadır.

Cemiyetin yayın organı Trakya Paşaeli Gazetesidir. Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'nin siyasi tarihimizde iki önemli yeri bulunmaktadır. Mütarekeden sonra kurulan ilk müdafaa hukuk cemiyeti olurken, silahlı direnişe ilk girişen gene Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti olmuştur.

Söyleyeceklerim bu kadar. İlginize teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Sayın Dilan, Edirne tarihinde çok önemli bir belgeyi sundu. Şüphesiz bu kadar kısa sürede bunun tümünü sunması olanaksızdı. Yine de, hoşgörüyle davrandığı için sözünü kestiğinden dolayı, teşekkür ediyorum.

Efendim, Sayın Mumcu'nun değerlendirmesine geçmeden önce, aramızda Kocaeli eski milletvekillerinden Sayın Süreyya Sofuoğlu bulunuyor. Kendilerinden 5 dakikalık süre içerisinde Atatürk'ün Edirne ve Trakya ile ilgili anılarını dinlemek istiyoruz.

Buyurun efendim.

(*) Özgeçmişi s. 115

(1) Yusuf Hikmet Bayur, *Türk İnkılabı Tarihi*, TTK, Ankara, Cilt II nci Kısım I, s. 226-229

(2) Edirne Vilayeti yani Trakya toprakları, İslimiye, Filibe, Edirne, Tekirdağı ve Gelibolu sancaklarından oluşuyordu. Trakya toprakları, kuzeyde Koca Balkan dağlarından yani Şıpka'dan, batıda Mesta Karasu, güneyde Gelibolu ile doğuda Çatalca'ya kadar uzanan bölgeydi.

(3) Osmanlı-Bulgar andlaşmasının yapılmasında o sırada İstanbul muhafızı Albay Cemal yani Cemal Paşa'nın etkili olduğu bilinmektedir.

(4) Tevfik Bıyıklıoğlu, *Trakya'da Millî Mücadele*, TTK, Ankara, 1987, s. 86

(5) Tevfik Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 102

(6) Hasan Dilan, *Siyasî Tarih 1914-1939*, Alfa Yayınları, 1998, s. 20

(7) Tevfik Bıyıklıoğlu, a.g.e., s. 115

(8) Mehmet Şeref Aykut, *Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi*, 1929, s. 8

Şeref Beyin yayınlanmamış hatıratıdır. Kendi elyazısı ile kaleme alınmış olup on defterden oluşmaktadır.

(9) Tarık Zafer Tuna'ya, Türkiye'de Siyasî Partiler, Arba Yayınevi, İstanbul, 1995, s. 412

Teceddüt Partisi, tam olarak 24 Kasım 1918'de kurulmuştur. Osmanlı İttihat ve Terakki Partisi'nin son kongresinde alınan karar sonucu kuruldu. Bunun siyasî ve hukukî varisi sayılır.

(10) Mehmet Şeref Aykut, (1874-1939) Aykut Alp soyundan gelme Miralay Arif Beyin oğludur. Hukuk Mektebini bitirdikten sonra avukatlık ve gazetecilik hayatına başladı. İlk olarak Tercümanı Hakikat'ta yazı yazmayı ünlü Ahmet Mithat Efendi'den öğrenmiştir. Osmanlı İttihat ve Terakki Cemiyeti'nin Edirne'deki kuruluşuna adının karışması üzerine Abdülhamit döneminde Yıldız'da yargılandı ve Taşkışla Jön Türkleriyle birlikte Fizana sürgüne yollandı. Sürgünden kaçarak gizlice İzmire çıktı. İzmir'de ünlü Hizmet Gazetesi'ni Tevfik Nevzat'la birlikte çıkardı. İzmir'de evlendi. Bulgar Trakya Komitesi'nin Edirne'de isyan çıkarması üzerine beldesine döndü. Burada 1908-1913 yılları arasında Yeni Edirne Gazetesini çıkardı. Trakya-Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'nin dört kurucusundan biridir. Cemiyetin yayın organı olan Trakya-Paşaeli gazetesinin sahibi ve sorumlu müdürü olmuştur. Cemiyet tarafından Edirne Milletvekili olarak son Osmanlı Meclisi Mebusanı'na katıldı. 28 Ocak 1920'de Meclis kürsüsünden Misakı Millî'yi okudu. Ama İngilizlerin meclisi basmaları sırasında Faik Beyle yakalanarak Malta adasına sürgüne yollanmıştır. Malta dönüşünde Ankara Hükümeti'ne katılmıştır. Ankara'da Hakimiyeti Milliye gazetesinde yazmaya başlamıştır. TBMM'e 1, 4, 5, 6 dönem milletvekilliği yapmıştır.

(11) Mehmet Şeref Aykut, *Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi*, 1929, s. 9

(12) Mehmet Şeref Aykut, *Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi*, 1929, s. 9

(13) Faik Kaltakkıran, 1870-1948 yılları arasında yaşamış Ahmet Badi Efendinin oğludur. Yaşam boyu ayrılmaz dost ve kader birliği yaptığı Mehmet Şeref ile birlikte önce Osmanlı Meclisi Mebusanı'nda, daha sonra Büyük Millet Meclisi'nde Edirne Milletvekilliği yaptı. Trakya-Paşaeli Cemiyeti'nin dört kurucusundan biridir. İngilizler tarafından son Osmanlı Meclisi Mebusanı'n basılması sırasında yakalanarak Malta adasına sürgüne yollandı. Sürgün dönüşü Ankara Hükümeti'ne katıldı.

(14) Trakya Paşaeli, 2 Aralık 1918, Sayı 1

(15) Zekeriya Zihni Bey, İttihat ve Terakki Cemiyeti üyesi olup, dört yıl Edirne Valiliği yapmıştır. Mütareke'nin imzalanmasından sonra Trakya Paşaeli Cemiyeti'nin kurulmasında önemli ve tarihi bir rol oynadı. Cemiyetin gerçek kurucularındandır. Mütareke sonrası Edirne'ye dönen Ermenilerin şikâyeti üzerine İstanbul Hükümeti tarafından görevden alındı.

(16) Şevket Dağdeviren, Edirne eşrafından olup 1919 yılında Edirne Belediye Başkanı oldu. Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti'nin dört kurucusundan biridir.

(17) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s. 11

(18) Trakya Paşaeli, 2 Aralık 1918, Sayı 1

(19) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s. 24

(20) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s. 11

(21) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s. 7

(22) Lanvesi, bir araba markasıdır.

(23) Kasım Yolageldili, Trakya zenginlerindendir. İttihat ve Terakki Cemiyetine katılarak idare de nüfuz ve saygınlık kazanmıştı. Hacı Adil ile hısımlık kurmuş, ticaret ve kontrat işleri yaparak zengin olmuştu.

(24) Trakya Paşaeli, 2 aralık 1918, sayı 1

(25) Tevfik Bıyıklıoğlu, Trakya'da Millî Mücadele adlı kitabanının 130 uncu sayfasının dipnotunda : "Cemiyetin nizamnamesi ile beyannamesini, ve de ismini bulan ve yazanın Avukat Şeref Beyin olduğunu bugün hayatta bulunan bütün ileri gelenleri sözbirliğiyle ifade etmişlerdir" açıklamasını yapmaktadır.

(26) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s.24

(27) Bu tüzük, Mehmet Şeref Aykut'un Trakya'da Millî Mücadele adlı yayınlanmamış hatıratından alınmıştır. Dikkat edilirse Edirne Vilayeti'ne verilen ve Trakya Paşaeli Gazetesinde daha sonra yayınlanan metinden biraz farklıdır. Asıl metin budur. Bu metin cemiyetin Edirne Belediyesi'nde yapılan kuruluş kongresinde kaleme alınan metinin aslıdır.

(28) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s. 14 Edirne Belediyesi'nde yapılan cemiyetin kuruluş toplantısında bu on maddelik nizamname yani tüzük ile cemiyetin adı Trakya Paşaeli Müdafaa Hukuk Cemiyeti kabul edildi. Ama Edirne Valiliği'ne verilen kuruluş beyannamesinde hukukî sorun çıkmaması için cemiyetin adının sonuna Heyeti Osmaniyesi ilave edildi.

(29) Kurucu Merkez Heyeti isimleri Tarık Zafer Tunaya'nın Türkiye'de Sayisî Partiler kitabında yanlış verilmiştir.

(30) Müftü Sinan Efendi ile Mestan Efendi aynı kişilerdir.

(31) Ali Seyfettin Tülümen, Edirne Vilayeti Muhacirin Müdürü'dür.

(32) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s. 15

(33) Cemiyetin yayın organı olması nedeniyle günümüzün en güvenilir ve önemli kaynağıdır. Çünkü Edirne'nin 25 Temmuz 1920'de Yunanlılar tarafından işgal edilmesi sırasında Trakya Paşaeli Cemiyeti, I inci Kolordu ile Edirne Vilayeti dosyaları yok edilmiştir.

(34) Tarık Zafer Tunaya Hoca Türkiye'de Siyasî Partiler adlı kitabının 478 inci sayfasında cemiyetin yayın organı olarak Yeni Edirne ve Ahali gazetelerini göstermiştir. Yeni Edirne Gazetesi gene Mehmet Şeref Bey tarafından Edirne'de ama 1908-1913 tarihleri arasında çıkarılmıştır. Cemiyetin resmî yayın organı Trakya-Paşaeli gazetesidir. Bu kitapta Trakya Paşaeli Müdafaa Heyeti Osmaniyesi hakkında hatalı bilgiler verilmiştir. Kuruluş tarihi, kurucuları, Heyet Merkez Üyeleri ve yayın organı hakkındaki bilgiler yanlıştır. Aynı sayfanın 3 nolu dipnotunda bu bilgilerin kendisine Kırklareli Milletvekili Şevket Ödül tarafından verildiğini ifade etmektedir. Şevket Ödül, cemiyetin kuruluşu sırasında yer almadığı gibi Heyeti Merkez üyesi de olmamıştır.

(35) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s. 16

(36) Abdül Gani Bey İttihat ve Terakki temsilcisi olarak Edirne'de bulunuyordu.

(37) Trakya Paşaeli, 11 Aralık 1918, sayı 2

(38) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s. 16

(39) Yunanlıların 15 Mayıs'ta İzmir'e asker çıkarmadan önceki ilk işgal hareketi olarak bu hareket kabul edilir.

(40) Trakya-Paşaeli, 10 Mart 1919, sayı 15

(41) Ahırköylü Ahmet Merter'in çiftliğinde üç bin kişilik bir müfreze oluşturuldu. Bunlar öncelikle Yunanlıların köylerde örgütlenmelerini kırıyordu. Trakyalı Rumlarını Mavri Mira Cemiyeti örgütlemeye çalışıyordu.

(42) Mehmet Şeref Aykut, Trakya'nın Millî Mücadele Tarihi, 1929, s. 35

(43) Bugünkü Edirne Erkek Öğretmen Okulu Binasıdır.

(44) Şehbender Şükrü Bey, Dedeağaç Konsolosu'dur.

(45) Maalesef bu önemli faaliyet raporuna ulaşamadık.

(46) Trakya-Paşaeli, 30 Mayıs 1919, sayı 26

(47) Trakya-Paşaeli, 11 Ekim 1919, sayı 41

Yrd. Doç. Dr. Süreyya SOFUOĞLU
Kocaeli E. Milletvekili
Kocaeli Üniversitesi Öğretim Üyesi

"ATATÜRK'ÜN EDİRNE VE TRAKYA İLE İLGİLİ ANILARI"

Efendim, hepinizi evvela hürmetle selamlıyorum.

Konuların tümüne değinildi. Yalnız, Atatürk'ün, bendeniz, özelliklerinden kul olarak, insan olarak ve Atatürk'ü büyük yapan, hâlâ büyük anılarla anmaya çalıştığımız o günün dönemlerinde Hitler, Mussoloni, Stalin, Marks, Franko hiç konuşulmayan insanlardı; ama, Atatürk, her gün yeniden doğan bir güneş gibi, arkasında bir zerre karanlık bırakmadan, bir gün ışığı, bir yol gösteren lider olarak 188 devlet, 55 Müslüman devlet ve tek laik Türk devleti olarak ilkokul sıralarındaki 7 yaşındaki çocuklarımızdan pirifani durumunda olan 80-100 yaşındaki ihtiyarlarımıza kadar konuşulan büyük insan, Edirnemizde fırka kumandanıdır. Cuma namazı için Selimiye Camiine gider. Yaveriyle beraber, cuma namazı esnasında müezzin mahfelinden bir ezan, bir iç ezan, bir gür ses, bir güzel ses yükselir, âdeta kubbe yere inmiştir. Çıktığı zaman camiden, çocuk git, o güzel sesli hafızı bul... Seyirir, arar; sen miydin; evet der. Kumandan Bey seni istiyor... Telaşlanır Hafız Efendi. Çünkü, haşlama mı yiyeceğim. Caminin vazifeli hafızı değildir. O korkuyla gelir; beni emretmişsiniz kumandanım. Sen miydin yavrum?.. Evet. Ne güzel sesti; seni kutlarım. Gelecek cuma hangi camie gideceğimi yaverim sana söyleyecek. Mutlak bulunmanı isterim. Emredersiniz kumandanım; yalnız ben caminin vazifelisi değilim, fırkanızda sivil memurum. O zaman daha çok memnun olur. Bizim korku geçiren Hafız Efendi de fevkalade mutlu olur. Şam'a tayininde götürdüğü karargâh arasında o müezzin efendi de vardır.

Bilindiği gibi, Büyük Atatürk'ün sesi de çok güzeldir, musikiye yatkındır. İnce saza zaman zaman eşlik eder. İşte, hafızıyla beraber Şam'da ve bugün bazı hain kesimlerin din düşmanı diye yaymaya çalıştıkları... İslam Dinini de en iyi bilen ve uygulayan, 6 500 kitaplı kütüphanesini tetkik etmiş bir bahtiyarım, 122 tane İslam Dinine ait kitap okumuştur. 21 tane diğer dinler hakkında kitap okumuştur. Artı, annesi için Dolmabahçe Sarayında mevlütler okutur. Çanakkale'de mevlütler okutur.

Büyük Atatürk, Anadolu Savaşında Trakya'yı ön safta tutmuştur. Onu bir bütün olarak görmektedir. Çünkü, Trakya, Avrupa'nın Anadolu'daki en

sağlam adımıdır. Onun bilinci içinde olan Mustafa Kemal Atatürk, Amasya Genelgesinde dahi zımnen bundan bahseder; hiçbir zaman, Edirnemizi, Trakyamızı ayrı görmemiştir.

Büyük Atatürk'ün özelliklerinden bir bölümü daha naklederek sözümü tamamlamak istiyorum: 10 Eylül İzmir'de Karşıyaka'da karşılanır. Daha evvel Yunan Kralı Konstantin'e karargâh hizmeti görmüş olan bir konağın Türk hanımlar tarafından hazırlanması ve konak merdivenlerine Yunan bayraklarının serilmesi, onbinlerce coşkulu insanın *"yaşa varol"* sesleri arasında merdivenlere doğru yöneldiği zaman irkilerek durur. Bu, ne bu?.. Efendim, Paşam, Yunan Kralı Konstantin'e yerli Rum hanımları bu konağı hazırladıkları vakit, merdivenlerine Türk bayraklarını serdiler; o da çiğneyerek çıktı, biz de ağlayarak ahdü peyman ettik. Yemin ettik; bizim de Başkumandanımız gelince aynı şeyi yapacağız... Hanımlar, efendiler; bir milletin orduları mağlup edilir, hatta denize dökülür ama, o milletin şerefini, istiklaliyetini temsil eden bayrağı çiğnenmez; kaldırın bunları. İşte, Büyük Atatürk'ü büyük yapan olaylardan biri de bu ve o ne güzel, ne anlamlı sözcüktür, ne mutlu Türküm diyene, ne mutlu Türk olana değil, ne mutlu Türk'üm diyene. Yüreğinde bir parça Türk'lük sevgisi olan Türk'tür.

Bu duygularla hepinizi hürmetle selamlıyorum. Ne mutlu Türk olana diye bahtiyarca sizlere sesleniyorum.

BAŞKAN - Sayın Sofuoğlu'na bu coşkulu konuşmasından dolayı teşekkür ediyoruz.

Efendim, değerlendirmeyi yapmak üzere, Sayın Prof. Dr. Ahmet Mumcu'yu kürsüye davet ediyorum.

Kendileri, birçoğunuzun yakınen tanıdığı değerli bir bilim adamımız, benim üniversiteyi bitirdiğimden beri profesör; 1987 yılından beri de TBMM Başkanlığı Kültür Danışmanlığı görevini yürütmektedir.

Ülkemiz dışında pek çok üniversitede, Hamburg, Münih, Viyana Üniversitelerinde konuk öğretim üyesi olarak bulunmuş olup, esas kendi alanı kamu hukuku ve hukuk tarihi konusudur.

Yapmış olduğu çeşitli bilimsel çevirilerin yanı sıra Türk-Alman Bilimsel İşbirliğine katkılarından dolayı da, kendisine, Alman Cumhurbaşkanlığınca liyakat nişanı verilmiş ve uygun görülmüştür.

Sayın Mumcu, bugünkü toplantının bir değerlendirmesini yapacaklar.

Buyurun.

Prof. Dr. Ahmet MUMCU*

TBMM Başkanı Danışmanı

Başkent Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi

Efendim, çok teşekkür ederim.

Sayın Başkanım, Sayın Valim ve değerli konuklar çok kısa konuşacağım.

Bugünkü toplantımız amacına ulaştı. Her ne kadar baz arkadaşlarımızın bildirileri biraz kısaldıysa da hiç üzülmesinler, bunlaı bütün ayrıntılarıyla, kendi istedikleri şekilde, genişletilmiş olarak basılacak ve bütün Türkiye'nin lise düzeyine kadar kitaplıklarına gönderilecek, isteyen yurttaşlara da ayrıca bedelsiz olarak verilecektir. Bu bakımdan üzülmesinler, mesajları bütün Türkiye'ye birkaç ay içinde dağılmış olacak.

Bugünkü toplantımızın sonuçları çok önemli. Aslında toplantının başında Sayın Rektörümüzün yaptığı konuşmada belirttiği gibi, Türkiye Büyük Millet Meclisi, Millî Egemenlik Haftalarının birincisini belki Edirne'de yapmalıydı. Çünkü, değerli bilim adamı arkadaşlarımızın yaptığı açıklamalar çok önemli; belki bildiğimiz ama, bir türlü kafamıza yerleştiremediğimiz, bir kısmını da bilmediğimiz önemli bazı gerçekleri ortaya çıkardı.

Her şeyden önce, Trakya, gerçek anlamıyla Batıya açılan ilk Türk yöresidir; bunu, Sayın Başkanımız da belirttiler. Bundan dolayı, Batı ile temaslarda Trakya ve dolayısıyla Edirne, ulus egemenliği, kendi kendini yönetme, bireysellik gibi temel demokratik kavramları daha 1878 yılından itibaren tanımaya başladığını, Sayın Görgülü'nün de bildirisinde sunduğu gibi, ispat etme yoluna girmiş, ulusal bilince sahip çıkmış, 1913'te ve 1919'da kurduğu, çok kısa ömürlü de olsa, cumhuriyetler ile mutlaka ve mutlaka kendisi de bir Rumeli çocuğu olan Atatürk'ü büyük ölçüde etkilemiştir.

Gene, müdafaa-i hukuk kavramının ilk defa Edirne'de doğması gerçekten Edirnelilere ve Trakyalılara büyük gurur vermesi gerekli bir

* Özgeçmişi s. 123

olgudur. Çünkü, müdafaa-i hukuk, giderek, 1922 yılının sonuna kadar Türkiye'de, Türk'lerin kurtuluş azmini simgeleyen büyük bir kavram haline gelmiştir.

En önemlisi, özellikle Trakya Üniversitesine düşen bir görev de belirdi (çünkü, bölgesel üniversitelerin ilk görevlerinden biri, kanuna göre kendi bölgelerini bilimsel olarak incelemek.) Sayın Görgülü'nün de söylediği gibi şu nokta üzerinde durulması gerek. Atatürk başta olmak üzere, bugünkü devletimizi kuran ve bugün 80 inci yılını büyük bir coşkuyla kutladığımız Türkiye Büyük Millet Meclisini, dolayısıyla ulusal egemenlik ilkesini Türkiye'ye getiren belli başlı kadronun yüzde 90'ına yakın bölümü Rumeli'den çıkmıştır. Neden acaba?.. Anadolumuzun diğer yerleri daha mı değersiz? Hayır. Örneğin, Amasya, Osmanlı döneminde en çok aydın çıkaran şehirdir. Ama bu Rumelilik niteliğinin bir sebebi olması lazım, bilimsel sebeplerinin olması gerek Cumhuriyetimizin kurucu kadrosunun -ki, kurucu kadronun yüzde 90'ı da asker kökenlidir, bu bir gerçektir, Avrupalılar da bunu anlamıyorlar zaten bir türlü, anlayamıyorlar- yüzde 90'ının Rumeli kökenli olması araştırılmaya değer bir husustur. Bu sempozyum bize bu konuda da gerçekten önemli bir araştırma boşluğu içinde olduğumuzu göstermiştir.

Bir önemli başka sonuç da, büyük yenilgiden sonra ilk direnme örgütlerinin birinin Edirne'de, öbürünün de Edirne'nin en doğusunda bulunan, gerçekten çok büyük ve yiğit halkı olan Kars'ta kurulmasıdır. Niçin Anadolu'nun diğer yerlerinde değil de, bu iki ilimizde? Bunun üzerinde de durulması gereklidir.

Gördüğünüz gibi bu sempozyum bizi gelecekteki bilimsel araştırmalara yönlendirmek için ışık sağlamıştır. Zaten, bu tür sempozyumlarda, sempozyum konusu halledilmez, kesin sonuçlara varılmaz, sadece belli tutamak noktaları ortaya atılır, sorunlar belirtilir ve bu sorunlar üzerinde ileride düşünme olanakları ortaya çıkar.

Son olarak şunları söyleyerek sözlerimi bitirmek istiyorum: Edirne'nin ulusal egemenlik ilkesinin doğmasına ve gelişmesine olan etkisi açıkça ortaya çıktı, bu belirtildi ve o ilkenin ışığı altında, Anayasamızın 6 ncı maddesinde yer alan "Egemenlik Kayıtsız Şartsız Milletindir" hükmü 23 Nisan 1920 tarihinden bugüne kadar hiç değişmeden kaldı. Dünya üzerinde millî egemenlik devrimi yapan ülkelerden sadece Amerika

Birleşik Devletleri kesintisiz olarak 80 yıl -Amerika onu da aştı- bu ilkeye sahip çıkabilmiştir. İlkenin vatanı olan Fransa'da millî egemenlik ilkesi ancak kesintilerle 100 yıldan fazla bir sürede yerleşebilmiştir. Bu da ilkbaşta Trakya'da doğan millî egemenlik ateşinin bütün Anadolumuzu nasıl hızla kapladığını göstermektedir.

Bu açıdan şunu söyleyerek veda etmek istiyorum sizlere efendim, Edirnemiz, her açıdan bir birlik olan Anadolumuzun, Avrupa'daki temsilcisi ve Avrupa Birliği üyesi olmaya hazırlanan Türkiye'nin, Anadolu'nun Avrupa'daki uzantısı olan en büyük ve en önemli kültürel merkezidir. Bunu da, şu güzel üniversitenin çatısı altında, çok kısa bir süre içerisinde gelişen üniversitemizin çatısı altında söylemekle mutluluk duyuyorum. TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu, gerçekten hedefini tam anlamıyla gerçekleştiren bir sempozyum yapmıştır.

Bu arada da, sempozyuma önderlik eden Sayın Başkanımız ile üyelerimize ve sempozyumun asıl yükünü taşıyan değerli bilim adamı arkadaşlarıma teşekkür ediyorum. Edirnelilere de gerçek anlamıyla Avrupa kendi havasını bize yaşattıkları için ayrıca minnetlerimi sunuyorum efendim.

BAŞKAN - Değerli konuklar, bu güzel ve vazgeçilmez ülkede özgür yaşamamıza olanak sağlayanlara ve cumhuriyetimizi yeşerten, geliştirenlere saygılar sunuyor ve aramızdan ayrılanları rahmetle anıyorum.

Türkiye Büyük Millet Meclisi Sayın Başkanvekili, şahsınızda tüm Meclis heyetine, ulusumuzun temsilcilerine saygılar sunuyorum. Ulusal egemenliği temsil eden Türkiye Büyük Millet Meclisi açılışının 80 inci Yıldönümünü kutluyor. Saygılar sunarım.

Ö Z G E Ç M İ Ş L E R

Prof. Dr. Zeki ARIKAN

Prof. Dr. Zeki Arıkan 1944 yılında Erzincan'ın İliç ilçesine bağlı Sergevil (Uluyamaç) Köyünde doğdu. İlkokulu köyünde, orta ve yüksek öğrenimini İstanbul'da tamamladı. İÜ. Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü mezunudur. Doktorasını Fransa'da yaptı. Yurdun çeşitli lise ve yüksek öğretim kurumlarında tarih öğretmenliği görevinde bulundu. 1980 yılından beri Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü'nde çalışmaktadır. Prof. Dr. Zeki Arıkan'ın Osmanlı Tarihi, İzmir Basın Tarihi ve Milli Mücadele dönemiyle ilgili araştırmaları bulunmaktadır. Evli olup üç kız babasıdır.

Mehmet CANSEVEN

Evli ve 3 çocuk babası olan Vali Sayın Mehmet Canseven, 5.4.1945 yılında Diyarbakır'da doğdu. İlk ve orta tahsili tamamladıktan sonra Ankara Polis Kolejini 1963-1964 yılında, Polis Akademisini 1966-1967 yılında bitirerek 29.6.1967-1.12.1978 tarihleri arasında Zonguldak, Adana İllerinde Emniyet Teşkilâtının çeşitli kademelerinde görev yaptı. 1.12.1978-19.3.1979 tarihlerinde Artvin Emniyet Müdürü, 17.7.1979-1.8.1980 tarihlerinde Kahramanmaraş Emniyet Müdürü, 2.8.1980-2.9.1982 tarihlerinde Adana İl Müdür Yardımcısı, 17.9.1982-30.8.1983 tarihlerinde Bingöl Emniyet Müdürü, 30.8.1983-1.4.1988 tarihlerinde Elazığ İl Emniyet Müdürü, 1.4.1988-7.11.1988 tarihlerinde Balıkesir İl Emniyet Müdürü, 7.11.1988-15.7.1991 tarihlerinde Antalya İl Emniyet Müdürü, 15.7.1991-14.9.1993 tarihlerinde Ankara İl Emniyet Müdürü olarak görev yapmıştır. 14.9.1993 tarihinden itibaren Elazığ Valisi olarak görev yapmakta iken, 29.4.1996 tarihinde Edirne Valiliği görevine başlamış olup halen bu görevini sürdürmektedir.

Yrd. Doç. Dr. Hasan Berke DİLAN

Doğum yeri ve yılı : Diyarbakır, 1951

Akademik Formasyonu : Fransa'da Grenoble Üniversitesi'nde Sciences Politiques okudu.

Aynı üniversitede Science Politique Kürsüsü'nde Yüksek Lisans yaptı.

İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Uluslararası İlişkiler Bölümü'nde doktorasını tamamladı.

Yabancı dil : Fransızca, İngilizce bilmektedir.

Akademik Karıyeri : Halen, Trakya Üniversitesi İİBF Uluslararası İlişkiler Bölümü Siyasi Tarih Anabilim Dalı Başkanlığı ile Trakya Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılap Tarihi Merkez Müdürlüğü görevlerini yürütmektedir.

Yayınlanmış kitapları : Mehmet Şeref Aykut ve İzmir'de ilk Fikir Hareketleri, Acar Matbaacılık, İstanbul, 1996, 112 s.

Siyasi Tarih 1914-1989, Alfa Yayınları, İstanbul, 1998, 288 s.

Atatürk Dönemi Türkiye'nin Dış Politikası 1923-1939, Alfa Yayınları, İstanbul, 1999, 242 s.

Yrd. Doç. Dr. İsmet GÖRGÜLÜ

1949 Yılında Denizli'de doğdu. 1965'te Erzincan Askeri Lisesi'nden, 1967'de Kara Harp Okulu'ndan, 1980'de Kara Harp Akademisi'nden, 1989'da Silahlı Kuvvetler Akademisi'nden mezun oldu.

Mezuniyetinden 1 yıl sonra Kara Harp Akademisi'ne öğretim elemanı olarak atandı. 1981-1985 yıllarında "Harp Tarihi, Strateji ve Askeri Coğrafya" dersleri verdi. Ayrıca 1984-1985 öğretim yılında Yıldız Üniversitesi'nde İnkılâp tarihi dersi verdi.

1987'de ikinci defa Harp Akademilerine öğretim elemanı olarak atandı. Yukarıdaki konulara ek olarak "Atatürkçülük" dersleri verdi. Marmara Üniversitesi'nde doktora eğitimi yaptı ve Mart 1990'da "Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi" dalında doktor unvanı aldı. Doktora tezi "On Yıllık Harbin Kadrosu 1912-1922"dir.

Atatürkçülük derslerinin nasıl işlenmesi gerektiği konusunda bir proje hazırladı ve üç yıl süreyle bu proje doğrultusunda konunun öğretimini yaptırdı.

1992'de öğretim elemanlığından Işıklar Askerî Lisesi Komutanlığına atandı. İki yıl komutanlık yaptı. Sonrasında Genelkurmay'da Eğitim-Öğretim Şube Müdürü oldu.

1995-1997'de Millî Güvenlik Akademisinde öğretim başkanlığı yaptı. Akademide ve yarı zamanlı olarak Bilkent Üniversitesinde ders verdi.

Ağustos 1997'de kendi isteğiyle emekliye ayrıldı ve Eylül 1997'de Başkent Üniversitesinde görev aldı.

Halen Başkent Üniversitesinde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi dersi öğretim üyesidir.

Evli ve iki çocuk sahibidir. Almanca bilir.

Atatürk ve Atatürkçülük üzerine çalışmalarını sürdüren Dr. Görgülü'nün 15'i kitap, 1'i harita olmak üzere toplam 30 çalışması yayımlanmıştır.

Prof. Dr. İhsan GÜNEŞ

1.1.1951 tarihinde Sivas'ta doğdu. İlköğrenimini Sivas'ta, Orta ve Yükseköğrenimini Ankara'da tamamladı. Haziran 1973'te Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü, Yakınçağ Tarihi Kürsüsü'nden mezun oldu.

1974 yılında, Hacettepe Üniversitesi Mezuniyet Sonrası Eğitim Fakültesi'nde Lisansüstü çalışmalarına başladı. "Türk Tarihinde İttihat ve Terakki (1908-1918)" adlı çalışmasıyla 1977'de master derecesi aldı. Bu sırada askerlik görevini de tamamladı.

1978 yılında Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Kürsüsüne doktora öğrencisi olarak kaydoldu. 1982 yılında "Birinci Türkiye Büyük Millet Meclisinin Düşünce Yapısı (1920-1923)" adlı teziyle doktorasını tamamladı.

Fakülteden mezun olduktan sonra, önce Bayındırlık Bakanlığında memur olarak çalıştı, daha sonra Millî Eğitim Bakanlığına bağlı orta ve yükseköğretim kurumlarında öğretmenlik yaptı. 1981'de Selçuk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümüne asistan olarak girdi. 1982 yılı Kasım ayında Anadolu Üniversitesi Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi öğretim görevliliğine atandı. 1983'de Fen-Edebiyat Fakültesi içinde Tarih Bölümü kurulunca, bu bölüme geçti. Bölümün kurulmasında ve geliştirilmesinde, Bölüm Başkanı olarak görev yaptı. Rektörlüğe bağlı Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi Başkanlığı görevinde bulundu.

Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi'nin açtığı Lisans Tamamlama ve Önlisans Programlarında koordinatörlük yaptı. Sosyal Bilgiler ve Tarih programları için hazırlanan kitaplarda editör ve yazar olarak çalıştı. Radyo ve televizyon programları hazırladı. 1988'de Doçent oldu. Aynı yıl Türk-Amerikan ilişkilerini incelemek üzere Amerika Birleşik Devletlerine gitti. Amerikan Ulusal Arşivi'nde, Kongre Kütüphanesi'nde incelemelerde bulundu. 1994 yılında Türkiye Cumhuriyeti Tarihi Ana Bilim Dalında profesörlüğe yükseldi.

Ankara Polis Akademisi'nde Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi, Anadolu Üniversitesinde başta Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi olmak

üzere çeşitli dersler okuttu. Sosyal Bilimler Enstitüsü'nde ders verdi, master, doktora çalışmaları yaptırdı.

Prof. Dr. Ahmet Mumcu ve Yrd. Doç. Dr. Cahit Bilim ile birlikte lise öğrencileri için tarih ders kitabı yazdı. 1993 yılında "Türkiye Büyük Millet Meclisi Kültür Sanat Kurulunca "Türk Parlamento Tarihi Yazım Kurulu'nda" görevlendirildi. 1995 yılında Atatürk Kültür, Dil ve Tarih Yüksek Kurumu Başkanlığı, Atatürk Araştırma Merkezi Başkanlığı Bilim Kurulu üyeliğine seçildi. Halen Anadolu Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dekanı ve Atatürk Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü olarak görev yapmaktadır.

Ali ILIKSOY

1954 yılında Kahramanmaraş'ın Pazarcık İlçesinde doğdu. İlk, orta ve lise öğrenimini Kahramanmaraş'ta tamamladıktan sonra İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nden mezun oldu.

Adlî yargı yargıçlığı, avukatlık ve 1989 yılında Gaziantep'in Şahinbey İlçesi, belediye meclis üyeliği yaptı.

20. Dönem Gaziantep Milletvekilliği, Demokratik Sol Parti Grup Başkanvekilliği, Başbakan Bülent ECEVİT Başkanlığındaki 56. Hükümet'te Bayındırlık ve İskân Bakanlığı görevlerinde bulunmuştur.

Evli, üç çocuk babasıdır. 21. Dönem Gaziantep Milletvekilliğine tekrar seçilmiş olup, Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanvekilliği ve TBMM Kültür, Sanat ve Yayın Kurulu Başkanlığı görevlerini yürütmektedir.

Mustafa İLİMEN

1961 yılında Edirne'nin Uzunköprü ilçesine bağlı Kurtbey beldesinde doğdu. İlk ve orta öğrenimini Kurtbey'de lise öğrenimini İstanbul Kabataş Erkek Lisesi'nde tamamlayarak 1983 yılında İstanbul Üniversitesi İktisat Fakültesi, İşletme-Maliye Bölümü'nden mezun oldu.

Demokratik Sol Parti Uzunköprü ilçe teşkilatı yönetim kurulu üyeliği yaptı.

1987 yılında Trakya Birlik Genel Müdürlüğü'nde müfettiş yardımcılığı, daha sonra aynı kurumda müfettişlik, müdür yardımcılığı ve personel müdürlüğü görevlerinde bulundu.

Çiftçilikle de meşgul olan Mustafa İLİMEN, evli ve iki çocuk babası olup, Türkiye Büyük Millet Meclisi, 21. Dönem Edirne Milletvekilidir.

Prof. Dr. Osman İNCİ

Kişisel Bilgi - Medeni durum : Evli, iki çocuk sahibi.

- Milliyet : T.C.

- Yaş : 24.1.1948 doğumlu (52)

- Doğum Yeri : Malatya/Akçadağ

Eğitim : İlkokul Ziya Gökalp İlkokulu, Ortaokul Akçadağ Ortaokulu, Lise İstanbul Kabataş Erkek Lisesi, Lisans 1967-1974 İstanbul Üniversitesi Tıp Fakültesi, Askerlik Ekim 1974-Nisan 1976 Yedeksubay

Profesyonel deneyim: Mayıs-Ekim 1974 Keban Simli Kurşun İşletmesinde Pratisyen Hekim

1976-1978 T.C. Ziraat Bankası ve PTT'de Sözleşmeli Hekim

Akademik Kariyer:

- 6.8.1996 tarihinde Trakya Üniversitesi Rektörü oldu. (Halen devam ediyor)

-Halen (31 Mart 1986'dan beri) T.Ü. Tıp Fakültesi Üroloji ABD Başkanı

- 1994 Almanya Giessen Tıp Fakültesi'nde 3 ay çalıştı.

- 25 Ocak 1994'de Profesörlük kadrosuna atandı.

- 1993 yılından itibaren Kanser Kayıt Uygulama ve Araştırma Merkezi Yönetim Kurulu Üyesi

- 1993'den beri Edirne Sağlık Yüksek Okulu Yönetim Kurulu Üyesi

- 1992-1994 Hastane Yönetim Kurulu Başkanı ve Hastane Kurulu Üyesi

- Tıp Fakültesi Yönetim Kurulu Üyeliği ve Edirne-Kırklareli Tabibler Odası Başkanlığı görevlerinde bulundu.

- 1992-1994 T.Ü. Eğitim Uygulama Hastanesi Başhekimliği

- 7 Kasım 1988'de "Üroloji Doçenti" oldu.

- Cerrahi Bilimler Ameliyathane ve Servis sorumluluğu yaparak, Başhekim Yardımcılığı görevinde bulundu.

- 16 Eylül 1985'de Yardımcı Doçentlik unvanını aldı.

- 7 Kasım 1984'den itibaren Trakya Üniversitesi Üroloji ABD'nda Üroloji Uzmanı olarak çalışmaya başladı.

- 10 Temmuz 1981-7 Kasım 1984 Cerrahpaşa Tıp Fakültesi Üroloji ABD Edirne Tıp Fakültesi kadrosunda Üroloji Asistanlığı

- Ocak 1978-7 Temmuz 1982 İstanbul Üniversitesi Edirne Tıp Fakültesi Patoloji Bölümü Asistanlığı (22 Mayıs 1978'de uzmanlık eğitimine Cerrahpaşa Tıp Fakültesi'nde başlamıştır.)

Üye Olduğu Kuruluşlar

- Türk Üroloji Derneği, ESWL ve Endoüroloji Derneği. Androloji Derneği, AIDS Savaşı Derneği, Türk Tabipler Birliği, Edirne Çevre Gönüllüleri Derneği, Edirne Sarayları İhya ve İnşa Vakfı Kurucu Üyesi ve Yönetim Kurulu Üyesi.

Prof. Dr. Ahmet MUMCU

6 Ocak 1937'de Bursa'da doğdu. 1959'da Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi'ni bitiren Mumcu bilim yaşamını aynı kurumda sürdürdü. Ahmet Mumcu, 1977 yılında Hukuk Tarihi pofesörlüğüne yükseltildi. 1986 yılında kendi isteği ile Anadolu Üniversitesi'ne nakletti. 1997 yılı ekim ayında Başkent Üniversitesi'nin yeni kurulan Hukuk Fakültesi'nde "Kamu Hukuku Bölüm Başkanlığı"na getirildi. Hâlen bu görevdedir. Ayrıca İstanbul Bilgi Üniversitesi'nde de hukuk tarihi derslerini yürütmektedir. 1973 yılından beri Polis Akademisi'nde de derslerini sürdürüyor.

Prof. Mumcu çeşitli bilimsel ve yönetsel görevlerde de bulunmuştur. 1987 yılında ise hâlen yürüttüğü Türkiye Büyük Millet Meclisi Başkanlığı Kültür Danışmanlığı'na atandı.

Ahmet Mumcu 1962-1964 yılları arasında Hamburg Üniversitesi'nde çalışmıştır. Aynı Üniversitede 1972-1974 yıllarında ve 1976-1980 arasında çalışmalarına devam etmiş ve konuk olarak dersler vermiştir. 1987 yılı kış yarı yılında Georgetown (ABD-Washington D.C.) Üniversitesi'nde, 1989-1990 yıllarında Münih Üniversitesi'nde konuk öğretim üyeliğinde bulunmuştur. 1994 yılı yaz yarı yılında da Viyana Üniversitesi Hukuk Fakültesi'nde konuk olarak ders vermiştir. 1995 ve 1997 yılları ağustos-eylül aylarında Freiburg Max-Planck Uluslararası Ceza Hukuku Enstitüsü'nde çalışmıştır. Türk-Alman bilimsel işbirliğine olan katkısı dolayısı ile kendisine Federal Almanya Cumhurbaşkanı tarafından 1995 yılında liyakat nişanı verilmiştir.

Ahmet Mumcu'nun başta Hukuk Tarihi olmak üzere, Siyasal Tarih, Devrim Tarihi ve Anayasa Hukuku alanlarında üçü çeviri olmak üzere 30 kitabı ve 50'yi aşkın bilimsel makalesi yayınlanmıştır.

Prof. Dr. Şerafettin TURAN

1925'te Van'ın Erciş İlçesinde doğdu. İlkokulu Bitlis'te, ortaokulu Muş'ta, liseyi de Erzurum'da bitirdi. 1946 da Gazi Eğitim Enstitüsü Tarih-Coğrafya bölümünden, 1951'de de Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Tarih bölümünden mezun oldu. Bu arada Etnografya Müzesinde asistan olarak çalıştı. 1952'de Dil ve Tarih Coğrafya Fakültesi Genel Türk Tarihi asistanlığına atandı. Doktorasını, Kemal Paşazade Şemsettin Ahmet'in Tevarih-i Al-i Osman'ının Fatih Mehmet dönemini içeren defteri üzerinde yaptı. Kanuninin oğlu Şehzade Beyazid Vak'ası konulu habitasyon tezi ile 1956'da doçentliğe, Osmanlı Teşkilâtında Hassa Mimarları adlı çalışmasıyla da 1964'de profesörlüğe yükseltildi.

1959-1960 öğretim yılında İtalyan arşiv ve kütüphanelerinde araştırmalarda bulundu. 1960-1962 öğretim yıllarında Erzurum Atatürk Üniversitesinde görev aldı. 1969-1972'de fakültede dekanlık, 1972-1978 yıllarında TRT Yönetim Kurulu üyeliği ve 1978-1979'da Kültür Bakanlığı Müsteşarlığı görevlerini üstlendi. 1977-1983 yıllarında Türk Dil Kurumu Başkanlığını yaptı. 1992'de emekliye ayrıldı.

Genel tarihe, dil ve kültüre ilişkin olan yayınlarının sayısı 100'ü aşmaktadır. Türkiye-İtalya İlişkileri, "Atatürk'ün Düşünce Yapısını Etkileyen Olaylar, Düşünürler, Kitaplar", Atatürk ve Ulusal Dil, Türk Kültür Tarihi ve '6' kitap halinde '4' cildi çıkmış olan Türk Devrim Tarihi bunlar arasındadır.

Türk-İtalyan ilişkileri konusundaki araştırma ve yayınları nedeniyle 1970'de İtalyan Hükümetince "Cavaliere" nişanıyla ödüllendirilmiştir. Ayrıca 1997'de Türkiye Bilimler Akademisi'nin (TÜBA) Bilim Ödülü'nü, 1999'da da Sedat Simavi Sosyal Bilimler Ödülünü almıştır.

Cengiz VARNATOPU

1947 yılında Edirne'de doğdu. İlköğretimini Edirne'de tamamlayan Belediye Başkanı Cengiz Varnatopu İstanbul İktisadi Ticari İlimler Akademisi'ne devam etti.

1984 yılında siyasete atılan ve halen üyesi olduğu Anavatan Partisi'ne katılan Varnatopu, 1987 yılı mahalli seçimlerinde bu partinin Belediye Meclis Üyesi oldu.

İki dönem daimi encümen üyeliği, imar komisyonu üyeliği ve Belediye Başkan Vekilliği yapan Cengiz Varnatopu, 1989 ve 1994 yıllarındaki seçimlerde partisinden Edirne Belediye Başkanlığı'na aday adayı oldu.

1994 yılında partisinde sırayla ikinci başkanlık ve il başkanlığı yapan Cengiz Varnatopu, toptan gıda ticareti ve işletmecilik yapmaktadır.

Evli ve iki çocuk babası olan Cengiz Varnatopu, 18 Nisan 1999 tarihinde yapılan genel ve yerel seçimlerde Anavatan Partisi'nden Edirne Belediye Başkanı seçilmiştir.

